

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МОНІН ІВАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 343.358

ДИСЕРТАЦІЯ

Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи
приватного права незалежно від організаційно-правової форми за умов
воєнного стану

12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____
І. В. Монін

Науковий керівник –
доктор юридичних наук, професор
Абакумова Юлія Вікторівна

Запоріжжя – 2026

АНОТАЦІЯ

Монін І. В. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми за умов воєнного стану. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2026.

Сучасний етап розвитку українського суспільства та держави характеризується функціонуванням правової системи в умовах дії правового режиму воєнного стану, що істотно впливає на всі сфери суспільних відносин, у тому числі на діяльність юридичних осіб приватного права. Воєнний стан супроводжується підвищеним рівнем соціально-економічних ризиків, дестабілізацією господарських процесів, зміною умов здійснення підприємницької діяльності, а також трансформацією механізмів управління та контролю в приватному секторі економіки. За таких обставин зростає ймовірність вчинення кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, зокрема зловживань повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права.

Особливу суспільну небезпечність зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права набуває в умовах воєнного стану, оскільки такі діяння можуть завдавати шкоди не лише майновим інтересам конкретних суб'єктів господарювання, а й економічній безпеці держави, стабільності фінансової системи, виконанню оборонних, мобілізаційних та гуманітарних завдань. Значна частина юридичних осіб приватного права в період воєнного стану залучається до виконання державних контрактів, забезпечення критичної інфраструктури, логістики, постачання товарів і послуг для потреб оборони та життєдіяльності населення, що зумовлює підвищені вимоги до добросовісності та законності реалізації

службових повноважень їх посадовими особами.

Водночас воєнний стан об'єктивно створює умови для розширення дискреційних управлінських повноважень, спрощення окремих процедур, обмеження контролю та нагляду, що у сукупності формує додаткові передумови для зловживань службовим становищем у приватному секторі. У таких умовах використання службових повноважень всупереч інтересам юридичної особи приватного права може мати особливо негативні наслідки, пов'язані з істотними матеріальними збитками, підривом довіри до інститутів корпоративного управління, а також заподіянням шкоди публічним інтересам.

Незважаючи на актуальність зазначеної проблематики, стан її наукової розробки не можна визнати достатнім. У працях вітчизняних і закордонних учених ґрунтовно досліджуються загальні питання кримінальної відповідальності за службові та корупційні кримінальні правопорушення, однак проблеми кримінально-правової оцінки зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права висвітлюються фрагментарно та, як правило, без урахування специфіки правового режиму воєнного стану. Значна частина наукових підходів сформувалася на основі законодавства та правозастосовної практики мирного часу і не повною мірою відповідає сучасним викликам.

Особливої уваги потребують питання визначення правового статусу службової особи юридичної особи приватного права, меж її повноважень, змісту поняття «інтереси юридичної особи», а також критеріїв істотності шкоди, заподіяної внаслідок зловживання повноваженнями. Наявність оціночних законодавчих конструкцій у диспозиції статті 364¹ Кримінального кодексу України зумовлює труднощі у правозастосовній діяльності, неоднорідність судової практики та проблеми розмежування цього кримінального правопорушення із суміжними складами злочинів.

Умови воєнного стану актуалізують також питання кваліфікації зловживань повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права, а також особливостей призначення покарання за такі діяння з

урахуванням підвищеного рівня їх суспільної небезпечності. Відсутність комплексних наукових досліджень у цій сфері ускладнює вироблення єдиного підходу до кримінально-правової протидії відповідним правопорушенням та знижує ефективність превентивної функції кримінального закону.

З огляду на викладене, виникає об'єктивна потреба у комплексному науковому дослідженні проблем кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану, спрямованому на вдосконалення теоретичних засад, уточнення законодавчих положень і формування практичних рекомендацій для правозастосовної діяльності.

Отже, вибрана тема дисертації є актуальною, має важливе теоретичне і практичне значення та відповідає сучасним потребам розвитку кримінального права, кримінології й правозастосовної практики в умовах воєнного стану.

Ключові слова: виправні роботи, громадські роботи, зловживання повноваженнями, зловживання правом, кримінальна відповідальність, покарання, об'єктивна сторона, склад кримінального правопорушення, службова особа, суміжні склади, умови воєнного стану, штраф, юридична особа.

SUMMARY

Monin I. V. Abuse of authority by an official of a private legal entity regardless of its organizational and legal form under martial law. – Qualification Research Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Legal Sciences in the specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Enforcement Law. – Classical Private University, Zaporizhia, Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2026.

The current stage of development of Ukrainian society and the state is characterized by the functioning of the legal system under martial law, which

significantly affects all spheres of social relations, including the activities of private legal entities. Martial law is accompanied by an increased level of socio-economic risks, destabilization of economic processes, changes in the conditions for conducting business activities, as well as the transformation of management and control mechanisms in the private sector of the economy. In such circumstances, the likelihood of criminal offenses in the sphere of official activities increases, in particular, abuse of authority by officials of private legal entities.

Abuse of authority by officials of private legal entities is particularly dangerous to society in a state of martial law, as such acts can harm not only the property interests of specific economic entities, but also the economic security of the state, the stability of the financial system, and the fulfillment of defense, mobilization, and humanitarian tasks. During martial law, a significant number of private legal entities are involved in the performance of state contracts, the provision of critical infrastructure, logistics, and the supply of goods and services for the needs of defense and the life of the population, which leads to increased requirements for the integrity and legality of the exercise of official powers by their officials.

At the same time, martial law objectively creates conditions for expanding discretionary management powers, simplifying certain procedures, and limiting control and oversight, which together create additional preconditions for abuse of office in the private sector. In such conditions, the use of official powers contrary to the interests of a private legal entity can have particularly negative consequences, associated with significant material losses, undermining trust in corporate governance institutions, and causing harm to public interests.

Despite the relevance of this issue, the state of its scientific development cannot be considered sufficient. The works of domestic and foreign scholars thoroughly examine general issues of criminal liability for official and corruption-related criminal offenses, but the problems of criminal law assessment of abuse of authority by officials of private legal entities are covered fragmentarily and, as a rule, without taking into account the specifics of the legal regime of martial law. A significant part of scientific approaches has been formed on the basis of peacetime

legislation and law enforcement practice and does not fully meet current challenges.

Particular attention should be paid to issues related to determining the legal status of an official of a private legal entity, the limits of their powers, the meaning of the concept of “interests of a legal entity,” and the criteria for the significance of damage caused by abuse of power. The presence of evaluative legislative constructs in the disposition of Article 364¹ of the Criminal Code of Ukraine causes difficulties in law enforcement, inconsistency in judicial practice, and problems in distinguishing this criminal offense from related crimes.

The conditions of martial law also raise the issue of qualifying abuses of authority by officials of private legal entities, as well as the specifics of imposing punishment for such acts, taking into account their increased level of public danger. The lack of comprehensive scientific research in this area complicates the development of a unified approach to criminal law counteraction to such offenses and reduces the effectiveness of the preventive function of criminal law.

In view of the above, there is an objective need for comprehensive scientific research into the issues of criminal liability for abuse of power by an official of a private legal entity, regardless of its organizational and legal form, in conditions of martial law, aimed at improving the theoretical foundations, clarifying legislative provisions, and forming practical recommendations for law enforcement activities.

Thus, the chosen topic of the dissertation is relevant, has important theoretical and practical significance, and meets the current needs of the development of criminal law, criminology, and law enforcement practice under martial law.

Keywords: correctional labor, community service, abuse of authority, abuse of rights, criminal liability, punishment, objective side, elements of a criminal offense, public official, related elements, conditions of martial law, fine, legal entity.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові
результати дисертації:*

1. Монін І. В. Про стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2022. № 4(78). С. 80–87.

2. Монін І. В. Щодо особливостей визначення об'єкта складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Юридичний вісник*. 2022. № 5. С. 299–310.

3. Монін І. В. Кваліфікація та розподіл складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, із суміжними складами. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2023. Т. 34(73). № 5. С. 142–154.

4. Монін І. В. Щодо особливостей об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Науковий вісник публічного та приватного права* : зб. наукових пр. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. Вип. 2. С. 100–107.

5. Монін І. В. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права: визначення основних термінів. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2019. № 3(65). С. 357–363.

6. Монін І. В. Про особливості визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2024. № 7(67). С. 369–374.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Монін І. В. Основні поняття зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Львів, 18–19 жовтня 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 47–52.

8. Монін І. В. Щодо об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Чинники розвитку юридичних наук у XXI столітті* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Дніпро, 5–6 листопада 2021 р. Дніпро : ГО «Правовий світ», 2021. С. 79–83.

9. Монін І. В. Щодо особливості застосування норми за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 215–220.

10. Монін І. В. Про особливості визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. 273–276.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	11
ВСТУП	12
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ	
1.1. Стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми	24
1.2. Історія законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми	40
1.3. Кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми	56
Висновки до розділу 1	69
РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ	
2.1. Об'єкт складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми	73
2.2. Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми	90
2.3. Суб'єкт складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми	98
2.4. Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми	113
Висновки до розділу 2.....	134

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	138
3.1. Кваліфікація та розподіл складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми із суміжними складами	138
3.2. Особливості визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану	156
Висновки до розділу 3.....	170
ВИСНОВКИ	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	182
ДОДАТКИ	213

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГУНП	Головне управління Національної поліції
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
КПК України 1960 року	Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року
Модельний КПК	Модельний кримінально – процесуальний кодекс для держав – учасниць Співдружності незалежних держав
НАПЗК	Національне агентство з питань запобігання корупції
ОНП	органи Національної поліції
ОДР	органи досудового розслідування
ОРД	оперативно-розшукова діяльність
Положення про диппредставництва	Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні
РРФСР	Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
СБУ	Служба безпеки України
УРСР	Українська радянська соціалістична республіка

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У періоди воєнних конфліктів та надзвичайних ситуацій спостерігається підвищення рівня правопорушень, зокрема з боку службових осіб юридичних осіб приватного права. Це пов'язано з дезорганізацією державного управління, нестачею ресурсів та підвищеною вразливістю економічних структур. Воєнний стан вносить корективи в правове регулювання діяльності юридичних осіб, зокрема обмеження на деякі види діяльності та зміни у правовому статусі службових осіб. Це створює додаткові ризики для зловживань повноваженнями. Зловживання повноваженнями службовими особами призводить до серйозних соціально-економічних наслідків: корупції, зниження довіри до інститутів влади та бізнесу, економічних збитків, що є особливо критичним в умовах воєнного стану. Незважаючи на актуальність проблеми, вона залишається недостатньо дослідженою в умовах воєнного стану. Відсутність комплексного підходу до вивчення цього явища ускладнює розробку ефективних заходів попередження та боротьби з ним. З огляду на недостатню адаптованість кримінального законодавства до умов воєнного стану та складності кваліфікації зловживань у сфері корпоративного управління, виникає потреба в розробленні нових підходів до виявлення, розслідування та попередження таких правопорушень. Аналіз зловживань повноваженнями службових осіб у воєнний час може виявити прогалини в чинному законодавстві та сприяти розробці нових законодавчих ініціатив для підвищення ефективності боротьби з цими правопорушеннями. Дослідження зловживань повноваженнями службових осіб у різних країнах, що знаходяться в умовах воєнного стану, дозволяє запозичити кращі практики та адаптувати їх до національних умов. Отже, обрана тема є важливою для забезпечення стабільного функціонування юридичних осіб приватного права в умовах воєнного стану, запобігання економічним втратам та зміцнення правопорядку. Вивчення зловживань повноваженнями службовими

особами сприятиме підвищенню рівня правової захищеності учасників економічних відносин та вдосконаленню правового регулювання у цій сфері.

Проблеми, пов'язані зі зловживанням повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права, є предметом активних наукових досліджень. Особливу увагу привертають загальнотеоретичні засади відповідальності за такі правопорушення, юридичний аналіз складу злочину, а також особливості застосування норм законодавства у цій сфері. Цій тематиці присвячені роботи багатьох відомих науковців, серед яких: Ю. В. Александров, М. І. Бажанов, Н. А. Беляєв, В. І. Зубкова, В. І. Курляндський, І. С. Ной, С. В. Полубинська, Н. Д. Сергієвський, Д. А. Шестаков. Значний вклад у розроблення питань кримінальної відповідальності безпосередньо за службові кримінальні правопорушення зроблено: Г. М. Анісімовим, П. С. Берзіним, В. І. Борисовим, Л. П. Брич, В. М. Бурдіним, В. О. Гацелюком, О. О. Дудоровим, З. А. Загиней-Заболотенко, Г. М. Зеленовим, В. М. Киричко, О. Квашею, О. М. Костенко, Р. Л. Максимовичем, О. К. Маріним, М. І. Мельником, В. О. Навроцьким, М. І. Пановим, А. А. Стрижевською, В. І. Тютюгіним, П. Л. Фрісом, М. І. Хавронюком та інших.

Зазначені дослідження не задовольняють сучасні вимоги та виклики слідчої та судової практики. Окремі питання пов'язані з ним актуальні й сьогодні, в умовах воєнного стану. Існує потреба в комплексному, системному дослідженні його теоретичних і прикладних проблем. Першочергово це стосується визначення загальнотеоретичних засад дослідження відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; юридичного аналізу складу зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; особливості застосування норми за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану.

Актуальність обраної теми підтверджується також її значущістю для

сучасної наукової та правозастосовної практики, що знаходить відображення у фахових наукових дискусіях та експертних оцінках провідних учених і практиків у галузі кримінального права та публічного управління. Зокрема, проблематика кримінально-правової протидії зловживанням повноваженнями службових осіб, у тому числі в умовах воєнного стану, перебуває у полі наукових інтересів доктора юридичних наук, професора Н. С. Сидоренко, а також фахівців-практиків у сфері діяльності органів місцевого самоврядування та правозастосування, зокрема В. І. Петрова, що свідчить про її міждисциплінарний характер і прикладну значущість.

Отже, кримінально-правова протидія зловживанням повноваженнями службових осіб юридичних осіб приватного права в умовах воєнного стану набуває значення одного з інструментів забезпечення економічної складової національної безпеки України.

Ці обставини зумовили вибір теми дослідження, його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи Класичного приватного університету та є складовою частиною цільової комплексної програми «Організаційно-правове, науково-методичне й інформаційне забезпечення досудового слідства та судового провадження» (номер державної реєстрації 0111U008727). Під час проведення дослідження враховано спрямованість реформування повноважень органів прокуратури, правоохоронних органів та судових інституцій відповідно до європейських стандартів, визначених у Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленій Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 (п. 5.8 Стратегії); Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженій Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021; Комунікаційній стратегії Вищої ради правосуддя на 2025–2029 роки, затвердженій рішенням ВРП від 31 липня 2025 року № 1603/0/15-25.

Мета й завдання дослідження. *Метою дослідження є комплексний*

аналіз проблем зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права незалежно від організаційно-правової форми за умов воєнного стану, розробка теоретичних та практичних рекомендацій для підвищення ефективності запобігання таким зловживанням і вдосконалення правового регулювання в цій сфері.

Для досягнення зазначеної мети постановлено такі *завдання*:

- проаналізувати стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми;
- охарактеризувати історію законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми;
- узагальнити підходи до кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в законодавстві закордонних країн;
- означити специфіку об'єкту складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми;
- виокремити особливості об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми;
- розкрити суб'єкт складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми;
- визначити суб'єктивну сторону складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-

правової форми;

– виявити проблеми кваліфікації та розподілу складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми із суміжними складами;

– встановити особливості визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення службовими особами юридичних осіб приватного права своїх повноважень за умов воєнного стану, а також правові механізми запобігання зловживанням цими повноваженнями та забезпечення відповідальності за їх порушення.

Предмет дослідження – зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми за умов воєнного стану.

Методи дослідження вибрано з урахуванням мети та поставлених у роботі завдань, з огляду на об'єкт і предмет дослідження. Методологічною основою дослідження є найбільш загальні закони пізнання й розвитку природи та суспільства, сучасна теорія наукового пізнання соціальних і правових явищ. Наразі історико-правовий метод застосовано під час розгляду стану дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (підрозділ 1.1); логіко-семантичний метод та метод сходження від абстрактного до конкретного використаний під час аналізу історії законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (підрозділ 1.2); компаративно-правовим методом досліджено кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного

права незалежно від організаційно-правової форми в законодавстві закордонних країн (підрозділ 1.3); структурно-функціональний та формально-юридичний (догматичний) методи аналізу використано з метою дослідження об'єкту, суб'єкту, об'єктивної та суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4); системно-структурним методом досліджено кваліфікацію та розподіл складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми із суміжними складами (підрозділ 3.1); статистичний та соціологічний методи застосовано з метою аналізу особливостей визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану (підрозділ 3.2).

Нормативно-правову базу дисертаційної роботи становлять положення Конституції України, чинного Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, законодавства про воєнний стан, а також інших нормативно-правових актів, зокрема з адміністративного, цивільного та господарського права, що регулюють діяльність юридичних осіб приватного права, їхніх посадових осіб та питання відповідальності за правопорушення у сфері корпоративного управління. Також використано проекти нормативно-правових актів, що стосуються протидії економічним злочинам та вдосконалення відповідальності за зловживання у сфері управління.

Теоретичну основу дисертації складають наукові праці вітчизняних та закордонних фахівців у галузі кримінального права, кримінології, кримінального процесу, а також теорії держави і права. Особливу увагу приділено роботам, що аналізують проблематику відповідальності службових осіб приватного сектору, корпоративної злочинності, протидії зловживанням повноваженнями в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема воєнного стану.

Емпіричну базу дослідження становлять зведені результати анкетування 80 практичних працівників (слідчих, прокурорів, суддів, слідчих суддів, експертів, поліцейських, адвокатів і викладачів закладів вищої освіти з різних регіонів України), а також 20 викладачів закладів вищої освіти, фахівців у галузі кримінального права. Під час дослідження використано статистичні дані щодо кількості кримінальних проваджень за статтями, дотичними до зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права, внесених до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР), а також інформацію з Єдиного державного реєстру судових рішень (<https://reyestr.court.gov.ua/>; <https://reyestr.court.gov.ua/>), що стосуються кримінальних правопорушень, вчинених під час дії воєнного стану. Додатковими джерелами емпіричних даних стали офіційні звітні форми № 1-СЛ та № 1-1 за період 2019 р. – перше півріччя 2025 р. по Запорізькій області, надані органами прокуратури, а також узагальнені аналітичні матеріали прокуратури, Головного управління Національної поліції та Управління Служби безпеки України в Запорізькій області. Крім того, використано публічні статистичні звіти Офісу Генерального прокурора України (<https://gp.gov.ua/ua/posts/statistics>; <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistics>), Національної поліції України (<https://www.npu.gov.ua/statystyka/>; <https://www.npu.gov.ua/statystyka/>), а також дані Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) щодо виявлення та розслідування злочинів у сфері службової діяльності. У сукупності ці матеріали дали змогу всебічно охарактеризувати сучасний стан та тенденції зловживань повноваженнями службових осіб юридичних осіб приватного права за умов воєнного стану, оцінити ефективність практики їх виявлення, розслідування та судового розгляду, а також виявити основні проблеми у сфері правозастосування.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що вперше комплексно проаналізовано кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від її організаційно-правової форми в умовах воєнного стану.

Встановлено особливості правозастосування та кваліфікації таких кримінальних правопорушень із урахуванням специфіки правового статусу суб'єкта та правового режиму воєнного стану. До найважливіших положень, що містять наукову новизну, треба віднести такі:

уперше:

– здійснено комплексний системний аналіз юридичної природи службової особи юридичної особи приватного права в контексті кримінального права, що охоплює особливості їх статусу та функціонального призначення у сфері господарської діяльності. Дослідження дозволило уточнити межі визначення суб'єкта злочину, передбаченого статтею 364-1 КК України, з урахуванням воєнного стану як правового режиму, що впливає на інтенсивність та масштаб правопорушень;

– обґрунтовано відмінності у кваліфікації зловживань повноваженнями залежно від типу організаційно-правової форми юридичної особи (наприклад, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, кооператив, установа тощо). Наголошено, що характер і глибина правопорушення, а також його вплив на обороноздатність і макроекономічну стабільність України, значною мірою залежать від корпоративної структури, системи внутрішнього контролю та ролі особи в управлінській ієрархії;

– виокремлено ключові правові колізії, які виникають при застосуванні положень ст. 364-1 КК України до службових осіб, діяльність яких здійснюється поза межами публічного управління, зокрема у випадках делегованих функцій. Запропоновано концептуальні шляхи вирішення цих колізій через законодавче уточнення меж статусу службової особи приватного сектору та адаптацію норм КПК щодо доказування факту зловживання;

– запропоновано авторське визначення поняття «зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права в умовах воєнного стану», яке враховує сукупність кваліфікуючих ознак суб'єкта (наявність владних або управлінських функцій), об'єкта посягання (економічна безпека, обороноздатність) та спричиненої шкоди (істотна шкода інтересам

підприємства, держави чи суспільства);

– розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу кваліфікації таких правопорушень, зокрема на основі критеріїв розмежування зі суміжними складами, як-от шахрайство, службова недбалість, підроблення документів. Зазначено необхідність уніфікації підходів органів досудового розслідування та суду при визначенні меж службового інтересу і зловживання;

– виявлено та класифіковано особливості визначення кримінального покарання за зловживання повноваженнями в умовах дії правового режиму воєнного стану. Проаналізовано, як принципи справедливості, загальної та спеціальної превенції, а також пропорційності можуть бути адаптовані до екстремальних умов, коли вчинене правопорушення має особливу суспільну небезпеку через зв'язок з мобілізаційною чи оборонною діяльністю;

удосконалено:

– концептуальні підходи до визначення складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364-1 КК України, зокрема конкретизовано юридичні ознаки об'єкта та об'єктивної сторони. Враховано контекст економічної безпеки, оборонних закупівель, гуманітарної логістики під час воєнного стану, що дозволяє коректно ідентифікувати суспільно небезпечне діяння;

– запропоновано нову класифікацію видів зловживань повноваженнями, які здійснюються службовими особами приватного сектору. Класифікація базується на критеріях: форма прояву (присвоєння активів, фіктивне звітування тощо), мотив (особиста вигода, політичний тиск), наслідки (економічні втрати, шкода обороноздатності), а також ступінь порушення інтересів юридичної особи і держави;

– уточнено зміст суб'єкта злочину шляхом узагальнення норм кримінального, трудового та корпоративного законодавства України. Такий міжгалузевий підхід дозволяє уникати типових помилок у правозастосуванні, пов'язаних із визначенням повноважень посадових осіб та обсягом їх відповідальності;

– сформульовано нову методологію співвідношення складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364-1 КК України, із суміжними нормами КК (зокрема, ст. 191 – розтрата, ст. 367 – службова недбалість, ст. 366 – службове підроблення, ст. 222–224 – економічні злочини).

Це забезпечує точність кваліфікації та ефективність застосування норм права;

– розроблено концепцію кримінально-правового реагування на злочини службових осіб юридичних осіб приватного права, яка враховує специфіку воєнного стану: зростання ролі стратегічних підприємств, підвищені вимоги до оборонної дисципліни, необхідність оперативного реагування на порушення у сфері державних субвенцій;

набуло подальшого розвитку:

– теоретико-правове осмислення поняття «зловживання повноваженнями» з позиції реалізації приватного інтересу в межах корпоративного управління. Зокрема, розглянуто межі допустимої ініціативи службової особи та межі кримінальної відповідальності в умовах делегованого ухвалення рішень;

– підхід до розмежування правопорушень службової особи як дисциплінарних, адміністративних або кримінальних. Встановлено, що критерії такого розмежування мають базуватися не лише на змісті діяння, а й на його суспільній небезпеці, особливо у воєнних умовах, де окремі порушення можуть мати стратегічний масштаб;

– уточнено критерії істотності шкоди, завданої внаслідок зловживання повноваженнями. Пропонується враховувати не тільки прямі економічні збитки, а й побічні наслідки для обороноздатності, соціальної стабільності, довіри до інститутів влади;

– поглиблено уявлення про правовий статус службової особи юридичної особи приватного права в контексті воєнного стану, включно з делегованими повноваженнями, корпоративними обмеженнями, пов'язаними з воєнною економікою, та особливості функціональної відповідальності;

– аргументовано підвищений ступінь суспільної небезпеки зловживань

повноваженнями під час дії воєнного стану, що має враховуватися при призначенні покарання. Запропоновано визнати такі обставини підставою для застосування кваліфікуючих ознак або посилених санкцій, а також визначення додаткових юридичних наслідків, зокрема цивільно-правового та адміністративного характеру.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення дисертації мають як теоретичну, так і прикладну цінність та можуть бути використані у різних сферах правозастосовної та наукової діяльності, зокрема у:

– *науково-дослідній діяльності* результати дисертації можуть бути використані для подальшого теоретичного вивчення проблеми кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права, особливо в умовах воєнного стану, з урахуванням виявлених особливостей кваліфікації та правозастосування;

– *нормотворчій діяльності* положення дисертації можуть слугувати обґрунтуванням необхідності внесення змін та доповнень до чинного кримінального законодавства України, зокрема до ст. 364¹ КК України, з метою його адаптації до умов воєнного стану та забезпечення ефективного правового реагування на відповідні правопорушення;

– *правозастосовній діяльності* результати дослідження вже впроваджені у практичну діяльність Заводського районного суду м. Запоріжжя та Дніпропетровської обласної прокуратури, де вони використовуються при розгляді кримінальних проваджень і здійсненні процесуального керівництва у справах щодо зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права, у тому числі в умовах воєнного стану, з метою підвищення ефективності кваліфікації таких кримінальних правопорушень, їх розмежування із суміжними складами злочинів, визначення ступеня заподіяної шкоди та ролі суб'єкта кримінального правопорушення (акт впровадження Дніпропетровської обласної прокуратури від 7 жовтня 2024 р., акт впровадження Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 1 жовтня 2024 р.);

– *освітньо-методичному процесі* результати дисертаційного дослідження впроваджено у навчальний процес Класичного приватного університету під час викладання дисциплін кримінально-правового циклу, підготовки лекційних курсів, методичних рекомендацій, навчальних посібників і формування практичних навичок кваліфікації кримінальних правопорушень у здобувачів вищої освіти (акт впровадження Класичного приватного університету від 4 вересня 2023 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднено в доповідях на науково-практичних конференціях та круглих столах: Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 18–19 жовтня 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019; Чинники розвитку юридичних наук у XXI столітті : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 5–6 листопада 2021 р. Дніпро : ГО «Правовий світ», 2021; Юридичні науки: проблеми та перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023; Восьмі Таврійські юридичні наукові читання : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023.

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в десяти наукових працях, із яких – п'ять наукових статей, опублікованих у юридичних фахових виданнях, затверджених МОН України, одна – стаття у закордонних виданнях, чотири – тези доповідей на науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з основної частини (вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків), списку використаних джерел (286 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 240 сторінок, із яких основного текст – 170 сторінок. Список використаних джерел викладено на 31-й сторінці, додатки – на 28-х сторінках.

РОЗДІЛ 1
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ
СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА
НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ

1.1. Стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

На тлі зростання економічних злочинів у сучасному світі все більше уваги приділяється економічним злочинам, включно з зловживаннями повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права. Це пояснюється як глобалізацією бізнесу, так і зростанням кількості корпоративних злочинів, які завдають значної шкоди економіці країни та правам громадян. Спостерігаємо правову невизначеність, бо зловживання повноваженнями службовими особами в різних організаційно-правових формах юридичних осіб має свої особливості та специфіку, що вимагає детального вивчення та розробки конкретних правових механізмів для запобігання цим злочинам. Наприклад, вивчення досвіду інших країн щодо кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями може стати корисним для вдосконалення українського законодавства та правозастосовної практики. Разом з тим забезпечення належного рівня кримінально-правового захисту від зловживань службовими особами є важливим для захисту прав інвесторів, акціонерів та інших зацікавлених осіб, що сприяє підвищенню інвестиційної привабливості країни.

Щодо стану дослідження, то у науковій літературі є низка досліджень, присвячених питанням кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовими особами. Проте багато з них фокусуються на

конкретних аспектах цього питання або окремих організаційно-правових формах. Чинне законодавство України містить норми щодо кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовими особами. Однак, вони потребують подальшого вдосконалення та деталізації з урахуванням сучасних умов. Судова практика показує, що є багато проблем і прогалин у застосуванні законодавства щодо зловживань повноваженнями. Це зумовлює необхідність дослідження цієї теми для вироблення рекомендацій щодо поліпшення правозастосовної практики [66; 126; 213; 227; 254].

Отже, дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права є актуальним та необхідним для вдосконалення законодавства, захисту прав громадян та забезпечення правопорядку в економічній сфері.

Зловживання владою є єдиною із найбільш розширених форм корупції, що може мати негативні наслідки для організації та суспільства в цілому. Під час зловживання владою потрібно зменшити використання службових повноважень для отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, а також дії, що забезпечують інтереси юридичної особи [183]. Умови воєнного стану можуть сприяти більшому вираженню зловживання владою, а посадові особи можуть використовувати складні умови для отримання неправомірної вигоди або здійснення дій, що оплачують інтереси юридичної особи [233]. Зловживання владою є злочином, за який передбачена кримінальна відповідальність [165]. Посадові особи, які допустили зловживання владою, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності, яка забезпечує певні правові слідки, включаючи включення волі, штрафні санкції та заборону на зайняття певних посад [213]. Для запобігання зловживанню владою під час воєнного стану необхідно проводити заходи, такі як регулярна перевірка діяльності посадових осіб, забезпечення прозорості та відкритості процесів, а також інсталяції жорстких правил щодо використання службових повноважень. Одним зі способів запобігання зловживанню владою є підвищення рівня свідомості та освіти серед посадових осіб. Навчання етики та професійним

стандартам може допомогти зменшити випадки зловживання владою. Крім того, важливо забезпечити доступ до ефективних механізмів звернення за допомогою та захисту прав осіб, які стали свідками зловживання владою. Для ефективної боротьби зі зловживанням влади під час воєнного стану необхідно встановити жорсткі правила та механізми контролю, які б допомогли забезпечити виконання законодавства та захистити інтереси юридичної особи, держави та суспільства [37; 125].

Наприклад, у Головному управлінні ДПС у Чернівецькій області зазначають, що посадові особи одного з підприємств умисно не погашали понад 405,0 тис. грн податкового боргу при наявності відповідних грошових коштів та перешкождали у реалізації судового рішення. Саме цей факт дав правові підстави ініціювати, щодо службових осіб підприємства-боржника, кримінальне провадження за частиною 2 статті 364-1 Кримінального кодексу України «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми». За словами податківців стаття 364-1 Кримінального кодексу України визначає, що зловживання повноваженнями, тобто умисне, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використання всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Зловживання повноваженнями, що заподіяли матеріальні збитки, карається штрафом від п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, – карається штрафом від десяти тисяч до двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Істотною шкодою, визначеною у статті 364-1 Кримінального кодексу України,

якщо вона полягає в заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [214].

У межах нашого дослідження, нами було проведено опитування на тему: «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми за умов воєнного стану» (Додаток А). Отримані дані дозволили зробити наступні основні висновки: зловживання повноваженнями під час воєнного стану може мати серйозні наслідки для різних суб'єктів: юридичних осіб, держави та суспільства в цілому. Якщо підсумувати відомості, отримані від респондентів, то наслідками зловживання повноваженнями під час воєнного стану, вони називають: у вигляді юридичної відповідальності: юридична особа може бути притягнута до відповідальності за порушення законодавства під час воєнного стану, включаючи зловживання повноваженнями; що передбачатиме фінансові втрати: штрафи, конфіскація майна або інші фінансові санкції; для держави; це втрата довіри, негативний вплив на довіру громадян до державних інституцій і органів влади; міжнародної репутації: зловживання повноваженнями може погіршити міжнародний образ держави, її стосунки з іншими країнами та міжнародними організаціями; для суспільства в цілому: вказали, що це стосуватиметься порушення прав людини, таке зловживання повноваженнями може призвести до порушення прав людини, репресій, профілактичних арештів та інших форм незаконного обмеження свобод громадян, а також соціальної напруги: зловживання повноваженнями можуть спричинити соціальні протести, невдоволення населення та загальну напругу в суспільстві тощо. Опитувані вказали на наступні проблемні моменти: визначення зловживання повноваженнями: не завжди чітко визначено, що вважається зловживанням повноваженнями, і це може викликати різні тлумачення в судовій практиці; відповідальність юридичної особи: визначення конкретних механізмів відповідальності юридичних осіб за дії їх службових осіб може бути складним; законодавче врегулювання: вдосконалення законодавчої бази для забезпечення

ефективного виявлення, розслідування та покарання зловживань повноваженнями; прозорість та відкритість: забезпечення доступу до інформації про діяльність юридичних осіб, їх власників та управління для підвищення відповідальності; міжнародне співробітництво: розвиток міжнародного співробітництва у сфері боротьби з зловживаннями повноваженнями для ефективної протидії транснаціональним корупційним схемам. Ці проблемні моменти вимагають уваги та спільних зусиль для розробки ефективних стратегій і механізмів врегулювання (Додаток Б).

Ще до початку активної фази повномасштабної збройної агресії проти України в науковій літературі та правозастосовній практиці неодноразово зверталася увага на істотні недоліки санкцій, передбачених статтею 364-1 Кримінального кодексу України, які характеризувалися як надмірно м'які та такі, що не відповідають ані ступеню суспільної небезпеки відповідного кримінального правопорушення, ані сучасним вимогам кримінально-правової політики у сфері протидії корупції. Зокрема, у порівняльному аспекті санкції цієї статті істотно поступаються санкціям, встановленим статтею 364 КК України, яка передбачає відповідальність за зловживання владою або службовим становищем службовою особою публічного сектору, хоча за своєю соціальною шкідливістю та наслідками для охоронюваних кримінальним законом інтересів відповідні діяння є співмірними або в окремих випадках навіть більш небезпечними. Такий дисбаланс у санкційному регулюванні свідчить про відсутність системного підходу законодавця до визначення меж кримінальної відповідальності за зловживання службовими повноваженнями у приватному секторі економіки. Встановлені у статті 364-1 КК України види та розміри покарань не забезпечують досягнення цілей покарання, визначених кримінальним законодавством, зокрема не створюють належного превентивного ефекту ні в аспекті загальної, ні в аспекті спеціальної превенції. Низький рівень суворості санкцій фактично нівелює стримувальну функцію кримінального покарання та не формує у службових осіб юридичних осіб приватного права усвідомлення неминучості та значущості кримінально-

правових наслідків зловживання наданими їм повноваженнями. Це сприяє поширенню практик протиправного використання службового статусу з корисливих або інших особистих мотивів, особливо в умовах економічної нестабільності та підвищених ризиків, характерних для періоду воєнного стану.

Крім того, чинні санкції статті 364-1 КК України не відповідають рівню суспільної небезпеки цього кримінального правопорушення, яке за своєю правовою природою є корупційним та посягає на засади добросовісної, прозорої та законної діяльності суб'єктів господарювання. Вчинення такого діяння підриває не лише ділову репутацію та авторитет конкретного підприємства чи організації, але й негативно впливає на економічну безпеку держави, рівень довіри до інститутів приватного сектора та ефективність антикорупційної політики загалом. Завдання істотної майнової шкоди, спотворення конкурентних відносин, створення передумов для тінізації економіки та зловживання ресурсами є наслідками, які виходять далеко за межі інтересів окремої юридичної особи та завдають значної шкоди суспільству і державі в цілому. У зв'язку з цим постає об'єктивна необхідність перегляду підходів до санкційного забезпечення кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права з метою приведення їх у відповідність до реального ступеня суспільної небезпеки цього кримінального правопорушення та міжнародних стандартів у сфері протидії корупції. Також варто зазначити, що альтернативні покарання, передбачені статтею 364-1 ККУ, є непропорційними. Наприклад, штраф не може бути адекватною заміною позбавленню волі або обмеженню волі. Ми вважаємо, що для досягнення мети покарання за статтею 364-1 ККУ, відповідальність повинна бути значно посилена. Пропонується встановити покарання за ч. 1 ст. 364-1 ККУ у вигляді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років, штраф у розмірі від 10 000 до 20 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років.

У разі якщо зловживання повноваженнями службовою особою юридичної

особи приватного права призвело до настання тяжких наслідків, передбачених частиною другою статті 364-1 Кримінального кодексу України, кримінально-правова реакція держави повинна бути істотно посиленою та адекватною підвищеному рівню суспільної небезпеки такого діяння. За таких обставин покарання має включати позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років як основний вид покарання, що відповідає тяжкості завданої шкоди та відображає каральну і превентивну функції кримінального права. Застосування реальної міри позбавлення волі у подібних випадках є обґрунтованим з огляду на корупційну природу відповідного кримінального правопорушення, умисний характер дій службової особи та значні негативні наслідки для економічних, суспільних і державних інтересів. Поряд із позбавленням волі доцільним є встановлення значного штрафу у розмірі від 20 000 до 50 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, який виконує функцію майнового впливу на засудженого та спрямований на нейтралізацію економічної вигоди, отриманої внаслідок зловживання повноваженнями. Такий розмір штрафу має не лише компенсаторне, але й виражене превентивне значення, оскільки створює для потенційних правопорушників реальний фінансовий ризик, що істотно знижує привабливість корупційної поведінки у сфері управління юридичними особами приватного права. Додаткове покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років є необхідним для запобігання повторному вчиненню аналогічних кримінальних правопорушень та сприяє реалізації спеціальної превенції, оскільки усуває особу від сфери, в якій було вчинено зловживання. Окремої уваги заслуговує питання доцільності застосування конфіскації майна як додаткового кримінально-правового заходу. Включення цього виду покарання до санкції частини другої статті 364-1 КК України є виправданим з огляду на корупційний характер правопорушення та необхідність повного позбавлення винної особи матеріальних результатів злочинної діяльності. Конфіскація майна має не лише каральне, але й важливе превентивне та відновлювальне значення, оскільки сприяє відновленню

соціальної справедливості та підвищує рівень довіри суспільства до ефективності державної антикорупційної політики. Водночас аналогічний підхід до визначення санкцій доцільно застосовувати і щодо кримінального правопорушення, передбаченого статтею 364 КК України, яке встановлює відповідальність за зловживання владою або службовим становищем службовою особою публічного сектора. З урахуванням співмірності суспільної небезпеки відповідних діянь у публічному та приватному секторах економіки, санкції за їх вчинення у разі настання тяжких наслідків повинні бути узгодженими та системно побудованими. Така уніфікація санкційного підходу сприятиме дотриманню принципу справедливості кримінальної відповідальності, усуненню необґрунтованих диспропорцій у кримінально-правовому регулюванні та підвищенню ефективності протидії зловживанням владними й управлінськими повноваженнями незалежно від сфери їх реалізації, що набуває особливої ваги в умовах воєнного стану та підвищених ризиків корупційних проявів [179, с. 45–57].

Щодо декриміналізації, криміналізації та поступової криміналізації ст. 364-1 КК України сьогодні. Декриміналізація цієї статті може бути розглянута з різних позицій. З одного боку, це може відкрити двері для зловживань та корупції серед посадових осіб, які можуть відчутися некараними. З іншого боку, декриміналізація може бути спрямована на зменшення числа неправомірних переслідувань і застосування статті у випадках, коли це дійсно необхідно. Вирішення цього питання потребує уважного розгляду і зваженого підходу, щоб забезпечити справедливість та дотримання прав людини в Україні. Криміналізація таких дій є спробою забезпечити відповідальність за зловживання владою та уникнення корупції. Однак дотримання принципу справедливості та прав людини також є важливими. Важливо, щоб закони були чіткими і справедливими, і їх застосування було прозорим і непередбачуваним. Також вказують, що вона може бути ефективним способом боротьби з корупцією та зловживаннями владою. Абсолютна більшість, респондентів відповіли про пріоритетність поступової криміналізації ст. 364-1 КК України.

Пропорційність та справедливість, коли важливо забезпечити, щоб будь-які заходи щодо криміналізації відповідальності були пропорційними і справедливими. Це означає, що вони повинні бути ретельно розглянуті і спрямовані на реальне запобігання зловживанням, з урахуванням конкретних обставин і контексту. При цьому, важливо врахувати ризики втручання в права і свободи, криміналізація відповідальності юридичних осіб також може виникнути з ризиком втручання в права і свободи. Тому важливо ретельно розробляти законодавство з урахуванням принципів законності, пропорційності та прав людини. Крім кримінальної відповідальності, пропонують також розглядати інші форми санкцій та механізми відшкодування для постраждалих сторін. Це може включати штрафи, цивільні справи і інші заходи для відновлення збитків. У цілому, поступова криміналізація відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права може бути важливим кроком для забезпечення правопорядку і відповідальності, але вона повинна бути впроваджена з обережністю і з урахуванням всіх відповідних факторів.

Серед закордонних дослідників проблем корпоративної та посадової злочинності заслуговує на увагу підхід R. D. White. Наукові підходи, викладені у праці R. D. White *Environmental Crime: A Reader*, мають суттєве теоретичне значення для осмислення зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права, оскільки автор послідовно обґрунтовує ідею структурної зумовленості корпоративної злочинності, що виникає не лише як результат індивідуальної девіантної поведінки, а як наслідок, системних управлінських рішень, орієнтованих на отримання вигоди всупереч публічним інтересам. White підкреслює, що сучасна корпоративна злочинність, зокрема у сфері екології, ґрунтується на зловживанні делегованими повноваженнями, асиметрії інформації, слабкості контролюючих механізмів та фактичній приватизації публічних функцій бізнес-структурами, що цілком корелює з кримінально-правовою природою зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. Особливої актуальності ці

положення набувають в умовах воєнного стану, коли держава змушена спрощувати регуляторні процедури, делегувати частину контрольних функцій приватному сектору та оперативно залучати суб'єктів господарювання до виконання критично важливих завдань, що, за відсутності належних запобіжників, створює підвищені ризики використання службового статусу всупереч інтересам служби. White акцентує увагу на тому, що корпоративні зловживання часто маскуються під легальну господарську діяльність, а шкода, заподіяна такими діями, має латентний, кумулятивний і відкладений характер, що ускладнює їх кримінально-правову оцінку та притягнення винних до відповідальності. З позицій кримінального права ці висновки дозволяють глибше розкрити об'єктивну та суб'єктивну сторони складу зловживання повноваженнями, зокрема встановити причинно-наслідковий зв'язок між управлінськими рішеннями службової особи приватної юридичної особи та заподіяною шкодою охоронюваним законом інтересам. Таким чином, концептуальні напрацювання R. D. White формують важливе теоретичне підґрунтя для комплексного дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права незалежно від організаційно-правової форми, зокрема в умовах воєнного стану, коли межа між приватним інтересом і публічною безпекою стає особливо вразливою [38, с. 114].

Зазначено, що у багатьох законодавствах закордонних країн кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права також існує. Проте конкретні норми та санкції можуть відрізнятися в залежності від національного законодавства кожної країни. Наприклад, в більшості європейських країн і США існують закони, що передбачають кримінальну відповідальність для осіб, які зловживають своїми повноваженнями юридичних осіб. Це може бути кваліфіковано як шахрайство, зловживання довірою, корупція та інші злочини, залежно від конкретних обставин і наслідків дій. Тому можна сказати, що багато країн, включаючи і Україну, встановлюють кримінальну

відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. Однак конкретний зміст і санкції можуть відрізнятися в залежності від країни та її законодавства.

Значний інтерес становить зіставлення національного підходу до криміналізації зловживання повноваженнями службових осіб юридичних осіб приватного права зі закордонним досвідом країн із різними правовими системами [53, с. 121–124].

Зокрема, у Німеччині (континентальна система права) подібні діяння охоплюються § 266 Кримінального кодексу ФРН («Порушення обов'язку щодо захисту чужого майна»), де наголос робиться не стільки на службовому статусі, скільки на порушенні довірчих обов'язків особою, яка керує майном. У Франції злочини зловживання охоплюються низкою статей Кримінального кодексу, зокрема положеннями про зловживання довірою (*abus de confiance*), що застосовуються і до керівників компаній.

У країнах системи *common law*, як-от США чи Велика Британія, подібна поведінка кваліфікується як *embezzlement*, *fraud*, *breach of fiduciary duty* або *misconduct in public office* – акцент тут робиться на порушенні етичних та фідучіарних зобов'язань, а також на шахрайському намірі, незалежно від формального статусу суб'єкта.

У змішаних правових системах (наприклад, ПАР або Швейцарія) спостерігається тенденція до поєднання об'єктивної шкоди підприємству з ознаками посадової недобросовісності, що дозволяє ефективніше охопити нетипові випадки зловживань у приватному секторі.

Врахування таких порівняльно-правових підходів дозволяє виявити прогалини в українському законодавстві, зокрема у частині визначення меж службових повноважень у приватному секторі, а також відсутності належного правового механізму притягнення до відповідальності за порушення етичних і управлінських стандартів у діяльності юридичних осіб приватного права [5; 8; 10–11; 28, с. 115–139; 95, с. 47–59; 271].

У встановленні елементів складу кримінального правопорушення,

пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права, називають наступні проблеми, що виникають на практиці: визначення статусу службової особи: іноді може бути складно визначити, хто саме вважається службовою особою в юридичній особі приватного права; докази про зловживання: зібрання достатніх доказів про те, що службова особа зловживала своїми повноваженнями, також може бути викликом; організаційна структура: залежно від організаційно-правової форми юридичної особи може виникнути низка питань стосовно відповідальності і зв'язків між службовою особою та юридичною особою; критерії зловживання: визначення, що саме вважається зловживанням повноваженнями, може бути розмитим і потребує чіткого визначення; специфіка доказів: у деяких випадках може бути важко зібрати матеріальні докази зловживання повноваженнями, особливо якщо вони були вчинені у таємниці або за межами офіційних обов'язків.

Незважаючи на ці проблеми, з врахуванням правильного підходу до збору доказів та вивчення нормативно-правової бази, можливо ефективно встановити факт зловживання повноваженнями і притягти винних до відповідальності.

Також респонденти вказали, що знайомі у своїй практиці з питаннями кваліфікації та розподілу складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. Умови воєнного часу можуть ускладнювати ситуацію, адже воєнний стан може впливати на діяльність підприємств та організацій, а також на поведінку їхніх представників. В умовах воєнного часу зловживання повноваженнями може мати серйозні наслідки для безпеки держави, економічної стабільності та добробуту громадян. Тому такі дії часто кваліфікуються як злочини проти державної безпеки, господарських інтересів чи інших важливих сфер життєдіяльності держави. Склади кримінальних правопорушень у цих випадках можуть включати: зловживання службовим становищем (ст. 364 КК України); шахрайство (ст. 190 КК України); привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом обману або

зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України); легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України) [135]. Ці правопорушення можуть бути пов'язані з різними аспектами діяльності підприємств та організацій, включаючи фінансові операції, контрактні відносини, закупівлю товарів та послуг, інвестиційну діяльність тощо. Важливо, щоб правоохоронні органи та суди при вирішенні таких справ діяли об'єктивно та справедливо, дотримуючись принципів правової держави та забезпечуючи права та свободи громадян [168].

У воєнний час, коли встановлюється воєнний стан, правова система може зазнати певних змін, які впливають на визначення і застосування покарань за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. Ось декілька особливостей, які перерахували респонденти: загальна нестабільність: умови воєнного стану часто супроводжуються загальною нестабільністю, що може ускладнювати збір доказів та проведення справедливих судових розглядів; особливі процедури: у воєнний час можуть застосовуватися особливі судові процедури та механізми, які можуть відрізнятися від звичайних цивільних процедур; зміни у законодавстві: умови воєнного стану можуть призвести до прийняття специфічних законодавчих актів, які регулюють питання зловживання повноваженнями під час воєнного стану; збільшений контроль: держава може здійснювати більш строгий контроль за діяльністю приватних юридичних осіб, що може призвести до збільшення кількості перевірок та аудитів; посилені відповідальність і покарання: у воєнний час може бути посилена відповідальність за порушення законодавства, включаючи зловживання повноваженнями, що може призвести до більш суворих покарань; міжнародний аспект: Умови воєнного стану можуть включати міжнародний аспект, оскільки воєнний стан може впливати на міжнародні відносини та міжнародне право. Ці особливості можуть ускладнювати роботу юридичних осіб та адвокатів, які займаються питаннями зловживання повноваженнями у воєнний період.

Реалізація відповідальності за зловживання повноваженнями службовою

особою юридичної особи приватного права може стикатися з низкою інших проблем, серед яких можуть бути: відсутність чітких і однозначних нормативно-правових визначень ряду термінів і понять, що відповідно може ускладнювати встановлення відповідальності за зловживання повноваженнями. А недоліки або прогалини у законодавстві можуть призводити до розбіжностей у тлумаченні і застосуванні правових норм. Також вони вказували на неефективність контролю і нагляду (недостатню ефективність механізмів контролю та нагляду за діяльністю юридичних осіб, завдяки чому на практиці допускаються зловживання повноваженнями без належного виявлення і покарання винних осіб. Серед іншого, відмічають недостатність ресурсів для проведення розслідувань: відсутність достатніх фінансових, технічних та людських ресурсів у правоохоронних органах може ускладнювати проведення розслідувань щодо зловживання повноваженнями. Корупція та вплив лобістських груп: наявність корупції серед урядових структур або вплив лобістських груп може заважати ефективному виявленню та покаранню осіб, які зловживають своїми повноваженнями. Недостатня свідомість громадськості: Відсутність свідомості громадськості щодо їх прав і можливостей контролю над діяльністю юридичних осіб може призводити до бездіяльності або безвідповідальності владних структур. Слабка внутрішня контрольна система: недостатня розробка і впровадження внутрішньої контрольної системи в юридичних осіб може сприяти зловживанню повноваженнями з боку працівників. Ці проблеми потребують комплексного підходу для їх вирішення, що може включати в себе зміни в законодавстві, посилення механізмів контролю, підвищення свідомості громадськості і реформи внутрішньої контрольної системи в юридичних осіб.

Щодо необхідних запобіжних заходів, це створення незалежних комітетів, комісій або органів, які мають за завдання контролювати дії урядових органів і військових сил, щоб запобігти зловживанням; прозорість і доступ до інформації (забезпечення громадськості доступу до інформації про дії урядових структур і військових сил під час воєнного стану, щоб стежити за їх діяльністю

та реагувати на можливі зловживання); системи звітності і обліку (наприклад: розроблення систем звітності, обліку і аудиту, які дозволять вчасно виявляти і реагувати на будь-які випадки зловживань або порушень під час воєнного стану) та регулярні тренування та навчання, це проведення регулярних тренувань і навчання для працівників юридичних осіб з питань етики, прав людини та відповідального використання повноважень під час воєнного стану. Посилення контролю та запобігання зловживанням повноваженнями в організаціях під час воєнного стану є критично важливим для забезпечення ефективного управління та безпеки. Ось декілька пропозицій щодо кроків, які можна вжити: розробка чітких інструкцій та процедур: встановлення чітких інструкцій та процедур щодо використання повноважень під час воєнного стану. Це допоможе уникнути непорозуміння та забезпечити однакове розуміння інструкцій у всьому персоналу; системи моніторингу та аудиту: впровадження систем моніторингу та аудиту для постійного контролю за діяльністю та використанням ресурсів; тренінги та навчання: проведення регулярних тренінгів та навчань з питань воєнного права, етики та професійної поведінки; створення етичних кодексів: розробка та впровадження етичних кодексів для усіх працівників організації, які працюють у воєнний період; зовнішній контроль: впровадження зовнішнього контролю та незалежних органів для оцінки діяльності та ефективності організацій; звітність та прозорість: забезпечення високого рівня звітності та прозорості діяльності організацій перед публікою та відповідними державними органами; строга відповідальність за порушення: встановлення строгих санкцій та відповідальності за недотримання процедур та вчинення зловживань повноваженнями; залучення громадськості: залучення громадськості до процесу контролю та нагляду за діяльністю організацій, що діють у воєнний період [159, с. 102–108].

Впровадження цих кроків може допомогти забезпечити ефективний контроль та запобігти зловживанням повноваженнями під час воєнного стану тощо [13; 43; 119; 204].

При цьому є необхідність враховувати соціально-економічна значущість,

бо зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права має значний вплив на економічну стабільність в нашій країні та подальшої соціальної еволюції. Такі дії можуть призводити до значних фінансових втрат для компаній, що негативно впливатиме на економіку в цілому, знизить інвестиційну привабливість країни та підриває довіру до бізнесу. А недостатня регламентація або неефективне застосування норм про кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями службовими особами може призводити до безкарності правопорушників та несправедливого захисту прав потерпілих. Це робить дослідження механізмів відповідальності актуальним для підвищення рівня правової захищеності. Україна, як член міжнародного співтовариства, зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів та рекомендацій щодо боротьби з економічними злочинами та корупцією. Вивчення та адаптація міжнародного досвіду в цій сфері є необхідними для поліпшення національного законодавства та правозастосовної практики. З розвитком корпоративного права та змінюваними умовами господарювання виникає потреба в оновленні та адаптації кримінально-правових норм щодо відповідальності за зловживання повноваженнями. Це допоможе забезпечити більш ефективну превенцію таких правопорушень та адекватну реакцію на них. Наявність прогалин та колізій (адекватних викликам сьогодення) у чинному законодавстві, а також недостатній рівень правозастосовної практики зумовлюють необхідність проведення детальних досліджень. Це сприятиме виробленню рекомендацій для удосконалення законодавчої бази та практики її застосування.

Отже, дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми є надзвичайно актуальним та важливим. Це обумовлено його значущістю для економічної стабільності, захисту прав громадян та юридичних осіб, виконання міжнародних зобов'язань України, а також необхідністю вдосконалення правової системи в цілому.

1.2. Історія законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

Вивчення історії законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовими особами дозволяє простежити еволюцію підходів до цього питання. Це допомагає зрозуміти, як змінювалися правові норми під впливом суспільних та економічних умов, що важливо для вдосконалення сучасного законодавства. Історичний аналіз також дозволяє виявити як успішні практики, так і недоліки минулих законодавчих ініціатив. Це сприяє уникненню повторення помилок та використанню найкращих практик у сучасному правовому регулюванні. Аналіз історії законодавства допомагає краще зрозуміти причини та передумови сучасних проблем у сфері боротьби зі зловживанням повноваженнями. Це дозволяє розробити більш ефективні механізми їх вирішення, враховуючи накопичений досвід. Історичний аналіз дозволяє простежити, як зміни в економіці та суспільстві впливали на законодавство. Це важливо для розуміння того, які саме зміни необхідні в сучасному законодавстві для адекватної відповіді на нові виклики. Вивчення історії законодавчого регулювання в різних країнах дозволяє здійснювати порівняльний аналіз, виявляючи найбільш ефективні моделі та підходи. Це може стати основою для імплементації кращих світових практик у національне законодавство. Історичний контекст дозволяє краще зрозуміти правову культуру та традиції, що впливають на формування законодавства. Це важливо для створення законодавчих норм, які будуть ефективно діяти в конкретних умовах певної правової системи.

Вивчення історії законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права є надзвичайно актуальним. Це обумовлено необхідністю розуміння еволюції правових норм, аналізу минулих помилок та

досягнень, контекстуалізації сучасних проблем, врахування змін економічних і соціальних умов, здійснення порівняльного аналізу та врахування правових традицій. Такий підхід сприятиме вдосконаленню сучасного законодавства та підвищенню ефективності правозастосування.

Вирішення питань стану дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права пов'язано з антикорупційною політикою держави, бо це одне з корупційних правопорушень у сфері приватного права, які набувають особливої форми, зухвалості зараз, під час перебігу військового стану та ведення агресивних бойових дій на території нашої держави, що може нести особливо тяжкі наслідки, з чи і пов'язана актуальність теми дослідження.

Різні аспекти проблеми розглядали багато вчених та науковців, зокрема, Г. М. Анісімов, П. П. Андрушко, П. С. Берзін, В. І. Борисов, Л. П. Брич, В. М. Бурдін, Р. М. Гора, О. М. Грудзур, О. О. Дудоров, О. П. Дячкін, З. А. Загиней, К. П. Задоя, Г. М. Зеленов, В. М. Киричко, В. П. Коваленко, В. М. Куц, Р. Л. Максимович, М. І. Мельник, В. А. Мисливий, Д. Г. Михайленко, А. А. Музика, В. О. Навроцький, М. І. Панов, А. В. Савченко, Д. О. Сисоєв, Д. О. Сисоєв, Т. І. Слуцька, А. Стрижевська, М. С. Туркот, В. І. Тютюгін, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, Г. Хашев, А. В. Шнітенков, М.-М. С. Яциніна та інші, проте роботи зазначених авторів не вичерпують існуючої проблематики, чимало її аспектів залишилися не до кінця з'ясованими, а деякі й донині є дискусійними.

З метою кращого розуміння еволюції законодавчого підходу до зловживання повноваженнями в недержавному секторі доцільно виокремити три ключові періоди нормативного розвитку. Першим є радянський етап (до 1991 року), в основі якого лежала монополія публічного сектору, що обумовлювало зосередженість законодавства виключно на «публічних» службових особах, з повним ігноруванням приватної сфери, яка вважалась другорядною або взагалі неприйнятною. Другий – перехідний період (1991–2001 рр.), що характеризувався стрімкою трансформацією інституцій та

фактичним правовим вакуумом щодо кримінальної відповідальності за службові зловживання в новоутворених приватних структурах. Незважаючи на появу перших корпоративних форм господарювання, кримінальний закон залишався орієнтованим на радянську модель. Лише на сучасному етапі (з 2011 року) з набуттям чинності ст. 364-1 КК України розпочалась спроба нормативного розмежування між службою в державних та приватних структурах. Цей етап позначений визнанням необхідності спеціальної кримінально-правової охорони інтересів у корпоративному секторі, проте водночас супроводжується складнощами в тлумаченні статусу суб'єкта та неоднозначністю у кваліфікації правопорушень, що зберігає актуальність для подальших досліджень [111; 118; 166].

Отже, відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України [151] органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Так кожен, відповідно до ст. 68, зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Ці конституційні приписи поширюються на всіх без винятку службових осіб, незалежно від того, чи є вони представниками законодавчої, виконавчої або судової гілок влади, виконують свої службові обов'язки в державному апараті, в органах місцевого самоврядування або об'єднаннях громадян, здійснюють службову діяльність в юридичних особах публічного чи приватного права. Не має також значення службове становище особи, відомча чи галузева приналежність підприємства, організації чи установи, сфера їх діяльності, організаційно-правова форма і форма власності, на підставі яких створені та функціонують ті чи інші юридичні особи. Повною мірою вимога діяти лише в межах наданих їм повноважень та у спосіб, передбачений законодавством, поширюється і на тих осіб, які хоча і не належать до службових, але сфера професійної діяльності яких пов'язана з наданням публічних послуг, оскільки надання таких послуг спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та/або

обов'язків юридичних і фізичних осіб, а результатом їх надання є спричинення наслідків правового характеру. Отже, діяння, що вчинюються всупереч Конституції і законам України, є порушенням їх приписів і мають тягнути юридичну відповідальність. Зловживання службовими особами своїм службовим становищем або вчинення ними дій, що виходять за межі їх повноважень, посягають на встановлений порядок функціонування цих службових осіб, а також на нормальне функціонування юридичних осіб, представниками яких вони є, їх авторитет. Вони можуть завдавати не тільки матеріальної, а й нематеріальної шкоди не тільки юридичним особам, а й посягати на права та законні інтереси інших осіб [206].

Статтею 22 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [269] сторони домовилися спрямувати спільні зусилля на вирішення проблеми корупції як у приватному, так і у державному секторі. Такий й же підхід задекларовано Кримінальною Конвенцією Ради Європи Про боротьбу з корупцією [158] та Конвенції ООН проти корупції [147], що встановлюють самостійну кримінальну відповідальність за корупційні злочини у приватному секторі [201].

Статтею 364-1 Кримінального кодексу України доповнено Законом України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення № 3207-VI від 7 квітня 2011 р.; із змінами, внесеними згідно із Законом України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності № 4025-VI від 15 листопада 2011 р. [109; 111; 121–123; 165]. Яким встановлено відповідальність за злочин із матеріальним складом, який визнається закінченим з моменту настання наслідків, зазначених у законі. Відсутність вказаних наслідків може свідчити про незакінчений злочин за умови спрямованості діяння на досягнення цих наслідків або про адміністративний чи дисциплінарний проступок. За частиною 2 ст. 364-1 Кримінального кодексу України (далі КК) карається те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки: обов'язковою ознакою об'єктивної

сторони основного складу злочинів останньої групи є такі суспільно небезпечні наслідки, які полягають у заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, інтересам юридичних осіб, державним або громадським інтересам [127, с. 12–20; 128; 255, с. 153–154; с. 187–191; с. 393–397].

Особливої уваги заслуговує питання нормативного та доктринального розмежування понять публічної та приватної служби, що має визначальне значення для правильного тлумачення змісту складу злочину, передбаченого ст. 364-1 КК України. На відміну від службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, які виконують функції публічного адміністрування, представники юридичних осіб приватного права діють у межах корпоративного управління, що має іншу правову природу – договірну, а не владно-розпорядчу. Такий поділ був тривалий час нечітким, а відсутність усталених підходів до визначення суб'єкта службового злочину в приватному секторі породжувала значні складнощі у правозастосовній практиці.

Питання визначення суб'єкта кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями, тривалий час залишається одним із найбільш дискусійних як у науці кримінального права, так і в судовій практиці. Особливу складність воно набуває у контексті відмежування службових осіб публічного та приватного секторів, що має принципове значення для правильної кваліфікації діяння та застосування відповідної кримінально-правової норми. У зв'язку з цим судова практика неодноразово зверталася до тлумачення ознак службової особи, зокрема у справах про корупційні та службові кримінальні правопорушення. Важливе значення для формування підходів до визначення кола службових осіб мала Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво», у якій було зазначено, що до службових осіб можуть належати не лише представники органів державної влади чи місцевого самоврядування, а й працівники юридичних осіб приватного права, за умови наділення їх організаційно-розпорядчими або адміністративно-

господарськими функціями. Отже, суд фактично визнав можливість кримінально-правової відповідальності службових осіб приватного сектору за корупційні та суміжні службові злочини, що стало важливим кроком у розвитку правозастосовної практики. Водночас зазначене роз'яснення мало загальний характер і не містило чітких критеріїв розмежування службових осіб публічного та приватного секторів, а також не визначало однозначних ознак, за якими працівника юридичної особи приватного права можна віднести до суб'єктів відповідних кримінальних правопорушень. Відсутність детальної конкретизації породила значну кількість наукових дискусій і суперечностей у судовій практиці, зокрема щодо обсягу організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, необхідних для визнання особи службовою, а також щодо співвідношення формального статусу особи з фактичним характером виконуваних нею повноважень. Наслідком такої невизначеності стало неоднакове застосування кримінального закону судами різних інстанцій, коли у схожих фактичних обставинах одні й ті самі категорії працівників визнавалися або, навпаки, не визнавалися службовими особами. Це негативно позначалося на принципі правової визначеності та ускладнювало реалізацію завдань кримінального провадження, зокрема забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності. У подальшому зазначені проблеми стали одним із чинників виокремлення у кримінальному законодавстві спеціальної норми – статті 364-1 КК України, яка прямо передбачає відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. Проте навіть після її запровадження питання чіткого визначення суб'єкта такого кримінального правопорушення не втратило актуальності й потребує подальшого теоретичного осмислення та нормативного уточнення, особливо з урахуванням сучасних викликів і умов воєнного стану.

Показовою є також правова позиція Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у постанові від 29 вересня 2020 року у справі №529/1143/18, де суд зазначив, що керівник юридичної особи приватного

права, який не здійснює публічно-владних функцій, може бути суб'єктом злочину, передбаченого ст. 364-1 КК України, лише за умови, якщо його повноваження виходять за межі внутрішньокорпоративного управління і набувають ознак суспільно небезпечного зловживання. Такий підхід зумовлює необхідність чіткого розмежування не лише у теоретичній площині, але й на практиці, адже у багатьох випадках органи досудового розслідування і суди або необґрунтовано поширюють дію «службових» складів на приватний сектор, або, навпаки, оминають відповідальність за дії, що мають очевидні ознаки зловживань. Отже, правозастосовча практика підтверджує складність правової кваліфікації діянь службових осіб у приватному секторі, що зумовлює необхідність подальшої уніфікації та конкретизації нормативних положень, з урахуванням правової природи корпоративного управління, функціонального навантаження таких осіб та рівня суспільної небезпеки вчиненого правопорушення [81, с. 124; 134; 158; 228; 274, с. 45–52].

Особливу увагу в контексті порівняльного аналізу заслуговує досвід Німеччини, де відповідальність за зловживання повноваженнями в недержавному секторі передбачена § 299 Кримінального кодексу Федеративної Республіки Німеччина (StGB). Ця норма стосується активного та пасивного підкупу в рамках ділових відносин і прямо поширюється на працівників приватних компаній, що виконують функції управління або приймають рішення, які впливають на економічні інтереси. Такий підхід заснований на розумінні корпоративної сфери як середовища підвищеного ризику зловживань, які можуть завдати шкоди як підприємствам, так і суспільству загалом. У США, як представнику англосаксонської правової системи, сформовано модель, за якою корпоративні зловживання (corporate abuse of power, fraud-related crimes) розглядаються в межах спеціальних складів кримінальних правопорушень, не обмежуючись поняттям «службової особи». Такий підхід демонструє інший напрям – не розширення поняття службової особи на приватну сферу, як у країнах континентального права, а створення окремих правових інструментів для запобігання злочинам у бізнес-середовищі. Ці порівняльні аспекти є

важливими для вдосконалення українського кримінального законодавства, зокрема ст. 364-1 КК України, яка нині має фрагментарне охоплення подібних правопорушень, і можуть бути орієнтиром для розробки нових складів злочинів з урахуванням ризиків, притаманних корпоративному управлінню [6, с. 48; 31; 36].

Зокрема, критичного переосмислення потребує чинна редакція ст. 364-1 Кримінального кодексу України, яка, хоча й має на меті захистити правовий порядок у сфері діяльності юридичних осіб приватного права, залишається вразливою з погляду правозастосування. Насамперед проблемним є вживання оціночного формулювання «всупереч інтересам юридичної особи», яке не має чіткого нормативного визначення ані в кримінальному, ані в цивільному законодавстві. Це створює підґрунтя для неоднозначного тлумачення: у конкретній справі суд або слідство можуть вільно інтерпретувати, що є інтересом юридичної особи – воля її власника, статутні цілі, фінансова доцільність чи корпоративна етика. Таке положення створює значні ризики як для справедливого правозастосування, так і для довіри бізнесу до кримінального права загалом. У постанові Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29 вересня 2020 року у справі № 529/1143/18 наголошено на важливості врахування реального характеру повноважень службової особи у приватній структурі, проте інтерпретація «інтересів» залишається відкритою і залежною від контексту. Додаткову складність становить те, що міжнародні документи, зокрема ст. 12 Конвенції ООН проти корупції, зобов'язують держави вживати заходів щодо криміналізації зловживань у приватному секторі, але не пропонують уніфікованого змісту понять, які можна було б втілити у національному законодавстві. Такі науковці, як В. Huber (2018), вказують на розмитість конструкцій, подібних до «аб'юзу» в корпоративному контексті, яка може слугувати як інструментом правового захисту, так і репресивного тиску. У зв'язку з цим постає питання про необхідність перегляду або щонайменше уточнення законодавчого формулювання складу злочину, передбаченого ст. 364-1 КК України, задля забезпечення його узгодженості з

принципами правової визначеності, правового прогнозування та міжнародних стандартів боротьби з корупцією в приватному секторі [15, с. 8; 25; 34; 224].

Наприклад, обіцянка, пропозиція, надання або одержання цінностей (благ) безоплатно отже, що за них не отримують будь-яку грошову або іншу компенсацію їх вартості. Для встановлення заниженого вартісного визначення цінностей (благ) потрібно використовувати поняття ціни, яка є нижчою за мінімальну ринкову. Така ціна має бути нижчою від ринкової ціни, під якою у підп. 14.1.219 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України мається на увазі ціна, коли товари (роботи, послуги) передаються іншому власнику за умови, що продавець бажає передати такі товари (роботи, послуги), а покупець бажає їх отримати на добровільній підставі, за умов, що обидві сторони є взаємно незалежними юридично та фактично, володіють достатньою інформацією про такі товари (роботи, послуги), а також про ціни, які склалися на ринку ідентичних (а за їх відсутності – однорідних) товарів (робіт, послуг) у порівнянних економічних (комерційних) умовах [215].

У статтях 368-2, 368-3, 368-4, 369-2 КК неправомірна вигода є предметом передбачених цими статтями злочинів, а у статтях 364-1, 365-2 КК це поняття застосовується з метою опису мети злочину. Крім того, поняття неправомірної вигоди застосовується у ст. 370 Кримінального кодексу як характеристика окремих ознак провокації комерційного підкупу. Визначення неправомірної вигоди у примітці до ст. 364-1 КК не містить вказівки на ст. 370 КК, проте немає ніяких підстав вважати, що зміст цього поняття у зазначених нормах не збігається [165].

Відповідальність за злочини у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, також можлива лише за умови, якщо діяння особи: було пов'язане з використанням повноважень, якими вона наділяється для надання таких послуг; вчинено всупереч тим цілям і завданням заради досягнення й вирішення яких вона отримує повноваження надавати такі послуги під час здійснення певної професійної діяльності.

У частині першій статті 366 Кримінального кодексу, а також у статтях

368, 368², 368³, 368⁴, 369 та 370 КК України встановлена кримінальна відповідальність за діяння, що належать до категорії злочинів із формальним складом. Такі правопорушення вважаються завершеними вже в момент учинення самої дії, незалежно від того, настали певні наслідки чи ні. На відміну від цього, статті 364, 364¹, 365, 365¹, 365², 367 та частина друга статті 366 КК регламентують відповідальність за злочини з матеріальним складом, для яких момент закінчення пов'язаний із фактичним настанням наслідків, прямо передбачених кримінальним законом та таких, що перебувають у причинному зв'язку з поведінкою службової особи.

Варто враховувати, що істотна шкода, яка є наслідком учинення зазначених злочинів, може проявлятися у вигляді: матеріальних втрат; нематеріальної шкоди; поєднання обох видів негативних наслідків.

Відповідно до пункту 3 примітки до статті 364 КК України, шкода майнового характеру вважається істотною у випадку, якщо її розмір перевищує сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Така шкода може набувати різних форм. По-перше, вона може бути реальною, тобто пов'язаною з фактичним зменшенням майна чи виробничих фондів (наприклад, незаконне використання службовою особою техніки підприємства, що спричиняє її зношення або витрати пального). По-друге, матеріальна шкода може проявлятися у вигляді упущеної вигоди, тобто ненаданих або втрачених доходів (зокрема, коли через протиправне розпорядження керівника скорочується обсяг виробництва і підприємство недоотримує прибуток). По-третє, вона може включати одночасно реальні збитки та упущену вигоду, наприклад, коли протиправне скорочення виробництва супроводжується демонтажем обладнання, що унеможлиблює подальший випуск продукції.

У всіх ситуаціях, коли йдеться про матеріальну шкоду, загальна сума збитків повинна не менш ніж у сто разів перевищувати розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, визначений законодавством на момент учинення злочину [199]. Під час обчислення цієї величини необхідно спиратися на положення підпункту 169.1.1 пункту 169.1 статті 169, абзацу 8

пункту 1 розділу XIX та пункту 5 підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України, а також відповідні норми Закону України «Про Державний бюджет» на відповідний рік [199]. Питання визначення того, чи може завдана нематеріальна шкода (морального, організаційного чи іншого характеру) вважатися істотною, завжди потребує індивідуального підходу. У подібних ситуаціях ідеться про оціночну категорію, яка встановлюється з урахуванням усіх фактичних обставин справи. Під час вирішення цього питання суду необхідно оцінити, наскільки протиправна поведінка порушила звичний режим роботи органів державної влади, місцевого самоврядування, функціонування підприємств та установ, яким є характер спричиненої нематеріальної шкоди, скільки осіб зазнали негативного впливу та які обсяги моральних страждань вони понесли. На практиці до істотної шкоди відносять, зокрема, посягання на гарантовані законом особисті й майнові права громадян (недоторканність житла, свободу особи, трудові та житлові права), підрив авторитету державних інституцій, загрозу громадській безпеці чи створення ситуацій, що ускладнюють виконання організаційних функцій підприємств, установ чи органів влади [215; 255]. До істотної шкоди також належать наслідки, що виникли внаслідок використання службовою особою свого службового статусу або спеціальних повноважень, пов'язаних із наданням публічних послуг, зокрема: сприяння іншим особам у вчиненні злочину чи створення умов для такого вчинення; поєднання розглядуваного злочину з іншим кримінальним правопорушенням; приховування раніше вчинених злочинів. Істотною визнається й шкода, що виникає тоді, коли саме порушення службових обов'язків суб'єктом злочину створює умови для протиправної поведінки інших осіб (наприклад, недбалість керівника, яка дозволила підлеглим незаконно привласнити майно підприємства, або оформлення нотаріусом фальшивого заповіту, що спричинило неправомірне вибуття майна з власності спадкоємців) [32].

У ситуаціях, коли матеріальні збитки поєднуються з негативними наслідками нематеріального характеру, загальна шкода може оцінюватися як

істотна навіть тоді, коли майнова шкода сама собою не досягає порогу у сто неоподатковуваних мінімумів. Однак суд повинен розглядати такі наслідки у комплексі, як єдину сукупність пов'язаних між собою проявів, а не як окремі категорії. У вирокі суд має чітко мотивувати, за якими критеріями та з урахуванням яких конкретних даних він дійшов висновку про істотність завданої шкоди. Це є принциповим також для відмежування кримінально караних діянь службових осіб від дисциплінарних проступків або адміністративних правопорушень [256].

У ряді кримінально-правових норм (частина друга ст. 364, частина друга ст. 364¹, частина третя ст. 365, частина друга ст. 365¹, частина третя ст. 365², частина друга ст. 366 та частина друга ст. 367 КК України) передбачено таку ознаку злочину, як настання тяжких наслідків. Хоча поняття «істотної шкоди» та «тяжких наслідків» збігаються за правовою природою, вони різняться ступенем тяжкості – тобто масштабом заподіяної шкоди. Тяжкі наслідки можуть проявлятися як у матеріальній, так і в нематеріальній площині. Якщо йдеться про матеріальні збитки, то їх розмір, згідно з приміткою до ст. 364 КК України, має становити не менше 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, обчислених відповідно до законодавства на момент учинення діяння [165].

До тяжких наслідків судова практика відносить, зокрема: заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або смерть потерпілого; доведення особи до суїциду; масові отруєння; дезорганізацію роботи державних органів або органів місцевого самоврядування; фактичне припинення діяльності підприємств чи їх банкрутство; створення умов для масових заворушень чи аварій, унаслідок яких є людські жертви; приховування тяжких чи особливо тяжких злочинів тощо [255].

Особливу увагу необхідно приділити ситуаціям, коли істотна шкода або тяжкі наслідки в межах складів злочинів, передбачених ст. 364¹, 365¹ і 365² КК України, пов'язані із заподіянням смерті, тілесних ушкоджень будь-якого ступеня тяжкості, незаконним позбавленням волі, катуванням чи жорстоким

поводженням. У таких випадках діяння має кваліфікуватися за сукупністю злочинів — як за статтями, що визначають відповідальність за службовий злочин, так і за статтями, які встановлюють відповідальність за посягання на життя, здоров'я чи свободу особи [165].

Кримінальний кодекс також містить норми, в яких для окремих складів службових злочинів і злочинів у сфері публічних послуг передбачено спеціальні мотиви або цілі (наприклад, у ст. 364, 364¹, 365², 370 КК). Хоча у статтях 368, 368², 368³, 368⁴ та частинах 2–3 ст. 369² КК такі ознаки прямо не вказані, їх характер свідчить про корисливу спрямованість: прагнення отримати матеріальну вигоду, уникнути витрат, зберегти або здобути майнові права. Водночас для кваліфікації діянь за статтями 365, 365¹, 366, частинами 1–2 статей 368³, 368⁴ та частиною 1 ст. 369² КК мотив і мета юридичного значення не мають.

Крім того, закон диференціює коло можливих суб'єктів відповідних злочинів: для ст. 364, 365, 368 та 368² КК суб'єктом є лише службова особа юридичної особи публічного права; для ст. 364¹, 365¹ і частин 3–4 ст. 368³ — службова особа юридичної особи приватного права; для ст. 366, 367 та 370 КК — службові особи як публічного, так і приватного сектору.

Запропоноване наукове дослідження є одним із перших у сучасній українській правовій науці, що комплексно аналізує зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права в умовах воєнного стану [241]. Його метою є формування оновлених теоретичних підходів до розуміння сутності такого зловживання, поглиблений юридичний аналіз складу злочину, а також вироблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення положень ст. 364¹ КК України з урахуванням реалій воєнного часу та сучасних викликів правозастосування [165]. До яких наслідків призводять дії кваліфіковані ст. 364-1 КК України, наглядно проілюстровано на прикладі трагічної пригоди у м. Суми на початку 2019 року: коли немовля було смертельно травмовано несправним ліфтом [175]. Дії керівника компанії «Міськсумліфт» (відповідальної за експлуатацію цього ліфта) кваліфіковано за

ч. 2 ст. 364 КК України, потім перекваліфікували на ч. 2 ст. 272 (порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві або будь-якому підприємстві особою, яка зобов'язана їх дотримувати, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки) КК України, а також за ч. 2 ст. 364-1 (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, що спричинило тяжкі наслідки) КК України.

Сьогодні, незважаючи на перебіг ведення агресивної війни російською федерацією проти України, фіксуються кримінальні правопорушення, що вчиняються вітчизняними службовими особами. Наприклад, на Вінниччині заарештовано активи російської компанії (а саме олігарха, який володіє косметичною корпорацією в рф та є членом політичної партії «Єдина Росія»). Щодо складу злочину, то топ менеджмент цього підприємства намагався приховати від націоналізації [106] готову продукцію й сировину зловживаючи при цьому повноваженнями службової особи юридичної особи приватного права та склади злочинів за ч. 1 ст. 388 та ч. 1 ст. 445 КК України. Загалом на липень 2022 року за ініціативи СБУ заарештовано 2,1 млрд грн активів українських компаній, які належать російським корпораціям [105].

Подовження фіксації злочинності в цій сфері, зміни та доповнення в законодавстві, судова статистика та ситуація в країні, спонукають нас більш детально розглянути існуючі наукові доробки та продовжувати розробку науково-правових рекомендацій спрямованих на попередження та запобігання цим злочинам. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує дисертація Д. О. Сисоєва «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми: кримінально-правова характеристика» (2015 року) [248, с. 23]. Проте треба зважити на те, що з того терміна до КК України було внесено зміни відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року (що набув чинності 25 січня 2015 року), і також стосується злочину, що карається ст. 364-1 КК України й ще багато аспектів цієї проблематики залишилися не до

кінця з'ясованими, а деякі досі залишаються дискусійними (зокрема, питання додаткових об'єктів цього злочину, співвідношення зловживання повноваженнями та перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права, можливість вчинення цього злочину у формі бездіяльності, розуміння істотної шкоди та тяжких наслідків як конститутивної ознаки складу цього злочину, характер та особливості причинного зв'язку тощо), тому вона не вичерпує потреб сучасної практики.

Ще одне з досліджень кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми можна відмітити працю Р. М. Гора (2019 рік) [77, с. 20], проте предметом дослідження були тільки питання кримінальної відповідальності за цей вид злочинів без врахування реалій теперішнього часу і відповідної судової практики. Докладним було дослідження М.-М. С. Яциніної (2021 року) [287, с. 23], проте зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, було тільки одним з кримінальних правопорушень як предмет дослідження разом зі зловживанням владою або службовим становищем та зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Отже, низка вищевказаних та інших науковців розглядали різні аспекти окресленої проблематики, проте в жодній із них не було піддано ґрунтовному науково-правовому аналізу «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми за умов воєнного стану». Ми ставимо своїми завданнями вирішення таких питань: стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; історія законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; кримінальна відповідальність за зловживання

повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в законодавстві закордонних країн; об'єкт складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; суб'єкт складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; кваліфікація та розподіл складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми із суміжними складами; особливості визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану тощо [107; 155; 157; 180, с. 49–54; 198, с. 213; 221; 276, с. 170–172; 288, с. 64].

Зважаючи на соціальні тенденції, зазначимо, що соціальні зміни та їхній вплив на законодавство щодо зловживання повноваженнями службовими особами також є ключовими. Історичний аналіз дозволяє зрозуміти, як суспільні очікування та вимоги впливали на формування правових норм. Знання історичних аспектів формує розуміння важливості правових норм і їхньої ролі в захисті суспільних інтересів. Також він допомагає виявити та врахувати помилки, допущені в минулому, щоб уникнути їх повторення в майбутньому. Це сприяє створенню більш ефективних правових механізмів. Дослідження історії законодавства стимулює науковий інтерес до теми, що сприяє розвитку юридичної науки і появі нових підходів до регулювання

кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями.

Дослідження історії законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми є важливим для розуміння еволюції правових норм, аналізу ефективності минулих заходів, врахування змін економічних і соціальних умов, підвищення правової культури, проведення порівняльного аналізу міжнародного досвіду, запобігання повторенню помилок та актуалізації наукових досліджень. Це сприятиме створенню більш ефективного та адаптованого до сучасних умов законодавства, яке здатне ефективно захищати права та інтереси громадян і юридичних осіб [189, с. 80–87].

1.3. Кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

Актуальність питання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми зумовлена низкою таких аспектів. Зловживання повноваженнями може призвести до значних економічних збитків як для компаній, так і для суспільства загалом (підвищення рівня економічних правопорушень). Це стає особливо актуальним в умовах розвитку ринкової економіки, де приватний сектор відіграє ключову роль. Як для працівників, так і для акціонерів і партнерів важливо мати чіткі механізми правового захисту від незаконних дій керівників або інших службових осіб приватних компаній. Сучасні стандарти корпоративного управління вимагають високого рівня відповідальності і прозорості. Кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями є важливим інструментом забезпечення дотримання цих стандартів. Вплив на інвестиційну привабливість. У країнах, де

існує високий рівень правопорушень серед службових осіб приватного права, знижується рівень довіри до бізнесу, що може негативно вплинути на інвестиційний клімат. Службові особи, що мають доступ до великих ресурсів і влади, мають бути підзвітними. Недобросовісні дії можуть посилювати соціальну нерівність і недовіру до правової системи.

Кримінально-правовий захист суспільних відносин, що виникають у процесі діяльності службових осіб юридичних осіб приватного права, об'єктивно зумовлений реаліями сучасного соціально-економічного розвитку та трансформацією господарських відносин в Україні. Упродовж останніх десятиліть приватні структури перетворилися на один із ключових елементів національної економіки, концентруючи значні матеріальні, фінансові та управлінські ресурси. Саме в межах діяльності таких суб'єктів ухвалюються управлінські рішення, які можуть істотно впливати не лише на економічні інтереси окремих підприємств, а й на стабільність ринкових відносин, конкурентне середовище та економічну безпеку держави загалом. За цих умов зловживання повноваженнями з боку службових осіб приватного сектору перестали мати поодинокий характер і в окремих сферах набули системного, а подекуди й латентного характеру. Наведені обставини зумовлюють необхідність посиленого кримінально-правового реагування на такі посягання та обґрунтовують доцільність розширеного тлумачення службових кримінальних правопорушень з урахуванням специфіки діяльності юридичних осіб приватного права. На відміну від публічного сектору, де повноваження службових осіб чітко визначені законом, у приватній сфері вони часто формуються на підставі установчих документів, внутрішніх положень або трудових договорів, що ускладнює їх правову оцінку. У зв'язку з цим виникає потреба у формуванні особливого, диференційованого підходу до кваліфікації службових правопорушень, учинених у приватному секторі, який би враховував характер та обсяг управлінських функцій, реальний вплив особи на прийняття рішень, а також наслідки таких дій для охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин. Водночас треба констатувати, що тривалий час

правове регулювання в Україні не забезпечувало чіткої та послідовної диференціації між службовими особами публічної влади та службовцями юридичних осіб приватного права. Така законодавча невизначеність зумовлювала труднощі у правозастосовній практиці, сприяла виникненню суперечливих підходів до визначення суб'єкта кримінального правопорушення та негативно позначалася на єдності судової практики. Як наслідок, однакові за своєю суттю зловживання могли отримувати різну кримінально-правову оцінку залежно від сфери діяльності суб'єкта, що суперечило принципам правової визначеності, справедливості та рівності перед законом. Саме тому подальший розвиток кримінального законодавства та доктрини кримінального права має бути спрямований на усунення зазначених прогалин і формування цілісної системи кримінально-правового захисту від зловживань повноваженнями як у публічному, так і в приватному секторах [24].

В Україні, з огляду на сучасні виклики, такі як реформи в економіці та правовій системі, зловживання повноваженнями службовими особами приватних юридичних осіб залишається важливим питанням, особливо в умовах воєнного стану та постконфліктного відновлення.

Актуальність теми дослідження пов'язана з тим фактом, що аналіз цієї суспільної небезпеки, яка настає внаслідок дій зловживання службовими особами юридичної особи приватного права своїм службовим становищем чи своїм службовим повноваженням, або їхнє перевищення, зрештою відображає відповідність боротьби з цими злочинами змісту державних програм, розвитку національного законодавства в напрямі узгодження зі стандартами світового та європейського рівнів; а також встановлення відповідної (сумірної) юридичної відповідальності за ці злочини на цей час.

Різні аспекти проблеми розглядалися багатьма українськими вченими та науковцями з галузі. Зокрема, великий вклад у розроблення питань кримінальної відповідальності за службові кримінальні правопорушення зроблено: Г. М. Анісімовим, П. П. Андрушко, П. С. Берзіним, В. І. Борисовим, Л. П. Брич, В. М. Бурдіним, Р. М. Горою, О. М. Грудзур,

В. О. Гацелюком, О. О. Дудоровим, З. А. Загиней-Заболотенко, К. П. Задосою, Г. М. Зеленовим, В. М. Киричко, О. Квашею, В. П. Коваленко, О. М. Костенко, Р. Л. Максимовичем, О. К. Маріним, М. І. Мельником, А. А. Музикою, В. О. Навроцьким, М. І. Пановим, А. В. Савченко, Т. І. Слуцькою, Д. О. Сисоєвим, А. А. Стрижевською, В. І. Тютюгіним, П. Л. Фрісом, М. І. Хавронюком, В. Г. Хашевим. Робили аналіз та досліджували кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності в своїх працях: П. П. Андрушко, О. Ф. Бантишев, Б. В. Волженкін, А. А. Герцензон, М. Й. Коржанський, П. С. Матишевський, М. І. Мельник, П. П. Михайленко, О. Я. Светлов, О. Н. Трайнін, М. І. Хавронюк, В. І. Шакур та інші. Проте законодавчі новели в галузі вітчизняних антикорупційних норм права, що істотно вплинули на зміст норм кримінального права про злочини у сфері службової діяльності, а також події в Україні, зумовлюють необхідність їхнього подальшого всебічного вивчення й розробки на цій підставі науково-обґрунтованих пропозицій щодо застосування та вдосконалення кримінального законодавства, якими встановлюється відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми тощо.

Зловживання службовими особами своїм службовим становищем або вчинення ними – це діяння, що вчинюються всупереч Конституції та законам України, є порушенням їх приписів і мають тягнути юридичну відповідальність, дії, що виходять за межі їх повноважень, посягають на встановлений порядок функціонування таких службових осіб, а також на нормальне функціонування юридичних осіб (представниками яких вони є), їх авторитет; які можуть завдавати не лише тільки матеріальної, але і нематеріальної шкоди не тільки юридичним особам, але й посягати на права та законні інтереси інших осіб [141, с. 88].

Суспільна небезпечність зловживання службовими особами своїми повноваженнями і їх перевищення може бути надзвичайно високою, бо встановлення різних видів юридичної відповідальності за такі діяння є

обов'язковою умовою існування правового суспільства.

Юридична відповідальність службових осіб охоплює дисциплінарні, цивільно-правові, адміністративні та кримінальні форми реагування, що застосовуються залежно від характеру допущеного порушення та масштабів завданої шкоди. Такий механізм є важливим засобом державного впливу й одночасно інструментом громадського контролю за діяльністю посадових осіб, спрямованим на запобігання неналежному виконанню ними своїх службових функцій і недопущення дій, здатних завдати шкоди суспільним інтересам.

Запровадження юридичної відповідальності у цій сфері має на меті формувати у службовців належний рівень дисципліни, стимулювати відповідальне ставлення до виконання покладених на них повноважень і мінімізувати ризики зловживання службовим становищем або перевищення визначених законом меж компетенції [94, с. 179–184].

Особливості правового статусу юридичних осіб та їх службових осіб безпосередньо впливають на зміст і межі кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями. У науковій статті В. Поєдінка здійснено комплексний аналіз правової природи та особливостей функціонування суб'єктів господарювання державного сектора, що має істотне значення для кримінально-правового дослідження зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми. Автор обґрунтовує, що специфіка правового статусу таких суб'єктів зумовлена поєднанням публічних і приватноправових елементів у їх діяльності, що, у свою чергу, ускладнює визначення меж повноважень управлінського персоналу та критеріїв правомірності управлінських рішень. Поєднок звертає увагу на те, що суб'єкти господарювання державного сектора формально діють як юридичні особи приватного права, однак водночас реалізують економічні та соціальні функції держави, що зумовлює підвищені вимоги до прозорості, підзвітності та добросовісності їх діяльності. У цьому контексті автор підкреслює наявність правових прогалин і колізій у регулюванні статусу службових осіб таких юридичних осіб, що створює передумови для

зловживання повноваженнями, маскування протиправних дій під господарську доцільність або управлінську дискрецію. Зазначені проблеми мають безпосередній вплив на кримінально-правову оцінку дій службових осіб, оскільки ускладнюють встановлення факту використання повноважень у супереч інтересам служби та відмежування кримінально караних діянь від правомірної господарської діяльності. Висновки, сформульовані ним, є важливими для дослідження механізмів зловживання повноваженнями у сфері діяльності юридичних осіб, у тому числі приватного права, та можуть бути використані для обґрунтування необхідності чіткого нормативного визначення статусу службових осіб і меж їх повноважень з метою підвищення ефективності кримінально-правового захисту економічних і публічних інтересів, особливо в умовах воєнного стану [216, с. 57–70].

Юридична відповідальність службових осіб юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми може бути як дисциплінарною, цивільно-правовою, так і адміністративною чи кримінальною. Це дивлячись яка тяжкість правопорушення й які наслідків воно потягло.

Дисциплінарна юридична відповідальність – це один із видів юридичної відповідальності (буває загальною та спеціальною), вона носить примусовий, не обов'язковий характер. Підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності є дисциплінарний проступок (або порушення трудової дисципліни), це може бути і порушення морального характеру. Така відповідальність передбачалася Кодексом законів про працю, законами України: «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 року № 3206-VI, «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року № 1700-VI, «Про державну службу» від 16.12.93 року № 3723-XII [113; 115–116; 142].

Цивільно-правова юридична відповідальність – це вид юридичної відповідальності (це санкції), залежно від підстав, вона може бути договірною чи недоговірною (деліктною). Її особливість полягає в тому, що вона має переважно майновий характер (це компенсація втрат, збитків, відновлення порушених прав). В нашій темі нас цікавить остання (передбачена законом).

Для службових осіб юридичної особи приватного права, які зловживали своїм службовим становищем чи своїм службовим повноваженням, або їхнє перевищення, така відповідальність буде додатковою та передбаченою законом.

Важливою особливістю цивільно-правової відповідальності є її ініціативний характер. Бо на відміну від адміністративної та кримінальної відповідальності, притягнення до яких відбувається незалежно від бажання потерпілого, наявності його заяви, притягнення до цивільно-правової відповідальності відбувається лише за ініціативою потерпілого. Крім того, на відміну від кримінального права, у цивільному праві діє принцип презумпції вини [278, с. 81].

Адміністративна юридична відповідальність – це вид юридичної відповідальності громадян і службових осіб за вчинені ними адміністративні правопорушення [282, с. 50]. Загалом поняття адміністративної відповідальності її зміст і обсяг до сьогоднішнього часу залишається одним з найбільш суперечливих питань української адміністративно-правової науки. Чинний КУпАП, який містить розділ 2 «Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність», у статті 9 сформулював визначення адміністративного правопорушення, а відносно адміністративної відповідальності обмежився вказівкою на те, що її мірою є адміністративне стягнення (стаття 23 «Мета адміністративного стягнення»). Фактично нормативно-правове визначення такої категорії як «адміністративна відповідальність» в чинному законодавстві відсутнє. А усі дефініції адміністративної відповідальності як правило надаються у наукових виданнях та мають дослідницький характер [39; 143].

Кримінальна відповідальність юридичних осіб – це законодавчо закріплена можливість застосування кримінальних санкцій щодо юридичних осіб у разі вчинення ними (тобто їх керівниками або представниками) в інтересах цих юридичних осіб кримінального правопорушення (злочину). У такому разі законодавством юридична особа визнається суб'єктом злочину. Кримінальна відповідальність юридичних осіб передбачена законодавством

окремих держав, перелік яких постійно розширюється. У випадку, коли кримінальне законодавство певної держави не визначає юридичну особу суб'єктом злочину, але цим законодавством передбачена можливість застосування кримінальних санкцій до таких осіб, мова йде про так звану квазікримінальну (адміністративно-кримінальну) відповідальність (Австрія, Албанія, Німеччина, Італія, Україна) [71, с. 339–359].

Істотна шкода за статтею 364-1 Кримінального кодексу України (далі КК України) - така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [165].

Тяжкі наслідки у статті 364-1 КК України - є такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян [165].

Неправомірна вигода за статтею 364-1 КК України – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав [165].

Загальне тлумачення категорії «службова особа» у межах кримінального законодавства України закріплене у частині третій статті 18 Кримінального кодексу (у редакції Закону № 3207-VI від 07.04.2011 р.). Під цим поняттям розуміються особи, які на постійній, тимчасовій основі або за спеціальним дорученням уповноважені виконувати функції органів державної влади чи місцевого самоврядування. До цієї ж категорії належать працівники державних структур, комунальних органів, підприємств, установ і організацій, якщо їхні посадові обов'язки пов'язані з реалізацією організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських повноважень, у тому числі коли такі функції покладені за спеціальним уповноваженням.

Частина четверта статті 18 КК України розширює коло суб'єктів, визнаючи службовими особами, зокрема, представників іноземних держав, які займають посади в органах законодавчої, виконавчої або судової влади іншої держави, присяжних, а також інших осіб, наділених владними повноваженнями

від імені іноземної держави. До цієї групи віднесено посадових осіб міжнародних організацій, учасників парламентських асамблей, членом яких є Україна, а також суддів та працівників міжнародних судових інституцій [54, с. 12].

Застосування законодавцем у ч. 4 ст. 18 КК терміна «посадові особи» для розкриття змісту «службових осіб іноземних держав» стало своєрідною спробою усунути давню термінологічну невизначеність, яка тягнеться ще з часу дії Кримінального кодексу 1960 року [121].

У попередній редакції законодавства використовувалися різні, не завжди узгоджені між собою поняття – «посадові злочини» та «злочини у сфері службової діяльності», а суб'єкт злочину окреслювався термінами «посадова особа» або «службова особа», що спричиняло значні наукові дискусії [164].

Жоден із Кримінальних кодексів – ні редакції 1960 р., ні чинний – не містив універсального визначення поняття «посадові злочини», що пояснюється значною різноманітністю посягань у цій сфері та складністю їх узагальнення в один нормативний дефінітивний підхід. Водночас у законодавстві обох періодів терміни «службова особа» та «посадова особа» трактуються майже однаково: ними є особи, які мають владні повноваження або виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції. Відповідальність за злочини у сфері службової діяльності, відповідно, стосується лише тих осіб, чиї посадові обов'язки передбачають виконання таких функцій – постійно, тимчасово чи за спеціальним дорученням [151; 156; 165; 13–14; 172].

При цьому до суб'єктів таких злочинів не належать працівники, що формально належать до державної служби, але не наділені управлінсько-розпорядчими функціями, наприклад технічний персонал або рядові військовослужбовці [278, с. 112].

Поза Кримінальним кодексом визначення понять «службова» та «посадова» особа містяться також у Конституції України, Кодексі України про адміністративні правопорушення, а також у спеціальних законах. Закон «Про

державну службу» визначає посадовими особами керівників, їх заступників та інших службовців, уповноважених на виконання організаційно-розпорядчих чи консультативно-дорадчих функцій. У сфері місцевого самоврядування посадовою особою вважається працівник органу місцевого самоврядування, наділений відповідними владними повноваженнями та оплачуваний із місцевого бюджету [278, с. 113].

Підвищена суспільна небезпечність зловживань службовими або владними повноваженнями пояснюється тим, що такі діяння посягають на особливо значимі об'єкти правової охорони і мають потенціал завдати значної шкоди правопорядку, державі чи громадянам. Реалії правозастосування свідчать, що подібні злочини залишаються поширеним явищем. Наприклад, у 2010 році було виявлено 6816 злочинів у сфері службової діяльності (5,5 % від усіх зареєстрованих правопорушень), а у 2011 році – 6222 (4,8 %), серед яких у 1854 випадках кримінальні провадження розпочато за ст. 364 КК України. Ці цифри підтверджують як масштаб проблеми, так і високий рівень латентності таких правопорушень, що ускладнюється корупційними факторами [165]. У зв'язку з цим ідея декриміналізації зловживання владою або службовим становищем видається не лише передчасною, але й небезпечною. Навіть за умови підвищення рівня правової культури службовців такі норми повинні зберігатися у кримінальному законодавстві як засіб превентивного стримування зловживань. Для сумлінних працівників вони не становлять загрози, а навпаки – забезпечують додатковий захист від свавільних дій колег чи керівництва [94, с. 183].

Статистичні дані щодо працівників органів внутрішніх справ також свідчать про системність проблеми: у 2010 році щодо персоналу МВС було розпочато 655 кримінальних проваджень, з яких 508 (77,5 %) стосувалися посадових злочинів. У 2011 році таких проваджень налічувалося вже 676, у тому числі 454 (67,1 %) – за фактами службових зловживань; лише за зловживання владою до кримінальної відповідальності було притягнуто 50 осіб, що становить 14 % від загальної кількості службовців, притягнутих до

відповідальності за злочини, вчинені під час несення служби [94, с. 184].

Структура корупційної злочинності за 2014-2018 роки, виглядає наступним чином: всього зареєстровано у 2014 році – 425 злочинів, у 2015 році – 363, 2016 році – 366, у 2017 році – 287 злочинів та у 2018 році – 229 злочинів (відповідальність за які передбачено с. 364-1 КК України) і знаходилися у провадженні спочатку у міліції України, а з 2015 року Національної поліції України на шляху протидії та боротьби з корупційною злочинністю тощо. Загалом, зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 КК України), за статистикою, щодо кількості зареєстрованих корупційних злочинів, серед найпоширеніших, займають друге місце з середньою питомою вагою у 8,2 відсотків від загальної кількості [73, с. 58–62; 94–101].

Загалом здійснений аналіз такої категорії злочинності показав особливість 2018 року, коли істотно виросла кількість зареєстрованих корупційних злочинів, в тому числі окремих їхніх видів, а також суттєве зростання залишку нерозглянутих проваджень з початку звітного періоду, кількості проваджень, що надійшли, та тих, що було розглянуто, а також нерозглянутих на момент завершення звітного періоду проваджень. З погляду структури, найбільш поширеними корупційними злочинами постають ті, що передбачені у статтях 364, 364-1, 368 та 369 КК України. Також привертає на себе увагу незначна кількість розглянутих судами першої інстанції справ у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів порівняно з тими, що залишились на момент початку звітного періоду, і тими що надійшли протягом цього періоду. Вказане ще більш показує необхідність подальшого реформування судової системи України, зокрема й у напрямі ефективності здійснення правосуддя щодо корупційної злочинності [156; 212, с. 150–165].

Дослідивши низку основних термінів, що використовуються та зміст яких має істотне значення під час встановлення фактичних даних, кваліфікації, встановлення відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-

правової форми, питань покарання й особливостей звільнення від нього, також з метою подолання різноманітних підходів до тлумачення понять тощо. Підкреслено особливість суспільної небезпечності цих діянь (дій чи бездіяльності). На шляху подальшого вдосконалення ст. 364-1 КК України ми з'ясували особливості чинників, що сприяють цьому виду злочинів, місце зловживання повноваженнями службовою особою приватного права незалежно від організаційно-правової форми серед інших корупційних злочинів тощо [231; 263–264; 283].

Отже, кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права повинна розглядатися як самостійна категорія службових злочинів, яка вимагає особливого підходу в теорії та практиці. Недостатня визначеність правової норми, неврегульованість багатьох аспектів суб'єкта злочину та нестача порівняльно-правових орієнтирів стримують ефективність правозастосування. Проблеми застосування ст. 364-1 КК України мають комплексний характер і повинні вирішуватись шляхом удосконалення законодавчої техніки, адаптації до європейських стандартів та уніфікації судової практики [16, с. 475–493].

Порівняльно-правовий аналіз показує, що низка європейських країн та США використовують різні моделі протидії зловживанням у приватному секторі. У Німеччині §299 Кримінального кодексу (StGB) встановлює відповідальність за комерційний підкуп і прийняття винагороди безпосередньо у сфері приватного бізнесу, підкреслюючи високий ступінь захисту економічних відносин. У США широко застосовуються положення федерального законодавства, зокрема Закон Сарбейнса–Окслі (Sarbanes–Oxley Act, 2002), що передбачає кримінальну відповідальність за корпоративне шахрайство та фальсифікацію звітності. Велика Британія у 2010 році ухвалила Bribery Act, який розширює визначення суб'єкта й поширює юрисдикцію на посадових осіб компаній, незалежно від форми власності. Ці моделі доводять, що недержавні службовці також здатні вчиняти суспільно небезпечні діяння, які потребують адекватної кримінально-правової відповіді

[3; 27; 30].

Чинна редакція статті 364-1 КК України викликає численні наукові та практичні дискусії. Зокрема, вживання терміну «всупереч інтересам юридичної особи» є оціночним і недостатньо конкретизованим. Це створює ризики для однакового застосування норми, особливо в контексті судової практики, коли виникає питання – які саме інтереси є юридично захищеними, а які – корпоративно-конвенційними. У постанові ККС ВС від 29.09.2020 року у справі № 529/1143/18 зазначено, що для кваліфікації дій за ст. 364-1 необхідно встановити вихід службової особи за межі внутрішньої автономії компанії. Така позиція свідчить про необхідність уточнення законодавчої формули цієї статті та її узгодження з принципами визначеності та юридичної передбачуваності, які містяться в рекомендаціях Конвенції ООН проти корупції [3; 27].

Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що кримінальне законодавство має бути сформульовано з достатньою чіткістю для передбачення наслідків своїх дій (рішення у справі *Sunday Times v. the United Kingdom*, 1979). У контексті ст. 364-1 КК України це особливо актуально, оскільки поняття «всупереч інтересам» є надмірно широким і суб'єктивним. Закон повинен чітко визначати коло заборонених дій та критерії настання кримінальної відповідальності [238].

Потреба створити дієві правові механізми для контролю за діяльністю службових осіб, зумовлює посилення кримінальної відповідальності. Це дозволить підвищити рівень відповідальності за прийняття управлінських рішень, запобігати зловживанням владою та захистити права акціонерів і працівників. З огляду на розвиток бізнесу та глобальні виклики, такі як цифровізація, економічні кризи та зростання кібершахрайства, необхідно адаптовувати законодавство для врахування нових форм зловживань, зокрема через цифрові інструменти та новітні технології управління. У багатьох країнах вже існують чіткі норми щодо відповідальності службових осіб, незалежно від організаційно-правової форми компанії. Впровадження подібних рекомендацій дозволить гармонізувати українське законодавство з міжнародними

стандартами корпоративної етики та правопорядку. Підвищення рівня довіри до бізнесу. Підвищення прозорості діяльності юридичних осіб приватного права та зменшення ризиків для інвесторів допоможе створити більш передбачувані умови для ведення бізнесу та сприятиме залученню іноземних і внутрішніх інвестицій. Саме посилення відповідальності за зловживання повноваженнями стане додатковим бар'єром для корупційних дій з боку службових осіб у приватному секторі. В умовах воєнного стану та майбутньої реконструкції країни це особливо важливо для захисту державних ресурсів і ефективного використання іноземної допомоги. Переформотування відповідно викликів сучасності кримінальної відповідальності допоможуть також формувати культуру етичного управління, коли службові особи усвідомлюють свою відповідальність перед працівниками, акціонерами та суспільством [185, с. 357–363].

Отже, впровадження наших рекомендацій щодо посилення кримінальної відповідальності сприятиме створенню прозорості, відповідальної та захищеної бізнес-середовища, особливо в умовах поствоєнного відновлення України.

Висновки до розділу 1

1. У процесі комплексного теоретичного аналізу наукових джерел, сучасних кримінологічних досліджень та нормативно-правових актів, що регулюють питання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права, було виявлено, що сучасна вітчизняна юридична наука ще не виробила єдиного цілісного підходу до визначення правової природи зазначеного виду кримінального правопорушення. Хоча окремі аспекти службових злочинів у публічному секторі є відносно добре дослідженими, глибокий аналіз саме зловживань повноваженнями службовими особами у приватній сфері залишається досить фрагментарним і незавершеним. Виявлено значні

теоретичні прогалини, що стосуються як визначення статусу службової особи у приватних юридичних особах, так і формування уявлення про кримінально-правові ознаки такого правопорушення. Ці проблеми ускладнюють узгодження норм кримінального права з реаліями розвитку корпоративних відносин, де функції управління дедалі частіше здійснюють особи, наділені повноваженнями, які не завжди відповідають традиційним уявленням про службову особу. Тенденції розвитку господарських структур та інституційних форм власності зумовлюють необхідність оновлення доктринальних підходів, а також глибшого наукового осмислення предмета і об'єкта кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями в корпоративному середовищі. Водночас відсутність єдиних наукових позицій щодо меж повноважень службових осіб у приватному секторі і критеріїв їх визначення породжує правову невизначеність, що має негативний вплив на практику кримінального переслідування та судового розгляду справ.

2. Історико-правовий аналіз законодавчих джерел та нормативних змін у сфері кримінальної відповідальності за зловживання службовими повноваженнями виявив складний і багатоступеневий процес формування правового механізму, спрямованого на регулювання діяльності службових осіб у недержавному секторі. Під час дослідження було встановлено, що в різні історичні періоди, зокрема в часи становлення української правової системи, питання відмежування публічної служби від приватної неодноразово піднімалося, однак з огляду на динамічність суспільних і економічних змін не було досягнуто остаточного законодавчого врегулювання. Виявлено, що нормативне закріплення кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями у приватному секторі набуло системного характеру лише в XXI столітті, особливо з ухваленням спеціальної статті 364-1 Кримінального кодексу України, що вперше чітко ідентифікувала корпоративну службу як самостійний об'єкт кримінально-правової охорони. Водночас простежується тенденція, коли законодавець, реагуючи на виклики часу та нові види злочинності, намагається адаптувати чинні норми, проте не завжди створює

комплексний і гармонійний правовий механізм. Це зумовлює необхідність подальшого удосконалення законодавства для забезпечення повної відповідності кримінально-правового регулювання сучасним реаліям, зокрема з урахуванням трансформації корпоративного управління, появою нових форм власності та широкого впровадження інноваційних бізнес-моделей.

3. Порівняльно-правовий аналіз практики країн з розвиненими правовими системами засвідчив існування різних концептуальних підходів до криміналізації зловживань повноваженнями службових осіб приватного сектору, що свідчить про глобальне визнання суспільної небезпеки таких діянь та необхідність ефективного правового реагування. Зокрема, у країнах Західної Європи, таких як Німеччина та Італія, поширено практику розширення визначення службових злочинів, що дозволяє залучати до кримінальної відповідальності осіб, які виконують управлінські функції у приватних компаніях, фактично інтегруючи поняття службової особи в корпоративну сферу. Навпаки, у правових системах США та Великої Британії спостерігається тенденція до створення спеціальних окремих складів кримінальних правопорушень, спрямованих на протидію злочинам у корпоративній сфері, що підкреслює прагнення деталізувати і конкретизувати критерії кримінальної відповідальності з урахуванням економічної специфіки. Ці підходи, хоч і відрізняються за формою, мають спільну мету – посилити правовий захист економічних інтересів суспільства та бізнесу від зловживань службовими повноваженнями. Отримані результати вказують на необхідність системного врахування кращих закордонних практик при реформуванні національного кримінального законодавства, з одночасним врахуванням особливостей українського правового, економічного і соціального контексту, що дасть змогу підвищити ефективність попередження та розслідування таких правопорушень.

4. Загалом, підсумовуючи результати дослідження першого розділу, треба наголосити, що незважаючи на наявні нормативні зміни і певний прогрес у наукових дослідженнях, актуальність та гострота проблематики кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовими особами

юридичних осіб приватного права залишаються високими. Існує потреба у розробці єдиних теоретичних підходів і уніфікованих методологічних засад, які забезпечать однозначність у визначенні складу злочину, визначенні його об'єкта, суб'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторін. Вдосконалення наукового апарату та правового регулювання у цій сфері сприятиме не лише підвищенню якості кримінально-правового захисту, а й посиленню механізмів протидії злочинам у приватному секторі, що у свою чергу підвищить рівень економічної безпеки країни і довіру до системи правосуддя. Таке завдання є дуже актуальним в умовах динамічних змін у господарському житті України, глобалізації економіки та викликів воєнного часу, що ставлять перед кримінальним правом нові вимоги щодо адаптації до сучасних реалій.

РОЗДІЛ 2

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВОЇ ФОРМИ

2.1. Об'єкт складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

Зловживання повноваженнями службовими особами може призводити до серйозних економічних збитків як для окремих підприємств, так і для економіки країни в цілому. Встановлення об'єкта кримінального правопорушення допомагає чітко визначити, які економічні інтереси потребують захисту. Позорі та справедливі механізми запобігання зловживанням підвищують довіру інвесторів та сприяють залученню іноземного капіталу, що є важливим для економічного розвитку. Службові особи, що зловживають повноваженнями, можуть завдавати шкоди не тільки юридичним особам, але й фізичним особам. Захист прав та інтересів громадян є ключовим завданням кримінального законодавства. Чітке визначення об'єкта кримінального правопорушення допомагає підтримувати правопорядок, забезпечуючи ефективне правозастосування та справедливість у суспільстві. Чітке визначення об'єкта складу злочину сприяє усуненню правових прогалин і неоднозначностей, що підвищує ефективність правозастосування та дозволяє уникнути суб'єктивного трактування законодавства. Ще чітке та зрозуміле законодавство, що визначає об'єкт злочину, має превентивний характер, допомагаючи службовим особам усвідомлювати відповідальність за свої дії та запобігати вчиненню злочинів. Уніфікація визначень об'єктів кримінальних правопорушень з міжнародними стандартами сприяє гармонізації

національного законодавства та забезпеченню його відповідності міжнародним зобов'язанням. Чітко визначені об'єкти злочинів полегшують співпрацю з правоохоронними органами інших країн у боротьбі з транскордонними злочинами та корупційними схемами. Сучасні виклики, такі як цифровізація та глобалізація, вимагають адаптації кримінального законодавства до нових форм зловживань повноваженнями. Чітке визначення об'єктів злочину допомагає ефективніше боротися з новими загрозами. Бо використання нових технологій для моніторингу та запобігання злочинам потребує чіткого визначення об'єктів кримінальних правопорушень для ефективного впровадження технологічних рішень. Актуальність теми зумовлена необхідністю захисту економічних інтересів, забезпечення соціальної справедливості та правопорядку, підвищення правової визначеності та ефективності правозастосування, гармонізації з міжнародними стандартами, а також адаптації до сучасних викликів. Чітке визначення об'єкта злочину сприяє ефективній боротьбі з економічними злочинами та зловживаннями повноваженнями, що є важливим для розвитку правової держави та забезпечення захисту прав громадян і бізнесу.

Наше дослідження пов'язано з тим фактом, що вчення про об'єкт кримінальних правопорушень було і залишається однією з найважливіших проблем у науці кримінального права, через те, що від з'ясування сутності об'єкта кримінального правопорушення та визначення його поняття залежить правильне вирішення багатьох питань правового регулювання в кримінальній сфері. Об'єкт є системоутворюючим елементом складу кримінального правопорушення та дає змогу розкривати соціальну сутність кримінального правопорушення й встановити його суспільно небезпечні наслідки.

Різні аспекти проблеми розглядалися багатьма українськими вченими та науковцями з галузі. Зокрема, великий вклад у розроблення питань кримінальної відповідальності за службові кримінальні правопорушення зроблено: Г. М. Анісімовим, П. С. Берзіним, В. І. Борисовим, Л. П. Брич, В. М. Бурдіним, В. О. Гацелюком, О. О. Дудоровим, З. А. Загиней-Заболотенко, Г. М. Зеленовим, В. М. Киричко, О. Квашею, О. М. Костенко,

Р. Л. Максимовичем, О. К. Маріним, М. І. Мельником, В. О. Навроцьким, М. І. Пановим, А. А. Стрижевською, В. І. Тютюгіним, П. Л. Фрісом, М. І. Хавронюком. Питання визначення об'єкта кримінального правопорушення досліджували: П. П. Андрушко, А. Е. Жалінський, С. В. Землюков, Н. П. Іваник, И. Я Козаченко, О. Ф. Кістяківський, М. Й. Коржанський, Г. Д. Коробков, В. В. Мальцев, П. С. Матишевський, В. Е. Мельникова, А. А. Музика, Б. С. Нікіфоров, Г. П. Новоселов, А. В. Пашковська, Н. І. Пікуров, А. А. Піонтковський, І. Г. Соломоненко, В. Я. Тацій, А. Н. Трайнін, Є. В. Фесенко, А. І. Чучаєв, інші. Об'єкт кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, досліджували Р. М. Гора, О. М. Гудзур, К. П. Задоя, В. П. Коваленко, А. В. Савченко, Д. О. Сисоєв, Т. І. Слуцька, В. Г. Хашев, М.-М. С. Яциніна та інші. Проте в наявних дослідженнях злочинів у сфері службової діяльності вони не досліджувалися в цілому; розглядалися або окремі суміжні злочини, зі злочином, передбаченим ст. 364-1 Кримінального кодексу України, або окремі їх співставлення тощо [82, с. 49–53; 83, с. 35–41; 109].

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 01.05.2016 року № 3207-VI, видовим об'єктом злочину у змісті родового законодавець виділив сферу професійної діяльності, яка пов'язана з наданням публічних послуг [89, с. 21–27]. А відповідно до ст. 364-1 КК України, кримінальну відповідальність передбачено за злочини у сфері службової діяльності. Відповідно, є підстави визначати відповідний видовий об'єкт цього злочину у прямій залежності від соціальних цінностей, які знаходяться під відповідною кримінально-правовою охороною. Ці цінності утворюють відносини, пов'язані із здійсненням законної службової діяльності. А основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченим ст. 364-1 КК України, є поставлені під кримінально-правову охорону соціальні цінності, пов'язані з реалізацією службовою особою юридичної особи приватного права

своїх повноважень виключно в межах його компетенції та в інтересах конкретної юридичної особи (наприклад, порядок виконання службових обов'язків керівництвом юридичних осіб приватного права; охоронювані законом майнові інтереси і права громадян, юридичних осіб, суспільства, держави, яким через неправомірних дій винних завдається істотна шкода (це 100 неоподатковуваних мінімальних доходів громадян, що становить 50 % прожиткового мінімуму для працездатних осіб) або якщо виникають тяжкі наслідки (це вже 250 неоподатковуваних мінімальних доходів громадян, що становить 50 % прожиткового мінімуму для працездатних осіб) [165].

Істотною шкодою, якщо вона полягає в заподіянні матеріальних збитків вважається така, яка в 100 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімальний дохід громадян. Істотність шкоди, якщо вона полягає у заподіянні наслідків нематеріального характеру, є оціночним поняттям, зміст якого встановлюється у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх обставин провадження (такі, що можуть одержати майнове відшкодування, істотна шкода яка піддається грошовій оцінці та відповідно до такої оцінки досягла встановленого розміру). Істотна шкода може об'єднувати в собі як матеріальні збитки, так і наслідки нематеріального характеру [87, с. 249].

Практика застосування ст. 364-1 КК України засвідчує складнощі з точним окресленням об'єкта посягання. Зокрема, у постанові ККС ВС від 25 листопада 2021 року у справі № 686/6974/19 було визнано, що об'єктом злочину, передбаченого ст. 364-1, є законні інтереси юридичної особи приватного права, однак при цьому суд не надав чіткого критерію оцінки цих інтересів. Така ситуація свідчить про необхідність чіткого визначення підходів до тлумачення об'єкта, зокрема з урахуванням договірної природи корпоративного управління [225].

Розглянемо наступні підходи до визначення об'єкту злочину (в історичному та сучасному аспекті). Проаналізувавши ретроспективний стан підходів до визначення об'єкту злочину, В. К. Грищук визначив [80] такі історичні моделі підходів до визначення об'єкту злочину: захищений правом

інтерес (Р. Ієрінг, Ф. Ліст, Б. С. Нікіфоров); суб'єктивне право (Д. В. Спасович, А. Фейєрбах); безпека і добробут громадян (О. Ф. Кістяківський); блага та інтереси, що охороняються законом (правові блага) (Г. В. Колоколов, Є. Я. Немировський, А. Н. Круглевський); правові норми і конкретні блага та інтереси (М. Д. Сергеевський); посередній об'єкт – порушуваний припис, норма, а безпосередній об'єкт – суспільне відношення, що є реальним виявом цього припису (І. Я. Фойницький); з формальної сторони є блага та інтереси, що охороняються нормою (Л. С. Білогриць-Котляревський); норма права в її реальному бутті (М. С. Таганцев); окремі особи та групи осіб (П. Д. Калмиков); охоронювані кримінальним законом суспільні відносини (А. А. Піонтковський, Є. А. Фролов, В. Я. Тацій). Сьогодні ж квінтесенцію сучасних теоретичних підходів до визначення об'єкта злочину виділяють [79] як: охоронювані кримінальним законом суспільні відносини; соціальні блага (цінності), що охороняються кримінальним законом; окремі особи, або багато осіб; охоронювані кримінальним законом соціально значущі цінності, інтереси, блага; суспільні відносини, які є відповідним порядком, установленим приписами правових норм, а також соціальні блага; соціальну оболонку, яка завжди є першим об'єктом, та всі інші об'єкти, які перебувають у середині цієї оболонки; охоронюваний кримінальним законом порядок суспільних відносин; правовідносини [173, с. 87]; правопорядок [154, с. 26–28].

Науковці пропонують різноманітні підходи до розуміння об'єкта кримінального правопорушення, серед найпоширеніших, такі: суспільні відносини (М. Й. Коржанський, В. Я. Тацій та ін.); людина або її суб'єктивні права (Д. А. Дріль, Г. П. Новоселов та ін.); соціальні цінності (П. С. Матишевський, Є. В. Фесенко, П. П. Андрушко та ін.); правові блага (С. Б. Гавриш, В. А. Наумов та ін.); інтереси (Є. І. Каіржанов, В. М. Винокуров та ін.) [281, с. 167].

Докладніше розглянемо існуючі концепції подання суті об'єкта кримінального правопорушення. Підхід «об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини» набув свого розвитку за часів дії

радянського кримінального права та науки кримінального права соціалізму. Таку позицію реалізовано у працях О. М. Трайніна, М. І. Загороднікова, В. М. Кудрявцева, Г. А. Крігера та А. А. Піонтковського, чий доробок здійснив значний вплив на подальший розвиток учень про об'єкт кримінального правопорушення у пострадянських країнах [279].

Альтернативною можна вважати думку Г. П. Новоселова: об'єктом кримінального правопорушення він визначає людей, які в одних випадках виступають як окремі фізичні особи, а в інших – як певна множинність осіб, наділених чи не наділених статусом юридичної особи, у третіх – як соціум (суспільство) [211, с. 51].

О. М. Костенко вказує на те, що сутність усіх злочинів полягає не в тому, що вони посягають на безпеку суспільства, тобто є суспільно небезпечними, а в тому, що вони є проявом сваволі й посягають на встановлений у суспільстві за допомогою законодавства порядок, необхідний для безпеки людства [169, с. 28].

С. Б. Гавриш вважає, що об'єктом кримінального правопорушення є правове благо як певна цінність, тобто матеріальні явища: життя, здоров'я, гідність, майно, природні об'єкти тощо [86, с. 49, 56].

На думку П. С. Матишевського, об'єкт кримінального правопорушення – це цінності, що охороняються кримінальним законом [197, с. 128]. Проте він вказував, що: «... суспільні відносини не є універсальною характеристикою об'єкта злочину. Цим поняттям не можуть охоплюватись особисті (природні) блага людини (життя, здоров'я, честь і гідність)» [178, с. 98].

В. Є. Фесенко вважає об'єктом кримінального правопорушення цінності, що охороняються законами, проти яких спрямовано злочинне діяння і яким завдається або може бути завдана шкода [273].

П. П. Андрушка вважає, що жодна із концепцій об'єкта кримінального правопорушення не може вважатися єдино правильною («істиною в останній інстанції»), кожна із них має право на існування, оскільки має як позитивні об'єктивно безспірні моменти, так і спірні чи неприйнятні моменти, перш за все

з методологічної точки зору [62, с. 46].

На думку В. Я. Тація, на цьому етапі розвитку доктрини кримінального права концепція об'єкта кримінального правопорушення як суспільних відносин виглядає найбільш переконливою та універсальною. По-перше, вона дозволяє з'ясувати сутність соціальних цінностей, що забезпечуються суспільними відносинами та перебувають під охороною закону про кримінальну відповідальність суб'єктів, які безпосередньо зацікавлені в їх охороні, та соціального зв'язку між особами, що є учасниками таких відносин, і в такий спосіб розкрити механізм завдання шкоди об'єкту кримінально-правової охорони. По-друге, завдяки цій теорії кримінально-правова доктрина збагатилася вченням про суспільну небезпечність тих чи інших діянь, що визнаються злочинними. По-третє, поняття суспільних відносин допомогло визначити сутність взаємозв'язку об'єкта з іншими елементами складу кримінального правопорушення [261, с. 45].

Об'єкт кримінального правопорушення – це те, на що посягає особа, яка вчиняє кримінальне правопорушення і чому завдає або може завдати шкоди. Загальний об'єкт – це сукупність всіх суспільних відносин, що охороняються законом про кримінальну відповідальність. Тобто – це система всіх об'єктів кримінально-правової охорони. Але це не постійна система суспільних відносин (раз і назавжди дана), а рухлива (змінювана), що залежить від закону про кримінальну відповідальність (наприклад, у зв'язку з криміналізацією чи декриміналізацією суспільне небезпечних діянь змінюється і вся система суспільних відносин, яка створює загальний об'єкт кримінально-правової охорони). Під родовим (груповим) об'єктом розуміють окрему групу однорідних або тотожних за своєю соціальною і економічною сутністю суспільних відносин, які через це повинні охоронятися єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм. Видовий об'єкт – це частина родового об'єкта, яка об'єднує в межах останнього групу близьких між собою суспільних відносин. Видовий об'єкт співвідноситься із родовим як частина і ціле (наприклад, злочини проти життя особи). Найбільше значення як для

правотворчої, так і для правозастосовної діяльності має безпосередній об'єкт злочину – це ті конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону певної статті Особливої частини Кримінального кодексу і яким завдається шкоди злочином, що підпадає під ознаки конкретного складу злочину. Родовий і безпосередній об'єкти найчастіше співвідносяться як ціле та частина. У теорії кримінального права існує класифікація безпосередніх об'єктів злочинів «по горизонталі». Безпосередній об'єкт злочину буває основним і додатковим. Безпосередній додатковий поділяється на два види – додатковий обов'язковий і додатковий факультативний. Основним безпосереднім об'єктом є ті суспільні відносини, які насамперед і головним чином прагнуть поставити під охорону законодавець, ухвалюючи закон про кримінальну відповідальність. Звідси випливає, що основний безпосередній об'єкт відображає й основний зміст того чи іншого злочину, його антисоціальну спрямованість. Він більшого мірою, ніж інші об'єкти, визначає ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину і тяжкість наслідків, що настали або могли настати [74, с. 134–140; 75, с. 134–137; 76, с. 161–175; 202].

Додатковим безпосереднім об'єктом є тільки ті суспільні відносини, яким поряд із основним об'єктом завдається або виникає загроза заподіяння шкоди. Додатковий безпосередній об'єкт може бути двох видів: обов'язковий (необхідний) і необов'язковий (факультативний). Додатковий обов'язковий об'єкт – це суспільні відносини, яким при вчиненні даного злочину завжди спричиняється шкода. Це такий об'єкт, що в даному складі злочину страждає завжди, у будь-якому випадку вчинення певного злочину. Цьому об'єктові, як і основному, завжди заподіюється шкода внаслідок вчинення злочину. Так, у складі розбою основним безпосереднім об'єктом є власність, а додатковим – життя або здоров'я людини. Додатковий факультативний об'єкт – це ті суспільні відносини, яким при вчиненні даного злочину в одному випадку заподіюється шкода, а в іншому – завдання шкоди цим відносинам не настає. Наприклад, здоров'я при вчиненні згвалтування, відносини здоров'я чи власності при хуліганстві. Встановлення того, що внаслідок певного

злочинного посягання заподіяно шкоди також і факультативному об'єктові, за всіх інших рівних умов, є свідченням більшої суспільної небезпеки скоєного діяння і повинне враховуватися при визначенні міри покарання винному [208, с. 92–102].

У філософській і соціологічній літературі найбільш поширеною є думка, згідно з якою складовими елементами суспільних відносин є: 1) носії (суб'єкти) відносин; 2) предмет, з приводу якого існують відносини; 3) соціальний зв'язок (суспільно значуща діяльність) як зміст відносин. Ця теза загально визнана і в загальній теорії права [262, с. 51].

Суб'єктами суспільних відносин у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, є держава, об'єднання громадян, фізичні особи, юридичні особи, службові особи та особи, що здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. У досліджуваній групі злочинів шкоду об'єктові завдає сам суб'єкт, який невиконанням або неналежним виконанням своїх обов'язків виключає себе з охоронюваних кримінальним законом відносин. Предметом службових зловживань є нормальна (правильна) діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій державної чи комунальної власності, юридичних осіб приватного права. Соціальний зв'язок є обов'язковим структурним елементом будь-яких суспільних відносин, його справедливо розглядають і як зміст самого відношення. Під соціальним зв'язком найчастіше розуміють певну взаємодію, взаємозв'язок суб'єктів. Він має місце між індивідом або особистістю та іншими індивідами й особистостями. Таким чином, соціальний зв'язок - не що інше, як певний вид людської діяльності [261, с. 104].

В. Я. Тацій зазначає, що соціальний зв'язок найчастіше проявляється зовні в різних формах людської діяльності. Для з'ясування сутності соціального зв'язку необхідно встановити діяльність суб'єктів відносин, а також з'ясувати зміст їх поведінки [261, с. 105].

Змістом досліджуваних відносин є діяльність суб'єктів цих відносин

щодо реалізації влади, здійснення організаційно-розпорядчих та адміністративно- господарських функцій та надання публічних послуг, що не суперечить інтересам служби, інтересам юридичної особи та завданням публічних послуг. У правовій науці широко поширена триступенева класифікація об'єктів кримінального правопорушення за ступенем узагальнення об'єктів складу кримінального правопорушення: загальний, родовий і безпосередній. Науковців, що досліджують кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, називають наступні підходи до визначення родового об'єкта досліджуваної групи кримінальних правопорушень: Т. І. Слущка, досліджуючи об'єкт перевищення влади або службових повноважень, зазначає, що його родовим об'єктом, як і всіх кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності (розділ XVII), є суспільні відносини, які виникають у зв'язку зі здійсненням службовою особою діяльності відповідно до нормативно-правових актів, що становить правильну роботу державного апарату й апарату органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності [252, с. 7]. В. П. Коваленко взяв за основу дефініцію, наведену в першому виданні Науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України 2001 року за редакцією М. І. Мельника та М. І. Хавронюка: це суспільні відносини, які визначають і регулюють зміст правильної роботи державного апарату і апарату органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності, а також осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг [161, с. 39].

Подібне визначення надають А. В. Савченко та О. В. Кришкевич, яке об'єктивно відображає суспільні відносини, що охороняються розділом XVII Особливої частини Кримінального кодексу України; родовим об'єктом кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, вони називають суспільні

відносини, які визначають і регулюють зміст правильної роботи державного апарату і апарату органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, а також суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність у юридичних особах приватного права та нормальну професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг [146, с. 17–23]. Д. О. Сисоєв родовим об'єктом кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, вважає групу соціальних цінностей, змістове наповнення яких полягає в законній діяльності державного (суспільного) апарату [250, с. 88]. Отже, дещо звузивши межі родового об'єкту кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг від його реальних меж.

Вказані погляди не охоплюють усієї сукупності відносин, що охороняються розділом XVII Особливої Частини Кримінального кодексу України. Відповідно і не до кінця дослідженими залишаються не тільки всі охоронювані суспільні відносини, що визначають порядок виконання службових обов'язків керівництвом юридичних осіб приватного права; охоронювані законом майнові інтереси і права громадян, юридичних осіб, суспільства, держави, яким через неправомірних дій винних завдається істотна шкода але й їхній зміст. Також не в кожному визначенні досконало розкрито зміст того, що науковці пропонують вважати об'єктом досліджуваної групи кримінальних правопорушень. Проте, узагальнюючи вказані дефініції, можна стверджувати, що родовим об'єктом зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми є суспільні відносини у сфері службової діяльності і професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [197, с. 204].

В умовах воєнного стану охоронювані законом інтереси юридичних осіб приватного права набувають додаткового значення, адже стабільність підприємницького середовища є частиною економічної безпеки держави. Саме

тому зловживання повноваженнями службовими особами в приватному секторі становлять не лише загрозу для конкретної юридичної особи, а й для економічної системи країни в цілому. Це підсилює актуальність кримінально-правової охорони корпоративного управління.

Під правильною реалізацією прав та обов'язків розуміють таку діяльність службових осіб та осіб, які надають публічні послуги, яка здійснюється у суворій відповідності до чинного законодавства та принципів права та відповідає меті такої діяльності й не суперечить правам та інтересам осіб, щодо яких вона здійснюється або спричиняє юридично значимі наслідки. Також, оскільки всі досліджувані склади злочинів є зловживаннями, неможливо повною мірою розкрити правильну діяльність службових осіб, не згадавши, що така діяльність повинна бути справедливою. Як правило, правильна діяльність, яка здійснюється у строгій відповідності до чинного законодавства, відповідає меті такої діяльності та не суперечить правам та інтересам осіб, щодо яких вона здійснюється або спричиняє юридично значимі наслідки. Проте, як показує вітчизняна та світова історія, із цього правила можуть бути винятки. Таким винятком може бути прийняття диктаторських законів. У такому випадку діяння, які де-юре є зловживаннями (або не є такими) відповідно до диктаторським законів, де-факто такими не є. За таких обставин складається ситуація, коли норми права суперечать правам людини. Видовим об'єктом кримінального правопорушення здебільшого називають об'єкт, який є спільним для безпосередніх об'єктів кількох кримінальних правопорушень [162; 167].

Після внесення змін до назви розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України і доповнення Кримінального кодексу України статтею 365-2, з'явилися підстави виділяти два видові об'єкти кримінальних правопорушень у цьому розділі. У науковій літературі питання визначення внутрішньої структури об'єкта кримінальних правопорушень, пов'язаних зі службовою діяльністю та діяльністю з надання публічних послуг, розглядається по-різному [285]. Аналізуючи зміст таких правопорушень, О. М. Грудзур пропонує виокремлювати два основні напрями суспільних відносин, які

знають посягання: по-перше, відносини, що забезпечують належне функціонування державних органів, громадських інституцій та управлінських структур підприємств, установ і організацій будь-якої форми власності; по-друге, відносини, пов'язані із забезпеченням коректного та законного надання публічних послуг [91, с. 214–221]. Аналогічного підходу дотримуються й автори навчального посібника з кримінального права за редакцією О. О. Дудорова, які поділяють кримінальні правопорушення, що охоплюються розділом XVII Особливої частини КК України, на дві категорії залежно від спрямованості посягання: правопорушення у сфері службових повноважень та правопорушення, що вчиняються у процесі професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [171, с. 390–392]. Зі свого боку, Д. О. Сисоєв бачить у межах цієї групи злочинів два види об'єктів: один пов'язує із законним здійсненням службових функцій, інший – із дотриманням встановлених стандартів професійної діяльності, орієнтованої на надання публічних послуг [249, с. 88].

Інший підхід продемонстровано у працях А. В. Савченка та О. В. Кришкевича, які, виходячи з особливостей правового статусу юридичних осіб та специфіки їхньої діяльності, пропонують три напрями видового об'єкта: відносини, що виникають у державному та комунальному секторі; відносини, притаманні юридичним особам приватного права; а також відносини, які виникають у сфері професійної діяльності, орієнтованої на надання публічних послуг. Переважно аналогічного підходу дотримується і В. І. Тютюгін, проте він деталізує класифікацію, виокремлюючи чотири групи суспільних відносин залежно від організаційно-правової форми суб'єкта та характеру його повноважень. Серед них – відносини, що забезпечують нормальне функціонування службових осіб у структурах публічної влади; відносини, характерні для службових осіб приватних юридичних осіб; відносини, які є спільними для обох секторів; а також відносини, що виникають у процесі надання публічних послуг професіоналами відповідних сфер [174, с. 128–132].

Такого підходу дотримується й Р. М. Гора, який у дослідженні

зловживань, вчинених службовими особами приватних юридичних осіб, доходить висновку, що ключовим видовим об'єктом є саме суспільні відносини, які забезпечують належне та добросовісне виконання службових функцій у межах приватноправових організацій, незалежно від їх організаційно-правової форми [88, с. 69–82].

Отже, дослідивши існуючі підходи до розуміння об'єкта складу кримінального правопорушення, ми погоджуємося з визначенням «об'єкта кримінального правопорушення», як суспільні відносини – які охороняються законом про кримінальну відповідальність. Об'єктом злочину завжди є те благо, якому злочином завдається реальна шкода чи створюється загроза заподіяння такої шкоди. Об'єкт злочину це суспільні відносини, взяті під охорону нормами кримінального права, на які посягнув правопорушник [262, с. 36].

Видовий об'єкт зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми – це суспільні відносини, які забезпечують нормальну службову діяльність службових осіб юридичної особи приватного права.

Безпосередній об'єкт зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми – це конкретні суспільні відносини, що поставлені під охорону певного закону про кримінальну відповідальність і яким заподіюється шкода злочинним діянням, що підпадає під ознаки конкретного складу [161, с. 115; 139, с. 53; 200, с. 117].

Називають ще – безпосередній «основний» (суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність юридичних осіб приватного права шляхом здійснення їх службовими особами повноважень у межах наданих їм прав та покладених обов'язків відповідно до нормативно-правових актів) та безпосередній «додатковий» - це суспільні відносини, що забезпечують охоронювані законом права, свободи та інтереси окремих громадян або державні чи громадські інтереси, або інтереси юридичних осіб. У

науковій літературі та судовій практиці до таких охоронюваних прав, свобод та законних інтересів традиційно відносять охоронювані Конституцією чи іншими законами права та свободи людини й громадянина (право на життя та здоров'я, право на свободу й особисту недоторканність та недоторканність житла, виборчі, трудові, житлові права тощо), підрив авторитету та престижу органів державної влади чи місцевого самоврядування, порушення громадської безпеки та громадського порядку, створення обстановки й умов, що утруднюють виконання підприємствами, установами, організаціями своїх функцій тощо [234]. З цього випливає, що шкода, заподіяна внаслідок зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права, може мати як матеріальний, так і нематеріальний характер.

Частина науковців наголошує на необхідності конкретизації категорії «інтересів юридичної особи», зазначеної у диспозиції ст. 364-1 КК України. Зокрема, В. М. Тищенко вказує, що інтереси юридичної особи не завжди тотожні інтересам її власників, керівників або навіть корпоративного органу, що приймає рішення, що ускладнює правозастосування. Така розмитість поняття підриває принцип юридичної визначеності та може призвести до зловживань у кримінальному переслідуванні [265, с. 43–51].

Міжнародна правозастосовна та законодавча практика свідчить про наявність різноманітних, але концептуально виважених підходів до визначення об'єкта кримінально-правової охорони у разі вчинення правопорушень у сфері діяльності юридичних осіб приватного права. У більшості правових систем відхід від вузького розуміння таких посягань як виключно внутрішньокорпоративних правопорушень зумовлений усвідомленням того, що зловживання повноваженнями в приватному секторі здатні породжувати негативні наслідки, які виходять далеко за межі інтересів окремої компанії або її учасників. Внаслідок цього об'єкт відповідних кримінальних правопорушень дедалі частіше визначається як комплексний, такий, що охоплює як приватні, так і публічні економічні інтереси. Показовим у цьому контексті є підхід, закріплений у § 299 Кримінального кодексу Федеративної Республіки

Німеччина, який встановлює відповідальність за підкуп у комерційній діяльності. Норма прямо орієнтована не лише на захист майнових чи управлінських інтересів конкретного суб'єкта господарювання, а й на охорону принципів добросовісної та чесної конкуренції. Такий законодавчий підхід виходить із того, що корупційні та інші зловживальні практики у приватному бізнесі спотворюють конкурентне середовище, підривають довіру між учасниками ринку та завдають шкоди економіці загалом. Отже, об'єктом посягання визнається не тільки внутрішній порядок діяльності підприємства, а й ширше коло суспільних відносин, пов'язаних із функціонуванням ринкової економіки. Аналогічна логіка простежується і в праві Сполучених Штатів Америки, зокрема у Законі Сарбейнса–Окслі 2002 року, ухвалені у відповідь на масштабні корпоративні скандали та фінансові зловживання великих компаній. У межах цього нормативного акта корпоративне шахрайство та маніпулювання фінансовою звітністю розглядаються не лише як порушення інтересів акціонерів або конкретної корпорації, а як реальна загроза публічному інтересу. Законодавець виходить з того, що достовірність фінансової інформації є ключовою умовою стабільності фінансових ринків, захисту інвесторів та підтримання довіри суспільства до економічних інститутів. Відтак об'єктом кримінально-правової охорони є сукупність публічних економічних відносин, пов'язаних із прозорістю, підзвітністю та надійністю корпоративного управління. Сучасні закордонні правові системи дедалі частіше визнають багаторівневий характер об'єкта правопорушень, учинених у приватній сфері. Порушення в діяльності службових осіб юридичних осіб приватного права посягають не лише на приватні інтереси конкретних суб'єктів господарювання, а й опосередковано завдають шкоди публічним економічним відносинам, підривають принципи добросовісної конкуренції, фінансової стабільності та довіри до ринку. Такий підхід має важливе значення і для національного кримінального законодавства, оскільки дозволяє обґрунтувати посилення кримінально-правового захисту у сфері приватного бізнесу, зокрема в умовах воєнного стану, коли стійкість економічних відносин набуває особливого

значення для безпеки держави [27; 30].

Наголосимо, що економічні правопорушення, пов'язані зі зловживанням повноваженнями, можуть завдати значної шкоди як окремим підприємствам, так і економіці нашої країни в цілому. Визначення об'єкта складу таких правопорушень допомагає чітко ідентифікувати, які економічні інтереси потребують захисту, забезпечуючи економічну стабільність і стійкість. Прозоре, чітке й осучаснене законодавство, що захищає від зловживань службовими повноваженнями, сприяє підвищенню інвестиційної привабливості країни, створюючи сприятливий клімат для внутрішніх та іноземних інвесторів. Службові особи, які зловживають своїми повноваженнями, можуть порушувати права громадян і завдати їм шкоди. Чітке визначення об'єкта складу таких злочинів сприяє захисту прав громадян та забезпечує справедливість у суспільстві. Визначення об'єкта складу злочину допомагає правозастосовним органам чітко розуміти, які суспільні відносини потребують захисту, що сприяє ефективному правозастосуванню і підтримці правопорядку. Чітке визначення об'єкта складу кримінального правопорушення усуває правові прогалини і неоднозначності, підвищуючи ефективність правозастосування і забезпечуючи справедливе застосування закону. Ясне і зрозуміле законодавство допомагає службовим особам усвідомлювати межі своїх повноважень і відповідальність за їх порушення, що сприяє запобіганню правопорушенням. Уніфікація визначень об'єктів кримінальних правопорушень з міжнародними стандартами сприяє гармонізації національного законодавства і забезпеченню його відповідності міжнародним зобов'язанням. Чітко визначені об'єкти злочинів полегшують міжнародне співробітництво у боротьбі з транскордонними злочинами і корупційними схемами, що забезпечує ефективну взаємодію між країнами у правовій сфері. Сучасні виклики, такі як цифровізація і глобалізація, вимагають адаптації кримінального законодавства до нових форм зловживань повноваженнями. Визначення об'єкта складу злочину допомагає ефективніше боротися з новими загрозами. Використання нових технологій для моніторингу і запобігання злочинам потребує чіткого визначення об'єктів кримінальних

правопорушень, що забезпечує ефективне впровадження технологічних рішень у правозастосуванні [181, с. 299–310].

Тож наша тема обґрунтовується викликами сьогодення необхідності забезпечення економічної стабільності, захисту прав громадян, підвищення правової визначеності, гармонізації з міжнародними стандартами та адаптації до сучасних викликів. А чітке визначення об'єкта складу такого правопорушення є ключовим для ефективної боротьби з економічними злочинами, захисту суспільних інтересів та підтримки правопорядку.

2.2. Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

Об'єктивна сторона злочину, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями, визначає конкретні дії або бездіяльність, які призводять до економічних збитків або дестабілізації. Чітке розуміння цих дій є важливим для захисту економічних інтересів підприємств і держави. Прозорі й чіткі законодавчі норми, що регулюють об'єктивну сторону злочину, підвищують довіру інвесторів, забезпечуючи надійний правовий захист їхніх інтересів. Службові особи, що зловживають своїми повноваженнями, можуть завдати шкоди не лише юридичним особам, але й фізичним особам. Об'єктивна сторона злочину допомагає визначити конкретні неправомірні дії, які порушують права громадян. Чітке визначення об'єктивної сторони злочину сприяє ефективному правозастосуванню, забезпечуючи справедливість і підтримку правопорядку в суспільстві. Чітке визначення об'єктивної сторони злочину усуває правові прогалини і неоднозначності, підвищуючи ефективність правозастосування та забезпечуючи справедливе застосування закону. Ясне і зрозуміле законодавство щодо об'єктивної сторони злочину допомагає службовим особам

усвідомлювати межі своїх повноважень і відповідальність за їх порушення, що сприяє запобіганню правопорушенням. Уніфікація визначень об'єктивної сторони кримінальних правопорушень з міжнародними стандартами сприяє гармонізації національного законодавства і забезпеченню його відповідності міжнародним зобов'язанням. Чітко визначені об'єктивні сторони злочинів полегшують міжнародне співробітництво у боротьбі з транскордонними злочинами і корупційними схемами, що забезпечує ефективну взаємодію між країнами у правовій сфері. Сучасні виклики, такі як цифровізація і глобалізація, вимагають адаптації кримінального законодавства до нових форм зловживань повноваженнями. Чітке визначення об'єктивної сторони злочину допомагає ефективніше боротися з новими загрозами. Використання нових технологій для моніторингу і запобігання злочинам потребує чіткого визначення об'єктивних сторін кримінальних правопорушень, що забезпечує ефективне впровадження технологічних рішень у правозастосуванні.

Відповідно до ст. 364-1 Кримінального кодексу України службові злочини, що вчинить наприклад менеджер приватного бізнесу відокремлені від корупційних порушень, вчинених державними службовцями (а також прирівняними до них особами). У випадку виявлення факту вчинення такого злочину, провадження відкривається саме за цією статтею Кримінального кодексу. Щоб винести обвинувальний акт з наступною передачею обвинувального акту до суду, слідством повинно бути встановлено склад цього злочину [165].

У реаліях сьогодення непоодинокі випадки, коли службові особи порушують закон і переходять межу настання кримінальної відповідальності. Зокрема, щодо повноважень, якими вони володіють. Дослідженню підлягатимуть сутність й особливості зловживання повноваженнями і з'ясуємо, що не можна віднести до таких дій.

Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення складає зловживання посадовими повноваженнями – це реалізація адміністративно-господарських функцій, обумовлених посадою з корисливою метою, що

суперечить інтересам компанії і завдає значної шкоди особам, чії права захищаються законом. При цьому це можуть бути як активні дії (в тому числі вплив на підлеглих), так і пасивні дії (поведінка у вигляді невиконання виробничих завдань, небажання підписувати документи, затягування строків тощо) [198].

У порівняльному аспекті варто згадати § 299 КК Німеччини, який передбачає кримінальну відповідальність за комерційний підкуп у приватному секторі, включно з елементами об'єктивної сторони – прийняття або обіцянка винагороди в обмін на порушення обов'язків. У США корпоративні зловживання переслідуються в межах законів про шахрайство (наприклад, Sarbanes-Oxley Act), що деталізує типові дії (надання фальшивих даних, затримка платежів тощо) як елементи складу злочину. Це дозволяє запровадити більш передбачувану модель кваліфікації [30; 163].

У практиці правозастосування істотну складність становить тлумачення поняття «істотна шкода». Це оціночна категорія, що дозволяє занадто широко трактувати наслідки діяння. В окремих випадках органи досудового розслідування штучно підганяють обставини справи під наявність шкоди, не маючи об'єктивних доказів порушення прав юридичної особи. Подібна невизначеність суперечить принципу законності в кримінальному праві та потребує чіткого нормативного критерію оцінки шкоди (наприклад, за розміром, видом порушеного інтересу або формою заподіяння) [27; 60, с. 209].

Займаючи високі владні посади, на підприємстві чи установі, особа одержує певні важелі впливу. Саме такий високий статус, авторитет високої посади, можливості, які вона надає, та загальноновизнана вага стають підґрунтям для зловживань повноваженнями.

Об'єктивна сторона зловживання повноваженнями проявляється у вчиненні дій або допущенні бездіяльності, коли службова особа приватного сектору використовує свої посадові можливості у спосіб, що суперечить інтересам тієї юридичної особи, в якій вона працює. Обов'язковою умовою кваліфікації є настання істотних негативних наслідків – порушення прав чи

законних інтересів громадян, шкода державним або громадським інтересам, а також заподіяння збитків іншим юридичним особам. Наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою та завданою шкодою є обов'язковою ознакою складу цього правопорушення.

Таке посягання може виражатися не лише у конкретних активних діях, а й у невиконанні обов'язкових службових функцій, тобто у формі бездіяльності. Ключовими характеристиками цього діяння виступають використання посадових повноважень та їх реалізація всупереч інтересам юридичної особи приватного права.

Під використанням повноважень розуміють застосування прав і виконання обов'язків, які закріплені за службовою особою відповідно до її посади. Здійснення таких дій можливе виключно в межах компетенції, визначеної нормативно-правовими актами та внутрішніми документами приватної юридичної особи – статутом, регламентами, посадовими інструкціями, наказами та іншими локальними актами [65]. Не можуть бути віднесені до зловживання повноваженнями використання значимості займаної особою посади, власного авторитету або родинних, дружніх та інших особистих зав'язків.

Діяння вважається вчиненим всупереч інтересам юридичної особи приватного права, якщо воно є незаконним і суперечить тим цілям і завданням, заради вирішення яких створюється така юридична особа, а її службові особи наділяються певними повноваженнями. Причому під інтересами юридичної особи приватного права слід розуміти лише такі, які мають законний (правомірний) характер, тобто не суперечать законодавству і суспільним інтересам [20, с. 422–443; 72, с. 45–49].

Як приклад, можна навести справу екс нардепа Олександра Пресмана. Він отримав 928 890 грн незаконної компенсації за користування готельним номером ДП «Готельного комплексу «Національний», маючи при цьому власне житло у місті Києві. Тобто, використовуючи свої владні можливості, взяв хабар для себе за рахунок коштів, передбачених Законом для компенсації вартості

оренди житла народним депутатам [96; 205].

Характерними особливостями зловживання повноваженнями, тобто умисне, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використання всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб є те, що службовими особами: умисно використовують свою компетенцію, службовий авторитет та престиж юридичної особи, в якій працюють; мають корисливий мотив, інший особистий інтерес чи інтерес третіх осіб; завдають шкоди правам, свободам окремих осіб або державним інтересам; підключають необхідні службові зв'язки з іншими особами, які виникають завдяки займаній посаді; впливають на професійну діяльність інших людей; отримують фінансову, майнову чи іншу винагороду.

Типовими ситуаціями зловживання владою або службовим становищем є: неправомірне сприяння призначенню на посаду особи; неправомірне втручання в діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування або посадових осіб; неправомірне надання переваги фізичним або юридичним особам під час підготовки проєктів, видання нормативно-правових актів, прийняття рішень тощо; нецільове використання коштів; неправомірне звільнення осіб від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів); створення надлишків товарів чи інших матеріальних цінностей задля наступного заволодіння ними тощо [217].

Форми зловживання повноваженнями можуть бути різними і залежать від характеру, змісту та обсягу наданих особі повноважень. До зловживання повноваженнями можна, зокрема, віднести неправомірне користування послугами, які надаються в робочий час підлеглими особами безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, службовій особі в її особистих інтересах, незаконне одержання належних підприємству нематеріальних

активів (копій комп'ютерних програм, літературних або музичних творів тощо) для власних потреб, укладення угод від імені юридичної особи, але в особистих інтересах, безпідставне одержання грошових коштів або іншого майна юридичної особи приватного права тощо [256].

За статтею 364-1 Кримінального кодексу України встановлено відповідальність за злочин із матеріальним складом, який визнається закінченим з моменту настання наслідків, зазначених у законі. Відсутність вказаних наслідків може свідчити про незакінчений злочин за умови спрямованості діяння на досягнення цих наслідків або про адміністративний чи дисциплінарний проступок [145; 198].

Відповідно до ст. 19 Конституції «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами». Дія цих положень поширюється на всіх без винятку службових осіб, незалежно від того, є вони представниками законодавчої, виконавчої чи судової влади, виконують службові обов'язки в державному апараті, в органах місцевого самоврядування або на окремих підприємствах, в установах та організаціях. Не має також значення службове становище особи (звання, ранг, чин, кваліфікаційний клас), відомча чи галузева належність органу, сфера його діяльності, характер та обсяг повноважень або форма власності, на підставі якої створені та функціонують підприємства, установи й організації. Виконання службовими особами своїх обов'язків на підставі, в межах і в порядку, передбачених Конституцією, законами та іншими нормативними актами, забезпечує ефективну діяльність державного апарату, а також апарату управління підприємств, установ і організацій [152].

У розділі XVII «Особлива частина» Кримінального кодексу «Злочини у сфері службової діяльності» встановлена кримінальна відповідальність за діяння, суспільна небезпечність яких полягає в заподіянні шкоди відносинам, що забезпечують ефективну діяльність державного та громадського апарату, а також апарату управління підприємств, установ та організацій [198].

Діяння, відповідальність за які передбачена у вказаному розділі Кримінального кодексу, можуть бути віднесені до так званих загальних видів злочинів, що вчиняються у сфері службової діяльності, оскільки кожне з них посягає на суспільні відносини, що забезпечують ефективну службову діяльність в окремих ланках державного апарату, а також апарату управління окремих підприємств, установ та організацій незалежно від їх галузевої та відомчої належності, сфери діяльності, обсягу повноважень чи форми власності.

Що не можна віднести до зловживанням повноваженнями? Наприклад, використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби (за умов настання відповідних наслідків) є злочином лише тоді, коли його вчинено з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи [153].

Також, виходячи зі змісту поняття «неправомірна вигода», наведеного в ст. 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [117] та в ст. 364-1 Кримінального кодексу України, словосполучення «з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди» треба розуміти досить широко – як намагання одержати не тільки гроші або майно, а й будь-які переваги, пільги, послуги та нематеріальні активи [165].

З огляду на цифрову трансформацію бізнес-процесів, нові форми зловживань можуть здійснюватися за допомогою інформаційних технологій: маніпуляції з електронними контрактами, використання даних працівників, підробка електронної звітності. Ці дії потребують чіткого визначення в межах об'єктивної сторони складу злочину. Законодавство має враховувати цифрову специфіку, зокрема наявність електронного сліду як доказу, технології блокчейн, хмарних сервісів тощо [207, с. 22–28].

Дії службових осіб, які зловживають своїми повноваженнями, можуть призводити до серйозних економічних збитків як для окремих підприємств, так і для економіки країни в цілому. Визначення об'єктивної сторони злочину допомагає чітко ідентифікувати конкретні неправомірні дії, що дозволяє

ефективно захищати економічні інтереси. Прозорі і чітко визначені законодавчі норми, які регулюють об'єктивну сторону злочину, сприяють підвищенню довіри інвесторів, забезпечуючи захист їхніх економічних інтересів і сприяючи залученню іноземних інвестицій. Службові особи, які зловживають своїми повноваженнями, можуть завдавати шкоди не лише юридичним особам, але й фізичним особам. Об'єктивна сторона злочину допомагає визначити конкретні неправомірні дії, що порушують права громадян, забезпечуючи тим самим їх захист. Чітке визначення об'єктивної сторони злочину сприяє ефективному правозастосуванню, що забезпечує справедливість та підтримку правопорядку в суспільстві. Ще, усуває правові прогалини та неоднозначності, що підвищує ефективність правозастосування і забезпечує справедливе застосування закону. Ясне і зрозуміле законодавство щодо об'єктивної сторони злочину допомагає службовим особам усвідомлювати межі своїх повноважень та відповідальність за їх порушення, що сприяє запобіганню правопорушенням. Уніфікація визначень об'єктивної сторони кримінальних правопорушень з міжнародними стандартами сприяє гармонізації національного законодавства і забезпеченню його відповідності міжнародним зобов'язанням, полегшує міжнародну співпрацю у боротьбі з транскордонними злочинами і корупційними схемами, що забезпечує ефективну взаємодію між країнами у правовій сфері. Сьогоднішні виклики, такі як цифровізація та глобалізація, вимагають адаптації кримінального законодавства до нових форм зловживань повноваженнями. Чітке визначення об'єктивної сторони злочину допомагає ефективніше боротися з новими загрозами. Використання нових технологічних досягнень для моніторингу і запобігання злочинам потребує чіткого визначення об'єктивних сторін кримінальних правопорушень, що забезпечує ефективне впровадження технологічних рішень у правозастосуванні [192, с. 100–107].

2.3. Суб'єкт складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

Визначення суб'єкта злочину є ключовим для забезпечення економічної безпеки. Невизначеність у законодавстві щодо того, хто саме є суб'єктом злочину, може призводити до ухилення від відповідальності і, як наслідок, до економічних збитків. Визначення суб'єкта злочину допомагає забезпечити справедливість у бізнес-середовищі, захищаючи інтереси добросовісних підприємців від неправомірних дій службових осіб. Службові особи, які зловживають своїми повноваженнями, можуть порушувати права не лише юридичних, але й фізичних осіб. Визначення суб'єкта злочину допомагає виявити конкретних винних осіб і притягнути їх до відповідальності. Законодавче визначення суб'єкта злочину сприяє ефективному правозастосуванню, забезпечуючи правопорядок і справедливість у суспільстві. Ще воно усуває правові прогалини і неоднозначності, що підвищує ефективність правозастосування та забезпечує справедливе застосування закону. Ясне і зрозуміле законодавство щодо суб'єкта злочину допомагає службовим особам усвідомлювати межі своїх повноважень та відповідальність за їх порушення, що сприяє запобіганню правопорушенням. Уніфікація визначень суб'єкта злочину з міжнародними стандартами сприяє гармонізації національного законодавства і забезпеченню його відповідності міжнародним зобов'язанням. Визначені суб'єкти злочинів полегшують міжнародне співробітництво у боротьбі з транскордонними злочинами і корупційними схемами, що забезпечує ефективну взаємодію між країнами у правовій сфері. Сучасні виклики, такі як цифровізація і глобалізація, вимагають адаптації кримінального законодавства до нових форм зловживань повноваженнями. Визначення суб'єкта злочину допомагає ефективніше боротися з новими загрозами. Використання нових технологій для моніторингу і запобігання

злочинам потребує чіткого визначення суб'єктів кримінальних правопорушень, що забезпечує ефективне впровадження технологічних рішень у правозастосуванні.

Українське кримінальне законодавство чітко розмежує протиправні діяння, учинені керівниками та іншими службовими особами приватних компаній, і порушення, що належать до корупційної діяльності посадових осіб державного сектору. Випадки зловживань у приватноправових юридичних особах кваліфікуються за статтею 364-1 КК України. Щоб слідчі мали підстави скласти обвинувальний акт і скерувати кримінальне провадження до суду, вони зобов'язані довести наявність усіх елементів складу відповідного правопорушення [266].

У реаліях сьогодення непоодинокі випадки, коли службові особи порушують закон і переходять межу настання кримінальної відповідальності. Зокрема, щодо повноважень, якими вони володіють. Дослідженню підлягатимуть сутність й особливості зловживання повноваженнями і з'ясуємо, що не можна віднести до таких дій.

Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення – зловживання посадовими повноваженнями, тобто реалізація адміністративно-господарських функцій, обумовлених посадою, в корисливих цілях, що суперечить інтересам компанії і завдає значної шкоди особам, чії права захищаються законом. Це можуть бути як активні дії (в тому числі вплив на підлеглих), так і пасивна поведінка (невиконання виробничих завдань, затягування термінів, небажання підписувати документи тощо).

У разі підозри вчинення неправомірних дій або бездіяльності керівником приватної фірми/об'єднання/організації, що спричинило шкоду майновим інтересам: було завдано збитків, або ж були порушені інші права (наприклад, власникам, акціонерам, пайовикам, бенефіціарам, засновникам юридичної особи, будь-яким стороннім господарюючим суб'єктам, індивідуальним підприємцям-контрагентам, постачальникам газу, електроенергії, води, інших комунальних послуг, операторам зв'язку, окремим громадянам, іноземцям,

громадським організаціям та об'єднанням, територіальній громаді чи державі).

Займаючи високі владні посади, на підприємстві чи установі, особа одержує певні важелі впливу. Саме такий високий статус, авторитет високої посади, можливості, які вона надає, та загальноновизнана вага стають підґрунтям для зловживань повноваженнями.

Різні аспекти проблеми розглядалися багатьма українськими вченими та науковцями з галузі, так, зокрема, великий вклад у розроблення питань кримінальної відповідальності за службові кримінальні правопорушення зроблено: Г. М. Анісімовим, П. С. Берзіним, В. І. Борисовим, Л. П. Брич, В. М. Бурдіним, В. О. Гацелюком, О. О. Дудоровим, З. А. Загиней-Заболотенко, Г. М. Зеленовим, В. М. Киричко, О. Квашею, О. М. Костенко, Р. Л. Максимовичем, О. К. Маріним, М. І. Мельником, В. О. Навроцьким, М. І. Пановим, А. А. Стрижевською, В. І. Тютюгіним, П. Л. Фрісом, М. І. Хавронюком. Питання визначення об'єктивної сторони кримінального правопорушення досліджували: П. П. Андрушко, А. Е. Жалінський, С. В. Землюков, Н. П. Іваник, И. Я Козаченко, О. Ф. Кістяківський, М. Й. Коржанський, Г. Д. Коробков, В. В. Мальцев, П. С. Матишевський, В. Е. Мельникова, А. А. Музика, Б. С. Нікіфоров, Г. П. Новоселов, А. В. Пашковська, Н. І. Пікуров, А. А. Піонтковський, І. Г. Соломоненко, В. Я. Тацій, А. Н. Трайнін, Є. В. Фесенко, А. І. Чучаєв, інші. Об'єктивну сторону кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, у межах дисертаційних робіт досліджували: К. П. Задоя, В. П. Коваленко, О. Я. Светлов, Д. О. Сисоєв, Т. І. Слуцька, Р. М. Гора, В. Г. Хашев та інші. З'ясуванню змісту понять «істотна шкода» та «тяжкі наслідки» у складах кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності присвячені наукові праці таких учених: В. В. Антипов, Н. О. Антонюк, В. М. Бурдін, О. О. Дудоров, Г. М. Зеленов, В. О. Навроцький, В. Б. Харченко, та інших [130, с. 153–156; 132, с. 109–113; 133]. Проте в наявних дослідженнях злочинів у сфері службової діяльності вони не досліджувалися в цілому; розглядалися або

окремі суміжні злочини, зі злочином, передбаченим ст. 364-1 Кримінального кодексу України, або окремі їх співставлення тощо. А тому й потребують окремого дослідження.

Зміст зловживання повноваженнями полягає у викривленому, протиправному використанні службовою чи іншою уповноваженою особою наданих їй законом, установчими документами або внутрішніми нормативними актами прав і обов'язків, що формально здійснюються в межах компетенції, але за своїм реальним змістом суперечать цілям та завданням, для досягнення яких такі повноваження були надані. Йдеться не про вихід за межі компетенції, а про її використання всупереч інтересам служби, юридичної особи чи охоронюваних законом суспільних відносин. Внаслідок цього законні інструменти управління, організації або контролю трансформуються у засіб заподіяння шкоди іншим суб'єктам права. Особливість зловживання повноваженнями полягає в тому, що зовні поведінка службової особи може виглядати як реалізація належних їй прав або виконання покладених обов'язків, однак фактично така діяльність спрямована на досягнення неправомірної мети. Саме у цій прихованій протиправності і полягає підвищена суспільна небезпека відповідного діяння, оскільки шкода завдається не шляхом очевидного порушення закону, а через формально «правомірні» управлінські рішення, розпорядження чи дії. Це ускладнює виявлення та доведення таких правопорушень, а також створює ілюзію законності дій винної особи. Зловживання повноваженнями завжди пов'язане з порушенням балансу інтересів між особою, якій делеговано певний обсяг владних або управлінських можливостей, та іншими учасниками суспільних відносин. Надані повноваження покликані забезпечувати належне функціонування відповідної сфери діяльності – управління підприємством, розпорядження майном, прийняття господарських чи організаційних рішень. Проте у разі їх використання з корисливою метою, в інтересах третіх осіб або з інших особистих мотивів вони перестають виконувати свою соціальну функцію і набувають деструктивного характеру, спричиняючи майнову, організаційну чи іншу істотну шкоду. Таким чином, зловживання повноваженнями

характеризується трансформацією законних прав та обов'язків у засіб порушення прав і законних інтересів інших осіб, підриву довіри до інституту службової діяльності та нормального порядку функціонування відповідних правовідносин. Саме ця обставина зумовлює необхідність кримінально-правової оцінки таких діянь, адже вони не лише завдають конкретної шкоди, а й підривають засади правопорядку, принципи справедливості та добросовісності у сфері публічної чи приватної діяльності [131].

Вивчення об'єктивної сторони досліджуваного складу кримінального правопорушення у сукупності з іншими ознаками складу злочину, передбаченого ст. 364-1 Кримінального кодексу України, дасть змогу відрізнити правомірну поведінку від кримінального правопорушення та з'ясувати, які саме діяння відповідно треба кваліфікувати, як зловживання правом особою, що надає публічні послуги [165].

Будучи зовнішнім проявом суспільно небезпечного діяння, що посягає на об'єкт кримінально-правової охорони, об'єктивна сторона визначає, у чому полягає кримінальне правопорушення та які наслідки він спричиняє, за яких умов місця, часу та обстановки це кримінальне правопорушення має місце, в який спосіб і за допомогою яких засобів чи знарядь він вчиняється [93, с. 163]. Таким чином, цей елемент значною мірою зумовлює характер і ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення, її ознаки беруться до уваги при вирішенні питань, пов'язаних із криміналізацією та пеналізацією вчинків людини [271, с. 181].

Розглядаючи питання, почнемо з визначення діяння у складі цього кримінальних правопорушень, що передбачає відповідальність за зловживання правом особами, що надають публічні послуги.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України, «суспільно небезпечне діяння» – це дві форми поведінки особи – активна (дія) і пасивна (бездіяльність). Вчинення кримінального правопорушення шляхом дії означає активну вольову поведінку особи, яка контролюється свідомістю того, хто вчиняє кримінальне правопорушення [165; 271, с. 185].

Досліджуваний склад злочину, це зловживання правом, а тому, треба з'ясувати, у якій формі може вчинятися зловживання правом. Через те, що предметом зловживання повноваженнями може бути не лише суб'єктивне право, але й обов'язок (наприклад, коли особа умисно не виконує свого обов'язку (зловживає правом), що спричиняє шкоду іншим суб'єктам суспільних відносин) [218, с. 45]. Тому можна стверджувати, що зловживання може вчинятися в тому числі шляхом пасивної поведінки (тобто бездіяльності). З цим також погоджуються такі науковці: С. В. Авдєєв, О. О. Кравченко, М. І. Мельник, Е. А. Нестеров, Т. Т. Полянський, О. Я. Светлов, В. І. Тютюгін, В. В. Федоров, М.-М. С. Яциніна та ін. Не погоджується меншість, це, наприклад: О. Я. Рогач та Д. О. Сисоєв [240, с. 291; 249, с. 109]. Зі свого боку, у дисертаційному дослідженні Р. М. Гора, зазначав, що використання повноважень у формі бездіяльності полягає в невиконанні службовою особою юридичної особи приватного права необхідних дій в інтересах останньої. Такі дії можуть полягати у відмові від пред'явлення позову про відшкодування завданих збитків, незастосуванні заходів до осіб, що порушили дисципліну, в неукладенні або непролонгації необхідних договорів тощо [77, с. 20; 78, с. 72].

Щодо поняття – інтереси (інтереси юридичної особи), то це, насамперед, інтереси суспільства та держави загалом, а також інтереси певного органу, підприємства, установи або організації, що не суперечать (не протиставляються) інтересам суспільства та держави. Тому дії службової особи, вчинені у вузьковідомчих інтересах на шкоду загальнодержавним інтересам чи інтересам інших підприємств, установ та організацій, також можуть визнаватись вчиненими всупереч інтересам служби [198].

Також для з'ясування понять «служба», «інтереси служби», «інтереси юридичної особи» проаналізуємо, як вони застосовуються у чинному законодавстві та інших юридичних джерелах. У законодавстві України немає визначення поняття «служба», проте є визначення державної служби. У наукових працях з адміністративного права поняття служби розглядають у двох взаємопов'язаних аспектах: по-перше, як систему організаційних заходів і

процедур, спрямованих на формування та забезпечення функціонування механізму служби; по-друге, як реальну діяльність посадових осіб, які виконують покладені на них обов'язки [114].

Якщо оцінювати державну службу у контексті її зв'язку з функціями держави, то вона передбачає наявність службових правовідносин між державою, яку представляють її органи та посадові особи, і державним службовцем, що обіймає певну посаду. У межах таких взаємин службовець зобов'язаний діяти в інтересах держави, ретельно виконувати посадові обов'язки та дотримуватися розпоряджень керівництва [40, с. 318].

Водночас державний службовець вступає у взаємодію з громадянами, різними установами та організаціями – як публічними, так і приватними. У цих відносинах він є представником публічної влади, зобов'язаним дотримуватися принципу верховенства прав людини, виявляти повагу до кожної особи та утримуватися від учинків, що можуть завдати шкоди авторитету державної служби або підірвати довіру до державних інституцій [40, с. 318].

Юридичні джерела на ряду з поняттям «служба» містять поняття «інтереси служби», «інтереси держави», які пов'язані як з відносинами «зсередини», які стосуються нормального функціонування державного апарату, так і з відносинами «ззовні», які стосуються інтересів осіб, які «користуються» послугами держави.

Так само і з юридичними особами приватного права: з одного боку, є інтереси юридичної особи, які стосуються відносин «зсередини», пов'язані з її нормальним функціонуванням, спрямованим на одержання прибутку, а з іншого боку є відносини «ззовні», які стосуються інтересів осіб, яким юридична особа надає послуги чи продає товари. Отже, поняття інтереси служби та інтереси юридичної особи не є суперечливими, але в чинному Кримінальному кодексі України вони вживаються щодо різних сфер суспільних відносин [186, с. 187].

Щодо поняття «зловживання повноваженнями, у чинному законодавстві немає визначення і цього поняття. За загальним правилом у юридичній

літературі під повноваженнями прийнято розуміти права та обов'язки, незважаючи на те, що в академічному тлумачному словнику української мови термін «повноваження» визначається як право, надане кому-небудь для здійснення чогось [151].

Наприклад, у ст. 9 Закону України «Про прокуратуру» вживається поняття «повноваження», наприклад повноваження Генерального прокурора, згідно ст. 11 повноваження керівника обласної прокуратури; відповідно до ст. 19 Закону України «Про прокуратуру», це загальні права та обов'язки прокурора. Тобто повноваження включають як права, так і обов'язки. У Законі України «Про національну поліцію» вживається поняття «повноваження поліції», а статтею 18 цього Закону встановлено основні обов'язки поліцейського [120].

У Кримінальному кодексі України термін «повноваження» застосовується у контексті службових осіб приватного права [165]. У Законі України «Про запобігання корупції» вживається словосполучення «забороняється використовувати службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості». Із системного тлумачення цього Закону можна дійти висновку, що використовувати службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості можуть як особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, так і прирівняні до них особи [115].

Для системного аналізу діяння у складі досліджуваних зловживань використаємо дефініцію службової особи. Як уже було зазначено вище, службова особа може зловживати лише тим, чим вона наділена. З огляду на визначення службової особи, яке міститься у ст. 18 КК України, суб'єкти зловживання повноваженнями (ст. 364-1 КК України) можуть зловживати організаційно-розпорядчими або адміністративно-господарськими функціями. Отже, службове повноваження у ст. 364-1 КК України реалізуються у суспільних відносинах щодо здійснення організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. Тобто службове повноваження – це права та обов'язки службової особи, які вона використовує при здійсненні своїх

організаційно-розпорядчих або адміністративно господарських функцій [165].

Виділяють такі приклади зловживань, це: використання з неслужбовою метою наданих у службове користування коштів, приміщень, засобів транспорту чи зв'язку, техніки або іншого майна, протекціонізм (сприяння фізичним чи юридичним особам у закупівлі чи продажу товарів, проведенні робіт, наданні послуг, передаванні майна в оренду чи орендуванні майна, укладенні інших господарських договорів на вигідних для них умовах, наданні пільг чи переваг, якими не користуються інші партнери) [195, с. 203]; сприяння кар'єрі інших осіб – прийняття на роботу, просування по службі, визначення розміру заробітної плати чи інших виплат, скерування на навчання на сприятливих умовах, які не поширюються на інших працівників [195, с. 203]; використання коштів чи майна, ввірених службовій особі не за призначенням; укладення збиткових угод; умисне невчинення дій на користь підприємства, установи організації, де особа працює, або умисне невчинення передбачених законом діянь, якщо такі дії належать до її службових обов'язків; потурання невідповідним для підприємства, установи, організації, де особа працює, вчинкам підпорядкованих осіб [195, с. 203].

Можна зазначити, що зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права «зовні» виявляються в протиправній поведінці, яка полягає у здійсненні організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій всупереч закону на шкоду іншим суб'єктам суспільних відносин. Тобто об'єктивна сторона цих складів злочинів тотожна.

Таким прикладом може слугувати, випадок шахрайства, досудове розслідування якого було здійснено слідчим відділом поліції № 1 Львівського районного управління поліції № 1 Головного управління Національної поліції у Львівській області, коли менеджер одного з поштових відділень спільно зі знайомим налагодили на пошті заміну телефонів на різні дрібнички. Так, прокуратурою міста Львова завершено досудове розслідування та скеровано до суду обвинувальний акт стосовно двох чоловіків за фактами шахрайства (ч. 2

ст. 190 КК України), а щодо одного з них також за фактом зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ч. 2 ст. 364-1 КК України). Слідством встановлено, що у вересні 2022 року у Львові менеджер одного з поштових відділень спільно зі знайомим налагодили на пошті шахрайську схему зі заміною телефонів на мило та інші підручні засоби. Львів'янин за допомогою онлайн-сервісу знаходив оголошення про продаж мобільних телефонів марки Apple. Домовлявся про купівлю мобільного та відправку поштового відправлення за допомогою кур'єрської служби, при цьому вказував вигадані анкетні дані одержувача. А його товариш, який працював менеджером на пошті та мав доступ до інформації про рух вантажів і посилок, за винагороду домовлявся з кур'єрами про доставку посилок без оформлення відповідних документів. Коли кур'єр доставляв посилку, чоловік отримував її та нібито оглядав справність телефону. Однак, насправді замінював гаджет на якісь підручні побутові речі, на кшталт шматка мила, пластиліну чи ложки, та заклеював коробку назад. Після чого повертав посилку цьому ж кур'єру для подальшого повернення продавцям з відміткою «отримувач не з'явився». Таким чином, обвинувачені незаконно заволоділи 8 айфонами на загальну суму майже 400 тис грн. [168].

Щодо кримінально протиправних наслідків у цьому складі (відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою) - це та ознака зловживань правом, яка робить зловживання правом кримінально караним діянням. І це пов'язано не лише з тим, що досліджуваний склад є злочином з матеріальним складом (тобто моментом закінчення злочину є момент настання суспільно небезпечних наслідків). Це, перш за все, пов'язано з тим, що безвідносно до конкретної статті закону діяння особи, наділеної певними правами та/або обов'язками, можна назвати зловживанням правом лише тоді, коли вони спричиняють шкоду або можливість заподіяння такої шкоди іншим учасникам суспільних відносин, тобто порушують їх права або охоронювані законом інтереси [26, с. 121].

Відповідно до диспозицій ч. 1 ст. ст. 364-1 Кримінального кодексу України, такими наслідками є: спричинення істотної шкоди (тяжких наслідків) охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Законом України № 1261-VII викладено в новій редакції пункти 3 і 4 примітки до статті 364 КК, у яких містяться нормативні визначення для цього складу кримінального правопорушення, це «істотна шкода» та «тяжкі наслідки», що спричинило неоднакове розуміння поняття «істотна шкода» у науковій літературі та неоднакове застосування досліджуваної норми права та залишається на розсуд суду та суб'єктивне тлумачення цих оціночних понять [284, с. 169].

Аналізуючи різні трактування категорій «істотна шкода» і «тяжкі наслідки» і їх змісту, розглянемо різні точки зору з цього приводу. Серед науковців є прихильники і противники (Н. О. Антонюк, В. М. Бурдін, О. К. Марін, В. О. Навроцький, В. І. Тютюгін, Б. М. Харченко) віднесення до суспільно небезпечних наслідків службових правопорушень (в тому числі відповідно до ст. 364-1 КК України) шкоди матеріального (майнового) та нематеріального характеру. Тож істотна шкода й тяжкі наслідки повинні досягати певного розміру, який вимірюється у грошових одиницях (такі наслідки піддаються грошовому виміру тоді, коли вони мають матеріальний (майновий) характер. А наслідки нематеріального характеру – пов'язані із заподіянням шкоди соціального, політичного, морального, організаційного та іншого характеру – не мають грошової оцінки і складно визначити еквівалент такої шкоди в одиницях, кратних неоподатковуваним мінімумам доходів громадян. О. О. Дудоров та Г. М. Зеленов, звертають увагу на те, що у вироку суду має бути чітко визначено і доведено, що саме вчинення того чи іншого службового кримінального правопорушення стало причиною відповідних наслідків. При цьому обчислення їх розміру також має бути належним чином підтверджене та не викликати сумніву. Тобто у вироку має міститися належне обґрунтування визнання тих чи інших наслідків, які, на перший погляд, мають не майновий, а,

наприклад, фізичний характер, проявами істотної шкоди або тяжких наслідків. В інших випадках вести мову про кримінальну відповідальність можна лише тоді, коли відповідальність за окремі випадки зловживань (перевищень) встановлено у спеціальних нормах КК України, що не передбачають як криміноутворюючу ознаку настання майнових збитків [92, с. 77].

Кримінальний закон поняття «істотна шкода» по-різному змістовно наповнює. Наприклад, у ст. 182, 248, 226, 426 КК України законодавець розкриває змістове наповнення поняття «істотної шкоди» для цих складів кримінальних правопорушень, і з цих визначень зрозуміло, що істотна шкода може мати як матеріальний, так і нематеріальний характер. У ст. 209, 231, 232, 244, 26, 249, 323, 359, 382, 410 зміст поняття «істотна шкода» не розкривається взагалі. Натомість підхід законодавця до змістового наповнення цього поняття у розділі XVII КК України відмінний від змістового наповнення цього поняття в інших розділах КК України [284, с. 169].

Частини 3 та ч. примітки до ст. 364 КК України вказують, що істотною шкодою у статті 364-1 вважається така шкода, яка у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а тяжкими наслідками вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Отже, виходить, що тяжкими наслідками є матеріальна шкода, яка досягла відповідного кримінально караного розміру, визначеного у кримінальному законі, та будь-яка за характером шкода, якщо вона піддається грошовій оцінці та відповідно до такої оцінки досягла встановленого розміру.

І остання обов'язкова і необхідна ознака, яку ми розглянемо, це причинно-наслідковий зв'язок між умисним, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використанням всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень та завданням істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних

осіб чи тяжких наслідків, відповідно.

Науковці вказують, що, виходячи з базових положень теорії необхідного спричинення, в разі вчинення зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права з наступним настанням істотної шкоди або тяжких наслідків треба встановити, що між ними існує необхідний причинний зв'язок, а ці наслідки є беззаперечним результатом діянь службової особи [78, с. 92].

Одним із проблемних питань є те, чи є причинний зв'язок між бездіяльністю та кримінально протиправними наслідками.

Для встановлення причинного зв'язку між бездіяльністю і шкідливими наслідками потрібно з'ясувати, чи могла б відповідна дія, якщо б обвинувачений її виконав, запобігти настанню шкідливого результату. Це не стосується випадків, коли навіть виконана дія не могла б запобігти настанню шкідливого результату.

Зазначають, що, враховуючи закономірності розвитку тих чи інших подій, службова особа своєю бездіяльністю може вплинути на причинність і тим самим досягти бажаного результату. А бездіяльність, відповідно, може проявлятися в умисному або необережному неперешкодженні, що й призведе до потрібного для винного наслідку чи в умисному (або необережному) невчиненні певних дій, які повинні спричинити небажані для винного наслідки [246, с. 59].

На практиці належить встановлювати причинний зв'язок (як обов'язкову ознаку складу кримінального правопорушення досліджуваного зловживання), що суспільно небезпечні наслідки настали внаслідок зловживання суб'єктивним правом особи як службової особи, яка надає публічні послуги, чи внаслідок інших діянь, не пов'язаних із спеціальним статусом цих суб'єктів кримінального правопорушення.

Тісний та безумовний зв'язок між службовим становищем особи та вчиненими нею злочинними діяннями є не тільки характерною, але й необхідною, обов'язковою рисою посадового кримінального правопорушення.

Якщо посадова особа вчиняє будь-яке кримінальне правопорушення поза зв'язком зі своїм службовим становищем, то це кримінальне правопорушення не буде посадовим. Це теоретичне положення особливо важливо враховувати, коли яка-небудь службова особа одночасно виконує вузько професійні обов'язки, які не можна віднести до посадових. У випадку вчинення такою особою правопорушення, пов'язаного з роботою, неминуче виникає питання, чи буде таке правопорушення посадовим. Правильну відповідь можна отримати, якщо проаналізувати, у зв'язку з якою діяльністю особа вчинила кримінальне правопорушення – чи використовуючи своє службове становище, тоді кримінальне правопорушення буде посадовим, чи використовуючи суто професійні функції – тоді посадового кримінального правопорушення не буде [246, с. 10].

Підсумовуючи, зазначимо, що типовими ситуаціями зловживання владою або службовим становищем є: неправомірне сприяння призначенню на посаду особи; неправомірне втручання в діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування або посадових осіб; неправомірне надання переваги фізичним або юридичним особам під час підготовки проєктів, видання нормативно-правових актів, прийняття рішень тощо; нецільове використання коштів; неправомірне звільнення осіб від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів); створення надлишків товарів чи інших матеріальних цінностей задля наступного заволодіння ними тощо.

Таким чином ми спробували окреслити проблему і визначити, які діяння можна і які не можна віднести до зловживання повноваженнями. Вирізнення зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми від інших діянь, не пов'язаних із спеціальним статусом цих суб'єктів кримінальних правопорушень. Тобто такий посадовець повинен усвідомлювати та мати намір, що він вчиняє кримінальне правопорушення користуючись своїм службовим становищем. А якщо не буде встановлено такого зв'язку, то це не буде вважатися посадовим злочином [2].

Отож назріла необхідність в законодавстві уточнити поняття «службова особа юридичної особи приватного права», щоб забезпечити відповідність сучасним умовам ведення бізнесу та уникнення правових колізій. До цієї категорії мають належати керівники підприємств, члени виконавчих органів, а також інші працівники, які мають адміністративно-розпорядчі або організаційно-управлінські функції. Враховуючи розвиток нових форм організації бізнесу (наприклад, цифрові платформи, стартапи тощо), необхідно передбачити можливість притягнення до відповідальності осіб, які фактично виконують керівні функції або впливають на прийняття ключових рішень в організації, навіть якщо їхні формальні посадові обов'язки не передбачають таких повноважень. Є потреба зосередитися на специфіці різних організаційно-правових форм юридичних осіб (товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства тощо), щоб уникати прогалин у правовому регулюванні. Наприклад, особливу увагу варто приділяти повноваженням членів ради директорів, виконавчого органу або інших осіб, які мають вплив на стратегічні рішення компанії. Для попередження зловживань доцільно впроваджувати механізми внутрішнього та зовнішнього контролю за діями службових осіб. Це може включати розвиток системи корпоративного управління, посилення ролі незалежних аудиторів, наглядових рад або регулюючих органів. Щоб сприяти виявленню правопорушень, важливо створити умови для захисту осіб, які повідомляють про можливі зловживання повноваженнями в компаніях. Це дозволить зменшити кількість прихованих випадків і сприятиме підвищенню прозорості в управлінні. Для суб'єктів, які зловживають своїми повноваженнями, варто передбачити чіткі санкції, включно з кримінальною відповідальністю, залежно від тяжкості правопорушення. Також слід розглянути можливість застосування адміністративних або фінансових санкцій для юридичних осіб, якщо їхні керівники вчиняють правопорушення.

2.4. Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, має ключове значення для правильної кримінально-правової оцінки вчиненого діяння, встановлення ступеня вини особи та індивідуалізації кримінальної відповідальності. Саме з'ясування внутрішнього психічного ставлення винного до вчинюваних дій (бездіяльності) і їх наслідків дозволяє відмежувати кримінально каране зловживання повноваженнями від суміжних правопорушень, управлінських помилок або допустимого господарського ризику.

Аналіз мотивів, мети та форми вини службової особи забезпечує можливість здійснення об'єктивного та всебічного досудового розслідування, а також ухвалення справедливих і вмотивованих судових рішень. Урахування індивідуальних характеристик суб'єкта злочину, особливостей його службового статусу, професійної підготовки, досвіду роботи та умов реалізації наданих повноважень сприяє реалізації принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання. Крім того, встановлення суб'єктивної сторони злочину дозволяє глибше зрозуміти причини і умови, що спонукають службових осіб до зловживання своїми повноваженнями, що має важливе значення для розроблення ефективних превентивних і антикорупційних механізмів.

Особливої актуальності проблема дослідження суб'єктивної сторони зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права набуває в умовах глобалізації, цифровізації економічних процесів та

розширення дискреційних повноважень управлінського персоналу, а також у період воєнного стану, коли зростає ризик використання надзвичайних обставин для виправдання протиправної поведінки. У цьому контексті аналіз суб'єктивної сторони злочину сприяє адаптації кримінального законодавства до нових форм зловживань, підвищенню ефективності правозастосування та гармонізації національних кримінально-правових підходів з міжнародними стандартами боротьби з корупцією та економічною злочинністю.

Розуміння мотиву і наміру службової особи дозволяє справедливо оцінювати дії осіб і забезпечувати об'єктивне правосуддя. Це важливо для визначення ступеня вини і відповідальності. Врахування особистих характеристик винної особи, дозволяє застосовувати індивідуальний підхід до кожного випадку і враховувати всі обставини вчинення злочину. Розуміння причин і мотивів дозволить краще розуміти причини і мотиви, що спонукають службових осіб до зловживання повноваженнями. Це сприятиме розробці ефективних превентивних заходів і програм, спрямованих на запобігання таким правопорушенням. А підвищення обізнаності службових осіб щодо наслідків зловживання повноваженнями та формування етичної культури на основі аналізу суб'єктивної сторони злочину сприяє зниженню ризиків вчинення правопорушень. Врахування суб'єктивної сторони злочину дозволяє проводити більш об'єктивне і всебічне розслідування, що підвищує ефективність правозастосування та забезпечує справедливість у судових рішеннях. Знання суб'єктивної сторони злочину дозволяє суддям і правоохоронним органам індивідуалізувати покарання, враховуючи особисті мотиви і обставини вчинення злочину, що сприяє більш справедливому правосуддю. Врахування суб'єктивної сторони злочину відповідає міжнародним стандартам правосуддя, що сприяє гармонізації національного законодавства з міжнародними нормами та підвищує довіру до правової системи країни. Аналіз суб'єктивної сторони злочину полегшує співпрацю з міжнародними організаціями у боротьбі з економічними злочинами і корупцією, сприяючи ефективній взаємодії на міжнародному рівні. Сучасні виклики, такі як глобалізація і цифровізація,

вимагають адаптації кримінального законодавства до нових форм зловживань. Аналіз суб'єктивної сторони злочину допомагає виявляти нові тренди і розробляти відповідні правові механізми. Використання нових технологій для аналізу і моніторингу діяльності службових осіб також потребує чіткого розуміння суб'єктивної сторони злочину, що сприяє ефективному впровадженню технологічних рішень у правозастосуванні.

Актуальність проблеми базується на необхідності забезпечення справедливості, підвищення ефективності правозастосування, профілактики правопорушень, гармонізації з міжнародними стандартами та адаптації до сучасних викликів. Аналіз суб'єктивної сторони злочину є ключовим для глибшого розуміння причин і мотивів злочинної поведінки, що сприяє розробці ефективних превентивних заходів і забезпеченню справедливості у правосудді.

Різні її аспекти розглядалися багатьма українськими вченими та науковцями з галузі, зокрема, великий вклад у розроблення питань кримінальної відповідальності за службові кримінальні правопорушення зроблено: Г. М. Анісімововим, П. С. Берзіним, В. І. Борисовим, Л. П. Брич, В. М. Бурдіним, В. О. Гацелюком, О. О. Дудоровим, З. А. Загинею-Заболотенко, Г. М. Зеленовим, В. М. Киричко, О. Квашею, О. М. Костенко, Р. Л. Максимовичем, О. К. Маріним, М. І. Мельником, В. О. Навроцьким, М. І. Пановим, А. А. Стрижевською, В. І. Тютюгіним, П. Л. Фрісом, М. І. Хавронюком. Питання визначення об'єктивної сторони кримінального правопорушення, досліджували: П. П. Андрушко, А. Е. Жалінський, С. В. Землюков, Н. П. Іваник, И. Я Козаченко, О. Ф. Кістяківський, М. Й. Коржанський, Г. Д. Коробков, В. В. Мальцев, П. С. Матишевський, В. Е. Мельникова, А. А. Музика, Б. С. Нікіфоров, Г. П. Новоселов, А. В. Пашковська, Н. І. Пікуров, А. А. Піонтковський, І. Г. Соломоненко, В. Я. Тацій, А. Н. Трайнін, Є. В. Фесенко, А. І. Чучаєв, інші. Об'єктивну сторону кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, у межах дисертаційних робіт досліджували К. П. Задоя, В. П. Коваленко, О. Я. Светлов,

Д. О. Сисоєв, Т. І. Слуцька, Р. М. Гора, В. Г. Хашев та інші. З'ясуванню змісту понять «істотна шкода» та «тяжкі наслідки» у складах кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності присвячені наукові праці таких учених: В. В. Антипов, Н. О. Антонюк, В. М. Бурдін, О. О. Дудоров, Г. М. Зеленов, В. О. Навроцький, В. Б. Харченко, та інших. Проте в наявних дослідженнях злочинів у сфері службової діяльності вони не досліджувалися в цілому; розглядалися або окремі суміжні злочини, зі злочином, передбаченим ст. 364-1 Кримінального кодексу України, або окремі їх співставлення тощо. А тому й потребують окремого дослідження.

Відмітимо, що такий міжнародний законодавчий акт, як Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (Кримінальна конвенція Ради Європи), є важливим міжнародним документом, прийнятим для боротьби з корупцією на міжнародному рівні. Вона була ухвалена Радою Європи 27 січня 1999 року та набула чинності 1 липня 2002 року. А стаття 364-1 Кримінального кодексу України, регламентує конкретні аспекти протидії корупції в Україні. Проте ця стаття потребує певних змін для узгодження національного законодавства з вимогами міжнародних конвенцій, зокрема Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [165].

Відповідно до цієї конвенції, держави-учасниці зобов'язуються криміналізувати певні види корупційних діянь, зокрема: активне та пасивне хабарництво державних посадових осіб; хабарництво іноземних державних посадових осіб; хабарництво в приватному секторі; зловживання посадовим становищем; неправомірне збагачення. Для реалізації положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією у відповідності до статті 364-1 Кримінального кодексу України, держава повинна забезпечити: відповідну криміналізацію корупційних діянь на національному рівні; запровадження ефективних механізмів розслідування та переслідування корупційних злочинів; забезпечення належних санкцій за корупційні правопорушення; взаємодію з іншими державами для ефективного переслідування та покарання корупціонерів, включаючи екстрадицію та взаємну правову допомогу. Таким

чином, реалізація положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією в Україні передбачає інтеграцію міжнародних стандартів та практик у національне законодавство та його застосування на практиці [158].

Взаємозв'язок і взаємозумовленість об'єктивної й суб'єктивної сторін складу злочину є безперечним і проявляється в тому, що, з одного боку, суб'єктивна сторона, як справедливо зазначають науковці, будучи дзеркальним відбиттям об'єктивної сторони, породжує, спрямовує й регулює останню [57, с. 68–71; 211, с. 132], а з другого – об'єктивні ознаки злочину визначають предметний зміст його суб'єктивної сторони. При цьому особа може нести відповідальність тільки за ті свої наміри й бажання, що реально втілились у злочинній поведінці або для здійснення яких були вчинені конкретні суспільно небезпечні дії (готування, замах) [70, с. 91].

Суб'єктивна сторона злочину традиційно визначається як внутрішня сторона злочину, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості і волі до суспільно небезпечного діяння, яке вона вчиняє, і до його наслідків, а її зміст розкривається через такі ознаки, як вина, мотив та мета вчинення злочину [55, с. 166]. І хоча останні тісно пов'язані між собою, проте на рівні так званого загального складу злочину вони не є однаково необхідними та рівнозначними, адже лише вина є необхідною ознакою будь-якого злочину, тоді як мотив і мета набувають такого статусу лише у випадках, безпосередньо передбачених законом, а отже, належать до категорії факультативних ознак суб'єктивної сторони злочину.

У монографії О. П. Кириченка «Суб'єктивна сторона злочину в сучасному кримінальному праві» сформульовано цілісну доктринальну концепцію суб'єктивної сторони злочину, яка має безпосереднє значення для кримінально-правового аналізу зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Автор обґрунтовує положення про те, що суб'єктивна сторона є не лише обов'язковим елементом складу кримінального правопорушення, а й ключовим критерієм відмежування злочинної поведінки від формально

протиправних або соціально допустимих дій у сфері службової та управлінської діяльності. Кириченко послідовно доводить, що вина як центральна ознака суб'єктивної сторони повинна оцінюватися з урахуванням інтелектуального та вольового моментів психічного ставлення особи до суспільно небезпечного діяння, його наслідків і характеру порушених інтересів, а не зводиться до формального констатування умислу чи необережності. Особливу увагу вчений приділяє аналізу умислу у злочинах службового характеру, наголошуючи, що зловживання повноваженнями за своєю правовою природою можливе лише за наявності усвідомлення службовою особою меж наданих їй повноважень та свідомого їх використання всупереч інтересам служби. Важливим є висновок автора про підвищене доказове значення мотиву і мети у таких злочинах, оскільки саме вони відображають антисоціальну спрямованість поведінки суб'єкта та дозволяють встановити, чи була шкода результатом цілеспрямованого зловживання службовим статусом, чи наслідком помилкового управлінського рішення або господарського ризику. З позицій кримінального права це має принципове значення для правильної кваліфікації діянь службових осіб юридичних осіб приватного права, зокрема в ситуаціях, коли зовнішньо правомірні управлінські дії супроводжуються прихованими корисливими або іншими особистими мотивами. Отже, наукові положення, викладені в монографії О. П. Кириченка, формують важливе теоретико-методологічне підґрунтя для дослідження суб'єктивної сторони зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права та забезпечують можливість комплексного й обґрунтованого аналізу вини, мотиву та мети в межах відповідного складу кримінального правопорушення [137, с. 97].

Як зазначає О. Ю. Блінов, у період воєнного стану та особливого періоду правозастосувачі стикаються з додатковими труднощами у кваліфікації зловживань, зокрема через зміну пріоритетів правової політики та вплив особливих процедур (Блінов, 2022) [52, с. 173–179].

Що стосується злочину, передбаченого ст. 364-1 КК, то аналіз диспозиції

указаної статті свідчить про те, що обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони цього злочину є вина та мета. Розглянемо їх детальніше.

Вина згідно зі ст. 23 КК України визначається як психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. У диспозиції ст. 364-1 КК міститься безпосередня вказівка на умисну форму вини. Проте така, здавалося б, законодавча визначеність форми вини не свідчить про відсутність наукової дискусії з цього приводу та не усуває складності визначення конкретного змісту вини для цілей кримінально-правової кваліфікації з урахуванням необхідності з'ясування ставлення винного до численних об'єктивних ознак (одержання неправомірної вигоди як бажаний для винного факт майбутньої дійсності, шкідливість використання повноважень для інтересів юридичної особи, настання істотної шкоди або тяжких наслідків) [64, с. 98].

До речі, у літературі наявні дані про те, що 53 % працівників правоохоронних органів при розслідуванні кримінальних справ (нині – проваджень) за ст. 364 КК України (що на момент опитування охоплювала також зловживання, вчинені службовими особами юридичних осіб приватного права) мали труднощі при доказуванні саме умислу на вчинення цього злочину, а для 44 % респондентів ця проблема була першочерговою або єдиною. За даними дослідження, проведеного В. Г. Хашевим, серед проаналізованих кримінальних справ близько 10 % склали такі, діяння в яких органами досудового слідства спочатку було кваліфіковано як зловживання владою або службовим становищем, але через неможливість довести умисел винної особи в подальшому було або перекваліфіковано судом на службову недбалість, або ж було визнано, що в діяннях службових осіб взагалі відсутній склад будь-якого злочину [277, с. 123]. Це зайвий раз вказує на складність встановлення форми вини, а тим більше її конкретного виду.

Як уже зазначалося, в теорії кримінального права існують різні підходи до характеристики суб'єктивної сторони зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. Тож одні науковці

зазначають, що суб'єктивна сторона цього злочину характеризується умислом, який може бути прямим і непрямим [50, с. 545; 129, с. 45]. Інші дослідники звертають увагу на те, що пряма вказівка в законі на мету (одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб) як конструктивну ознаку складу злочину, передбаченого ст. 364-1 КК України, визначає, що умисел у винної особи в даному випадку може бути лише прямим [289, с. 172]. Існує також погляд, що суб'єктивна сторона зловживання повноваженнями характеризується прямим умислом, а психічне ставлення до суспільно небезпечних наслідків у виді істотної шкоди чи тяжких наслідків може бути як умисним, так і необережним [90, с. 43; 93, с. 637].

Остання позиція, до речі, має своє давнє коріння. Раніше зазначали, що в службової особи ставлення до наслідків може бути як умисним, так і необережним [160, с. 27]. Про це писав і Г. В. Смолицький, який наголошував, що хоча службове зловживання може бути вчинене лише певними свідомими діями службової особи, ставлення винного до наслідків може бути як у формі умислу, так і у формі необережності [288, с. 19]. Чимало прихильників такого підходу й серед сучасних дослідників. Зокрема, Р. В. Вереша, погоджуючись, що вчинення зловживання можливе з прямим умислом, звертає увагу, що стосовно наслідків психічне ставлення службової особи може бути як у формі умислу, так і необережності [62, с. 156–157]. Аналогічну думку щодо цього висловили й П. П. Андрушко та А. А. Стрижевська [44, с. 64, 132].

Проте такий підхід нерідко викликає й критику. Наприклад, М.-М. С. Яциніна стверджує, що усі форми службового зловживання вчиняються з прямим умислом, тобто з умисним ставленням як до самого діяння, так і до його наслідків. Учиняючи злочин, винний усвідомлює протиправність своїх дій і той факт, що такі дії спричиняють шкоду об'єктові досліджуваної групи злочинів [289, с. 172]. При цьому дослідниця спирається на аргументи, які наводив О. Я. Светлов, за словами якого, прихильники змішаної форми вини не проводять розмежування між поняттями, які не є ідентичними, зокрема, між поняттям усвідомлення (тобто психічного

усвідомлення своїх дій, з'ясування їх фактичної сторони) та умислом (виключно правовим поняттям, що включає з'ясування суспільної небезпечності діяння, передбачення його суспільно небезпечних наслідків і бажання або свідоме допущення їх настання). Особа може свідомо вчинити ті чи інші дії, які не будуть охоплюватися поняттям умислу в його правовому значенні. Також науковець наголошує, що важко уявити, як винний, зловживаючи службовим становищем із корисливим мотивом, може не передбачати, які конкретно суспільно небезпечні наслідки можуть настати в результаті його діяння, адже корисливий мотив може бути задоволений лише певним суспільно небезпечним наслідком, настання якого винний не лише передбачає, а й бажає [245, с. 68, 72; 102, с. 111–114]. А тому, стверджує М.-М. С. Яциніна, сама сутність зловживання передбачає те, що воно вчиняється з метою отримання певної користі від свого діяння для себе чи інших осіб і спричиняє шкоду нормальній (правильній) діяльності держави або органу місцевого самоуправління, або підприємства, установи чи організації, де особа працює. Тому, зловживаючи, особа не може ставитися до наслідків свого діяння неумисно [289, с. 173].

Аналогічну позицію займає і В. П. Коваленко, який, досліджуючи схожу за конструкцією норму (ст. 364 КК), констатує, що злочин, передбачений ч. 3 ст. 364 КК, результатом якого стали наслідки, описані в частині першій цієї статті, може бути вчинений виключно з прямим умислом. Науковець вважає, що «усвідомлюючи вчинене, ніяк не можна не передбачати його неминучих наслідків, чи бодай одного з них. Із цього випливає ... правило, за яким те чи інше ставлення до наслідків насамперед визначається відповідним ставленням до діяння» [140, с. 123].

Незважаючи на наведену критику, ми все ж таки вважаємо за необхідне приєднатися до думки тих науковців, які при дослідженні вини у складі службових зловживань (в тому числі й зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права) наголошують на доцільності встановлення психічного ставлення особи окремо до самого діяння

та до його наслідків. Такий підхід, по-перше, відповідає законодавчій конструкції складу цього злочину як матеріального, що припускає можливість різного психічного ставлення суб'єкта цього злочину до самого діяння та його наслідків, а, по-друге, зумовлюється належністю цього злочину до поліоб'єктних [51, с. 42–46].

Відразу зазначимо, що в теорії кримінального права ідея про можливість виокремлення поряд з умислом і необережністю ще однієї (не сформульованої в законі) форми вини, яка передбачає їх поєднання, не є новою як на рівні загальнотеоретичних розробок [271, с. 291], так і в роботах, присвячених службовим (посадовим) злочинам [48, с. 24; 90, с. 13; 139, с. 54]. Водночас серед науковців немає однастайності щодо її термінологічного позначення. Одні вчені називають її подвійною [271, с. 282], інші – складною [63, с. 214–216], треті – змішаною [84, с. 158–164; 136, с. 13] формою вини, переважно розуміючи одне й те саме. Хоча є й прихильники позиції, що це різні поняття, які можуть існувати паралельно [200, с. 178; 210, с. 16, 27]. Останній підхід, який нам вдається достатньо обґрунтованим, був розроблений А. О. Пінаєвим, який довів, що від подвійної форми вини, яка наявна у разі врахованої законодавцем сукупності злочинів, слід відрізнити змішану її форму, яка має місце у випадку врахованої законодавцем сукупності іншого правопорушення зі злочином або ж сукупності іншого правопорушення та наслідків, які самі собою, не будучи пов'язаними з правопорушенням, самостійного складу не утворюють [210, с. 27, 29]. При цьому, як зазначає науковець, подвійна форма вини наявна тоді, коли в межах одного складу злочину одночасно містяться як всі ознаки, властиві умисній вині (прямому чи непрямому умислу), так і всі ознаки, властиві необережності (самовпевненості або недбалості) [210, с. 16], а змішана – коли в межах одного складу злочину одночасно містяться деякі ознаки, притаманні умислу (усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння), та усі ознаки, притаманні необережності (самовпевненість або недбалість) [210, с. 21, 27].

У статті О. С. Кириченка «Кваліфікація зловживання повноваженнями:

сучасний стан і проблеми» проаналізовано актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації зловживання повноваженнями, що виникають у правозастосовній практиці та безпосередньо впливають на ефективність притягнення службових осіб юридичних осіб приватного права до кримінальної відповідальності. Автор обґрунтовує, що відсутність уніфікованих підходів до тлумачення ознак зловживання повноваженнями призводить до неоднакової кваліфікації тотожних за змістом діянь, зокрема під час розмежування цього кримінального правопорушення із суміжними складами. Наголошується на необхідності комплексного встановлення використання службових повноважень усупереч інтересам служби, наявності спеціальної спрямованості умислу та факту заподіяння істотної шкоди або створення реальної загрози її настання. Особливу увагу автор приділяє проблемам відмежування зловживання повноваженнями від службової недбалості та правомірних управлінських рішень, що приймаються в умовах господарського ризику, підкреслюючи визначальне значення аналізу суб'єктивної сторони злочину. Висновки, сформульовані О. С. Кириченком, мають важливе теоретичне і практичне значення для формування єдиних підходів до кваліфікації зловживання повноваженнями та можуть бути використані при дослідженні особливостей застосування відповідної кримінально-правової норми, у тому числі в умовах воєнного стану [138, с. 100–105].

Вважаємо, що такий підхід заслуговує на те, щоб бути застосованим під час характеристики вини у складі злочину, передбаченого ст. 364-1 КК, адже саме по собі діяння, що полягає у зловживанні службовою особою своїми повноваженнями, є дисциплінарним правопорушенням, і лише наслідки у вигляді заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, а в кваліфікованому складі – тяжкі наслідки перетворюють це правопорушення на кримінально каране діяння. Отже, за класифікацією, запропонованою А. О. Пінаєвим, досліджуваний нами злочин слід віднести до тієї групи злочинів, які являють собою враховану

законодавцем сукупність іншого (у цьому разі дисциплінарного) правопорушення та суспільно небезпечних наслідків, які самі собою у відриві від діяння не утворюють самостійного складу злочину.

Отже, враховуючи особливості законодавчого опису ознак суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 364-1 КК, можемо констатувати, що безпосередня вказівка в тексті закону на умисну форму вини та мету отримання неправомірної вигоди підтверджує те, що психічне ставлення винного до діяння може бути лише прямоумисним. Що ж стосується ставлення особи до суспільно небезпечних наслідків зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права, то воно може мати декілька варіантів:

- особа бажає настання відповідних наслідків;
- особа не бажає, але свідомо допускає їх настання;
- особа ставить до наслідків злочинно самовпевнено;

– ставлення особи до наслідків є злочинно недбалим. Очевидно, що в перших двох випадках ставлення до діяння та наслідків перебуває у межах однієї форми вини, а тому у цьому разі слід говорити про те, що досліджуваний злочин може вчинятися або з прямим умислом, або з непрямым умислом. Щодо останніх двох випадків, то тут якраз доцільно говорити про змішану форму вини, за якої прямий умисел до діяння поєднується зі злочинно самовпевненим або злочинно недбалим ставленням до наслідків. Розглянемо указані варіанти суб'єктивного ставлення особи до вчиненого злочину детальніше.

Прямий умисел. Відповідно до ч. 2 ст. 24 КК прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання. Проаналізуємо інтелектуальні та вольові ознаки прямого умислу.

У теорії кримінального права усталеною є позиція, що інтелектуальні ознаки прямого умислу полягають, по-перше, в усвідомленні особою суспільно небезпечного характеру свого діяння (дії чи бездіяльності), а, по-друге, у передбаченні суспільно небезпечних наслідків діяння. При цьому усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння означає розуміння не лише фактичної

сторони того, що вчиняється (тобто всіх обставин, що характеризують об'єктивні ознаки складу злочину – об'єкта й предмета посягання, характеру діяння, часу, способу його вчинення та ін.), а й соціального значення діяння, його соціальної шкідливості [55, с. 171].

Треба погодитися з Д. О. Сисоєвим, що службова особа насамперед усвідомлює своє місце в системі управління юридичною особою, знає обсяг та особливості своїх прав та обов'язків, які визначені статутними документами юридичної особи, а також розуміє можливі межі їхнього застосування. Крім того, для усвідомлення суспільно небезпечного характеру свого діяння особа повинна знати й фактичний обсяг зовнішніх (договірних та таких, що впливають з вимог норм законодавства) зобов'язань та прав юридичної особи, а також усвідомлювати невідповідність діяння інтересам юридичної особи, тобто не просто те, що воно не приносить користі інтересам юридичної особи, а що воно завдає їм шкоди [249, с. 129]. Загалом погоджуючись із цим судженням, лише уточнимо, що усвідомлювати службова особа повинна невідповідність свого діяння не будь-яким, а лише законним (правомірним) інтересам юридичної особи.

Щодо другої інтелектуальної ознаки прямого умислу – передбачення суспільно небезпечних наслідків діяння, то воно означає, що у свідомості службової особи склалося певне уявлення про можливі або неминучі наслідки свого діяння. При цьому передбачення тут має конкретний характер, бо особа чітко уявляє розвиток причинного зв'язку, тобто те, що саме від її конкретного діяння настануть або можуть настати конкретні суспільно небезпечні наслідки [55, с. 171]. Водночас, на нашу думку, при вчиненні злочину, передбаченого ст. 364-1 КК, немає підстав говорити про передбачення особою лише неминучості настання наслідків, адже винний, бажаючи отримати неправомірну вигоду для себе чи інших осіб, зазвичай передбачає неминуче заподіяння шкоди лише інтересам юридичної особи («всупереч інтересам юридичної особи»), проте настання наслідків у вигляді істотної шкоди відповідним правам та інтересам указаних у диспозиції ч. 1 аналізованої статті КК суб'єктів (а тим

більше тяжких наслідків) для нього є менш очевидним, а отже, лише можливим, а не неминучим.

Також відмітимо, що для правильної правової оцінки суб'єктивної сторони зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права важливо встановити компетентність службової особи – рівень та якість її освіти, отриману спеціальність, досвід роботи, кваліфікацію тощо, що, на наш погляд, впливає на можливість усвідомлення службовою особою суспільно небезпечного характеру свого діяння та передбачення нею його суспільно небезпечних наслідків.

Вольова ознака прямого умислу – це бажання настання передбачуваних наслідків своєї дії чи бездіяльності [55, с. 171]. У злочині, що аналізується, це бажання завдання істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб або тяжкі наслідки. Імовірніше бажання певного результату пов'язане із прагненням особи досягти певної мети, задовольнити ту чи іншу потребу. Службова особа юридичної особи приватного права здійснює цілеспрямовану діяльність (або не вчиняє дії, які мала вчинити), бачить певну мету її кінцевим результатом. У розумінні такої особи цей результат цілком можливий і його настання буде залежати саме від дій винної особи.

Непрямий умисел. З огляду на те, що інтелектуальні ознаки непрямих умислу співпадають із відповідними ознаками прямого умислу (і, як ми зазначили, підстав говорити про передбачення лише неминучості настання наслідків для досліджуваного складу злочину немає), тут лише наголосимо, що за вольовою ознакою непрямий умисел передбачає або байдуже ставлення службової особи до наслідків, описаних у диспозиції ч. 1 або ч. 2 ст. 364-1 КК, або ж її розрахунок на їх ненастання «на навмання».

Отже, за так званої «чистої» умисної форми вини службова особа юридичної особи приватного права, зловживаючи своїми повноваженнями, усвідомлює суспільну небезпечність вчинюваного діяння, передбачає заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам

окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб (тяжких наслідків) та бажає (прямий умисел) або свідомо допускає настання указаних суспільно небезпечних наслідків (непрямий умисел).

Щодо змішаної форми вини, то, як ми вже зазначали, за її наявності психічне ставлення службової особи до самого зловживання (тобто до діяння) залишається прямоумисним (особа усвідомлює суспільно небезпечний характер використання своїх службових повноважень всупереч інтересам юридичної особи приватного права та бажає діяти у такий спосіб). Водночас ставлення її до наслідків, які якраз і перетворюють вчинене правопорушення на злочин, є необережним – або злочинно самовпевненим, якщо особа передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків, але легковажно розраховує на їх відвернення, або ж злочинно недбалим, якщо вона не передбачає таку можливість, хоча повинна була і могла їх передбачити.

Оцінюючи таке діяння загалом, треба визначитися з тим, яким же цей злочин є у цілому – умисним чи необережним. У цьому сенсі вважаємо за необхідне підтримати позицію А. О. Пінаєва, який доходить висновку, що у тих випадках, коли склад злочину сконструйований таким чином, що діяння в ньому передбачає лише умисну вину, а ставлення до наслідків може бути як умисним, так і необережним, то такий злочин у цілому слід визнавати умисним. Як зазначає цей науковець, таке положення обумовлюється тим, що акцент у визначенні суспільної небезпечності таких посягань робиться на діянні – саме в ньому насамперед полягає антисоціальна сутність вчиненого (у нашому випадку службова особа наділяється спеціальними повноваженнями, які вони використовує всупереч інтересам юридичної особи, яка її цими повноваженнями наділила), тоді як наслідки тут відіграють додаткову роль [210, с. 46].

Як уже зазначалося, на рівні так званого загального складу злочину мотив та мета вчинення злочину належать до факультативних ознак суб'єктивної сторони. Проте оскільки законодавець у диспозиції ст. 364-1 КК України прямо

вказує на спеціальну мету вчинення передбаченого нею злочину – одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, то для цього складу злочину вона є обов'язковою ознакою його суб'єктивної сторони.

Якщо звернутися до тексту примітки до ст. 364-1 КК України, де розкривається зміст терміна «неправомірна вигода» стосовно статей 364, 364-1, 365-2, 368, 368-2, 368-4, 369, 369-2 та 370 КК, то можна констатувати, що теперішнє її законодавче визначення (коли поряд із грошовими коштами або іншим майном до неї відносяться також переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав) свідчить про те, що неправомірна вигода як мета злочину, передбаченого ст. 364-1 КК, може мати як майновий характер, коли її вартість виражена в грошовій формі, так і немайновий характер, коли ця вигода не має грошової оцінки [267, с. 276]. А це означає, що мета досліджуваного злочину може бути не лише корисливою. На користь цього може свідчити й наявна у диспозиції ч. 1 ст. 364-1 КК вказівка на те, що службова особа юридичної особи приватного права може керуватися метою отримання неправомірної вигоди не лише для себе, а й для інших осіб, коло яких є індивідуально невизначеним і може охоплювати, наприклад, родичів, членів сім'ї, колег по роботі, знайомих або навіть незнайомих людей тощо [249, с. 134-135]. Цілком можливо, що, зловживаючи своїми повноваженнями всупереч інтересам юридичної особи приватного права, службова особа може керуватися метою надати певну допомогу іншим особам, встановити ділові стосунки та ін.

Що стосується мотиву злочину, то під ним зазвичай розуміється внутрішнє спонукання, яке штовхнуло особу на вчинення злочину [271, с. 300-301]. І хоча ст. 364-1 КК України не передбачає мотив як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони складу злочину, однак його встановлення має значення для з'ясування причин вчинення злочину, змісту та спрямованості умислу, а також враховується при призначенні покарання, внаслідок чого його розгляд заслуговує на увагу.

У теорії кримінального права найчастіше вчинення корупційних злочинів, до яких згідно з приміткою до ст. 45 КК України належить і злочин, передбачений ст. 364-1 КК, пов'язується з наявністю корисливого мотиву, що передбачає прагнення, бажання особи одержати для себе, своїх близьких чи знайомих вигоди матеріального характеру або ж уникнути майнових витрат [68, с. 45–46]. Однак треба погодитися з міркуваннями В. М. Куца та Я. О. Триньової, які наголошують, що мотив корупційних злочинів може бути як корисливим, так і позбавленим цієї ознаки. Це насамперед зумовлено тим, що неправомірна вигода, як наголошувалося під час аналізу мети, може мати будь-який (як матеріальний, так і нематеріальний) характер, а відтак, при вчиненні злочину, передбаченого ст. 364-1 КК, винний може керуватися мотивами одержати переваги для себе чи своїх близьких в отриманні житла, бажанням просунути по службі, отримати подяку від керівництва тощо) [170, с. 35].

Звісно, що мотиви, з яких може вчинятися досліджуваний злочин, не є однаковими з погляду моральної та правової оцінки вчиненого злочину, у зв'язку з чим можуть бути класифіковані на три групи – негативні (або низькі), які суперечать нормам загальнолюдської моралі і є несумісними із загальновизнаними принципами людського співжиття, нейтральні та позитивні [84, с. 197-198; 200, с. 200-201; 209, с. 158-159]. При цьому до негативних мотивів зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права може бути віднесене, наприклад, прагнення до незаконного збагачення; до нейтральних – страх, бажання вислужитися перед керівництвом, отримати похвальну характеристику; до позитивних – співчуття, прагнення надати допомогу тощо.

Зазначимо, що стаття 364-1 Кримінального кодексу України впроваджує положення Конвенції ООН проти корупції, яка була ратифікована Україною. Вона містить норми, спрямовані на боротьбу з корупцією в різних її проявах і є важливим інструментом у боротьбі з корупцією в Україні, відповідаючи міжнародним стандартам і зобов'язанням, які взяла на себе Україна, ратифікувавши Конвенцію ООН проти корупції.

Ця стаття містить положення про відповідальність за корупційні злочини та механізми їх уникнення, що відповідає міжнародним стандартам, включаючи Конвенцію ООН проти корупції. Вона визначає різні види корупційних злочинів, таких як підкуп, отримання неправомірної вигоди, використання посадового становища для отримання неправомірної вигоди тощо. Передбачає відповідальність за вчинення корупційних діянь, у тому числі для посадових осіб уряду, членів парламенту, суддів, прокурорів, інших осіб, які здійснюють публічні функції; визначені заходи щодо запобігання корупції, включаючи зобов'язання з висвітлення інформації про доходи та майно посадових осіб, контроль за фінансовими транзакціями, міжнародне співробітництво у справах корупції тощо. Законодавство України, у тому числі стаття 364-1 КК, спрямоване на виконання міжнародних зобов'язань, у тому числі згідно з Конвенцією ООН проти корупції, що регулює міжнародне співробітництво в сфері протидії корупції [148].

Зокрема, стаття 364-1 Кримінального кодексу України (КК України) є одним із законодавчих інструментів, що реалізують положення Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Ця Конвенція була ратифікована Україною з метою міжнародного співробітництва у боротьбі з організованою злочинністю, яка має транснаціональний характер.

Ця стаття включає положення про відповідальність за організовану злочинність, включаючи міжнародні аспекти співробітництва у виявленні, розслідуванні та переслідуванні транснаціональних злочинних угруповань.

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності є важливим міжнародним документом, спрямованим на боротьбу з транснаціональною злочинністю, такою як наркоторгівля, контрабанда, корупція та інші форми організованої злочинності, що перетинають національні межі.

Україна ратифікувала цю Конвенцію з метою зміцнення міжнародного співробітництва і спільної боротьби з транснаціональною організованою злочинністю. Реалізація положень цієї Конвенції у національному

законодавстві, зокрема через статтю 364-1 Кримінального кодексу України (КК України), відображає зобов'язання України притягати до відповідальності осіб, що вчиняють транснаціональні злочини [149].

Завершуючи розгляд мотивів злочину, підкреслимо, що наведена їх класифікація хоча й не впливає на кваліфікацію вчиненого злочину за ознаками ст. 364-1 КК, проте має значення під час вирішення інших питань, зокрема, щодо ступеня суспільної небезпечності вчиненого діяння, призначення покарання та звільнення від нього тощо [193, с. 215–220].

Загалом скасування старих законів та впровадження нових норм наблизило українське законодавство до міжнародних стандартів, зокрема до Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією. Це сприяло чіткому визначенню корупційних правопорушень та відповідальності за них, що відображено в статті 364-1 ККУ. Посилення відповідальності за корупційні правопорушення, прийняті на заміну скасованих – можуть передбачати більш жорсткі санкції за корупційні злочини. Це сприяло підвищенню ефективності боротьби з корупцією та реалізації положень статті 364-1 ККУ. Упорядкування законодавства спокращить правозастосування простило роботу правоохоронних органів та судів, що полегшило застосування статті 364-1 ККУ на практиці. Це могло сприяти підвищенню рівня притягнення до відповідальності за зловживання владою або службовим становищем [108]. Вплив Закону № 1508-VI на реалізацію положень статті 364-1 ККУ, який вніс зміни до багатьох законодавчих актів України, які стосуються відповідальності за корупційні правопорушення, включаючи Кримінальний кодекс України. Це удосконалення сприяло більш чіткому визначенню корупційних діянь та посиленню відповідальності за їх вчинення. Закон деталізував та конкретизував склад корупційних правопорушень. Це допомогло забезпечити чіткість і однозначність у правозастосуванні, що є важливим для ефективної реалізації положень статті 364-1 ККУ. Закон міг передбачати підвищення санкцій за корупційні правопорушення. Це створює більш стримуючий ефект і підвищує ймовірність притягнення до відповідальності за порушення, передбачені

статтею 364-1 ККУ. Також включати нові категорії осіб, які підпадають під дію антикорупційного законодавства. Це дозволило охопити ширше коло потенційних корупціонерів, зокрема, посадових осіб приватного сектора, на яких поширюється дія статті 364-1 ККУ. Закон сприяв гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами у сфері боротьби з корупцією. Це підвищило рівень відповідності національного законодавства міжнародним зобов'язанням України, що позитивно вплинуло на реалізацію положень статті 364-1 ККУ [110]. Прикладом посилення санкцій: Закон підвищив санкції за корупційні правопорушення, що сприяло посиленню відповідальності за діяння, передбачені статтею 364-1 ККУ. Закон деталізував склад корупційних правопорушень, що забезпечило чіткість у правозастосуванні статті 364-1 ККУ та полегшило доведення вини в суді. акон охопив ширше коло осіб, які можуть бути притягнуті до відповідальності за корупційні правопорушення. Це включає посадових осіб приватного сектора, що підвищило ефективність боротьби з корупцією в приватному секторі. Удосконалення правової бази та підвищення відповідальності сприяли підвищенню рівня правозастосування. Це означало, що випадки зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права стали більш помітними та підлягали суворішому переслідуванню [109].

Отже, положення статті 364-1 Кримінального кодексу України можна доповнити наступним положенням: «Розширення положень статті 364-1 Кримінального кодексу України може бути обґрунтоване необхідністю посилення відповідальності за зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права. Запропоноване доповнення може мати такий вигляд:

Стаття 364-1. «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»

Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права, що призвело до тяжких наслідків для юридичної особи, її

учасників або інших осіб, карається штрафом від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до особливо тяжких наслідків, караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна.

Таке доповнення відобразатиме сучасні вимоги щодо відповідальності за економічні злочини та допоможе підвищити рівень правопорядку в сфері діяльності приватного сектору економіки.», яке відобразить вимоги сьогодення та потребу у збільшенні відповідальності за злочин «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми».

В сучасних умовах економічного розвитку кількість злочинів, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями, постійно зростає. Це обумовлює необхідність удосконалення законодавства та правозастосовної практики з метою ефективного запобігання таким злочинам. Зловживання повноваженнями службовими особами приватних юридичних осіб призводить до значних економічних збитків як для конкретних підприємств, так і для економіки в цілому. Це негативно впливає на інвестиційний клімат та економічний розвиток країни.

У правозастосовній практиці часто виникають труднощі у визначенні суб'єктивної сторони злочинів, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями. Необхідно чітко розмежування наміру та необережності, а також встановлення мотивів і цілей, які керували злочинцем. Аналіз міжнародного досвіду показує, що в багатьох країнах розроблені ефективні механізми боротьби з корупційними злочинами та зловживанням повноваженнями. Вивчення цього досвіду і адаптація його до українських реалій сприятиме підвищенню

ефективності національного законодавства. Зловживання повноваженнями службовими особами негативно впливає на правову систему та соціальну справедливість. Це підриває довіру до правових інституцій та формує негативне сприйняття правової системи серед населення [184, с. 273–276; 193, с. 215–220].

Отже, актуальність дослідження суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями, зумовлена необхідністю удосконалення правового регулювання та правозастосовної практики для ефективного запобігання та розслідування таких злочинів.

Висновки до розділу 2

1. Під час дослідження встановлено, що об'єктом зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, які забезпечують нормальну та добросовісну службову діяльність у межах приватноправових організацій. Обґрунтовано, що родовим об'єктом цього кримінального правопорушення виступають суспільні відносини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, видовим об'єктом – суспільні відносини, що забезпечують належне виконання службових функцій службовими особами юридичних осіб приватного права, а безпосереднім об'єктом – конкретні відносини, пов'язані з реалізацією повноважень у межах компетенції та в інтересах юридичної особи. Доведено, що безпосередній об'єкт має складну структуру, включаючи основний об'єкт (порядок здійснення службової діяльності) та додатковий об'єкт, яким можуть бути охоронювані законом майнові й немайнові права та інтереси громадян, юридичних осіб, суспільства або держави. Шкода таким об'єктам може мати як матеріальний, так і

нематеріальний характер. Встановлено, що недостатня визначеність категорії «інтереси юридичної особи» у ст. 364-1 КК України ускладнює правозастосування та зумовлює потребу її доктринальної конкретизації. Зроблено висновок, що в умовах воєнного стану охоронювані суспільні відносини у сфері приватної службової діяльності набувають підвищеної значущості, оскільки їх порушення становить загрозу економічній безпеці держави та стабільності підприємницького середовища.

2. За результатами дослідження встановлено, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364-1 КК України, виражається в умисному використанні службовою особою юридичної особи приватного права своїх організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських повноважень всупереч інтересам такої юридичної особи, що спричиняє істотну шкоду охоронюваним законом правам та інтересам громадян, держави, суспільства або інших юридичних осіб. Доведено, що об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення може проявлятися як у формі активних дій, так і у формі умисної бездіяльності, за умови наявності причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою службової особи та настанням суспільно небезпечних наслідків. Така особливість зумовлює підвищені вимоги до доказування саме факту використання повноважень, а не лише формального статусу особи. Обґрунтовано, що ключовими конструктивними ознаками об'єктивної сторони є: використання повноважень у межах наданої компетенції; вчинення діяння всупереч законним інтересам юридичної особи приватного права; настання істотної шкоди або тяжких наслідків; наявність прямого причинного зв'язку між діянням і наслідками. Відсутність хоча б однієї з цих ознак виключає кримінальну відповідальність за ст. 364-1 КК України та зумовлює перекваліфікацію діяння на дисциплінарне, цивільно-правове або адміністративне правопорушення. Виявлено, що оціночний характер категорії «істотна шкода» створює істотні труднощі у правозастосовній практиці та призводить до неоднакового тлумачення складу злочину, що потребує подальшої законодавчої конкретизації або формування

стабільної судової практики. Зроблено висновок, що чітке розмежування правомірного використання повноважень і кримінально караного зловживання ними має принципове значення для забезпечення правової визначеності, дотримання принципу законності та ефективної протидії зловживанням у приватному секторі, з урахуванням сучасних викликів цифровізації та трансформації бізнес-процесів.

3. За результатами дослідження встановлено, що суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364-1 КК України, є спеціальним і характеризується наявністю у особи статусу службової особи юридичної особи приватного права, наділеної організаційно-розпорядчими або адміністративно-господарськими повноваженнями. Визначальним для визнання особи суб'єктом цього кримінального правопорушення є не формальна назва посади, а фактичний характер виконуваних управлінських функцій та реальна можливість впливу на діяльність юридичної особи. Обґрунтовано, що кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями можлива лише за умови наявності тісного причинно-функціонального зв'язку між службовим становищем особи та вчиненим діянням, тобто використання саме службових повноважень усупереч інтересам юридичної особи. Дії, вчинені поза межами таких повноважень, виключають кваліфікацію за ст. 364-1 КК України. Зроблено висновок, що сучасні форми корпоративного управління, цифровізація бізнесу та фактичне делегування управлінських функцій зумовлюють необхідність ширшого, функціонального підходу до визначення суб'єкта зловживання повноваженнями, що дозволяє уникнути прогалин у правозастосуванні та забезпечити ефективну кримінально-правову охорону інтересів юридичних осіб приватного права.

4. під час дослідження встановлено, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364-1 КК України, характеризується обов'язковою наявністю вини у формі умислу та спеціальної мети – одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб. Наявність такої мети зумовлює прямоумисний характер ставлення винної особи до самого

діяння, що виключає можливість його вчинення з необережності. Обґрунтовано, що психічне ставлення службової особи до суспільно небезпечних наслідків зловживання повноваженнями може мати як умисний, так і необережний характер, що зумовлює можливість існування поряд із «чистою» умисною формою вини також змішаної форми вини. Такий підхід відповідає матеріальній конструкції складу злочину, передбаченого ст. 364-1 КК України, та поліоб'єктному характеру цього посягання. Доведено, що мотив злочину не є конструктивною ознакою складу зловживання повноваженнями, однак його встановлення має важливе значення для з'ясування спрямованості умислу, ступеня суспільної небезпечності вчиненого та індивідуалізації покарання. При цьому мотиви вчинення цього злочину можуть мати як корисливий, так і немайновий характер, що зумовлено широким законодавчим розумінням неправомірної вигоди. Зроблено висновок, що правильне встановлення суб'єктивної сторони зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права має ключове значення для правильної кримінально-правової кваліфікації, відмежування цього злочину від суміжних складів, а також для забезпечення відповідності національної правозастосовної практики міжнародним антикорупційним стандартам, зокрема положенням Конвенції ООН проти корупції та Кримінальної конвенції Ради Європи.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Кваліфікація та розподіл складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми із суміжними складами

Відсутність чіткої правової регламентації та однозначного розмежування між різними складами кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями, створює правову невизначеність. Це може призводити до помилок у кваліфікації дій службових осіб та, відповідно, до неефективного правозастосування. Зловживання повноваженнями службовими особами приватних юридичних осіб є поширеним явищем, яке завдає значних збитків як окремим підприємствам, так і економіці країни в цілому. Це робить тему дослідження особливо актуальною для забезпечення правопорядку та економічної стабільності. Виявлення та доведення зловживань повноваженнями ускладнюється необхідністю розмежування суміжних складів злочинів, таких як службова недбалість, шахрайство, підробка документів тощо. Це вимагає розробки чітких критеріїв для кваліфікації дій службових осіб. Існуючі законодавчі норми часто не враховують усіх аспектів злочинної діяльності службових осіб приватних юридичних осіб. Вдосконалення законодавства дозволить забезпечити більш ефективне запобігання та розслідування таких злочинів. Вивчення міжнародного досвіду боротьби зі зловживанням повноваженнями може сприяти впровадженню ефективних механізмів протидії таким злочинам в Україні. Це особливо важливо у контексті інтеграції України

до європейського правового простору. Забезпечення ефективного правозастосування щодо злочинів, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями, є важливим аспектом соціальної справедливості. Це сприятиме підвищенню довіри населення до правової системи та органів державної влади, соціальної справедливості. Протидія зловживанню повноваженнями службовими особами приватних юридичних осіб є важливим елементом забезпечення економічної безпеки держави. Це дозволить зменшити ризики економічних злочинів та підвищити ефективність господарської діяльності.

Отже, актуальність дослідження кваліфікації та розподілу складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права, обумовлена необхідністю удосконалення правового регулювання, забезпечення ефективного правозастосування, підвищення рівня соціальної справедливості та економічної безпеки.

Саме діяльність службових осіб відображає політичні, соціальні, економічні, гуманітарні, правоохоронні та екологічні функції держави тощо. Від того, як будуть реалізовані ними їхні повноваження, й залежатиме реалізація відповідних реформ, розвиток громадянського суспільства у цілому в Україні, ставлення громадян (їх довіра) до державного апарату України. Саме тому праця над теоретичними та прикладними завданнями протидії зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми із суміжними складами є актуальними та на часі. Проте за період незалежності України відбулося значне поширення злочинності службових осіб. Відповідно до щорічних звітів міжнародної організації «Transparency International» (TI) Україна традиційно оцінюється як держава із значним рівнем корупції, що ставить Україну в один ряд з країнами, які вважаються в Європі найбільш корумпованими, відповідно це негативно впливає на наш міжнародний авторитет [158].

Кримінально-правовим проблемам корупційних злочинів присвячена значна кількість наукових робіт, наступних авторів: П. П. Андрушко, І. А. Артеменко, М. І. Бакай, О. Л. Гуртовенко, О. О. Дудоров, В. П. Коваленко, О. К. Марін, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, Т. І. Слущка, А. А. Стрижевська, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк, І. І. Чугуніков. Проте дослідження проблем корупційних злочинів виявляє низку спірних чи взагалі все ще невіршених питань, особливо це стосується їх кваліфікації.

З 2015 року в кримінальному законодавстві України з'явилося поняття корупційного злочину. І сьогодні статтею 45 КК України (у примітці) передбачено, що корупційними кримінальними правопорушеннями вважаються кримінальні правопорушення, у випадку їхнього вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 369-2 КК України та кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 [165].

Отже, значення кримінально-правової кваліфікації доцільно розкривати через коло питань, вирішення яких безпосередньо залежить від її правильності та завершеності. Саме належна кваліфікація кримінального правопорушення створює необхідні передумови для коректного застосування норм матеріального кримінального права, визначення меж кримінальної відповідальності, обрання адекватного виду та розміру покарання, а також для вирішення суміжних процесуальних питань, пов'язаних із доказуванням, підслідністю, підсудністю та реалізацією прав учасників кримінального провадження. Водночас така залежність має принциповий характер лише за умови, що кваліфікація є правильною, тобто здійсненою з урахуванням усіх об'єктивних і суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, його соціальної обумовленості та системних зв'язків із суміжними кримінально-правовими заборонами. У протилежному випадку – за наявності помилкової кримінально-правової оцінки – спотворюється не лише правова характеристика самого діяння, а й увесь комплекс подальших правових рішень. Як слушно

ззначається в науковій літературі, неправильна кримінально-правова кваліфікація неминує зумовлює таке ж помилкове вирішення інших питань – матеріально-правових, процесуальних, кримінологічних та криміналістичних, фактично прирівнюючись за своїми наслідками до ситуації, коли кваліфікація взагалі не була здійснена [194, с. 37].

Під час аналізу питань кваліфікації кримінальних правопорушень не можна оминати увагою завдання кваліфікації при конкуренції загальної та спеціальної норми. Правильна кваліфікація кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, аргументоване подолання конкуренції кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені службовими особами, вимагають з'ясування того, як саме диференціація кримінальної відповідальності службових осіб у межах розділу XVII Особливої частини КК всієї Особливої частини КК впливає на відповідальність службових осіб за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених в інших розділах КК [46, с. 253].

Склади злочинів, передбачених ст. 364, 364-1, 365-2 КК України, є суміжними. А розмежувальною ознакою у цих складах кримінальних правопорушень є суб'єкт кримінального правопорушення. Отже, після доповнення КК України ст. 364-1, щодо багатьох кримінальних правопорушень, які вчиняються шляхом використання службового становища, вона стала такою ж загальною, як і ст. 364 КК України (саме ця стаття до цього вважалася загальною). Це відбувається у таких статтях КК України: ч. 4 ст. 157, ст. 172, ч. 2 ст. 191, ст. 210, ч. ч. 1, 3, 4 ст. 220-1, ст. 222-1, ст. 223-2, ст. 232-2, ст. 238, ст. 351, ст. 351-1, ст. 366.

Порівняльний аналіз статей 364 та 364-1 Кримінального кодексу України виявляє суттєві розбіжності в конструкції складу кримінального правопорушення, які безпосередньо впливають на кваліфікацію, обсяг доказування та правозастосовну практику.

По-перше, об'єктивна сторона ст. 364 КК України (зловживання владою або службовим становищем) передбачає вчинення дій саме службовими

особами органів державної влади, місцевого самоврядування, а також представниками публічного сектору. Проте ст. 364-1 КК України криміналізує аналогічну поведінку посадових осіб юридичних осіб приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Такий розподіл розмежовує суб'єктів кримінального правопорушення за приналежністю до публічного чи приватного сектора [45, с. 25–31].

По-друге, щодо об'єктивної сторони, в обох випадках йдеться про використання повноважень всупереч інтересам служби/юридичної особи, однак у статті 364-1 відсутнє посилення на «владні повноваження» або «службове становище», що характерно для ст. 364. Це дозволяє кваліфікувати зловживання у приватних структурах, навіть коли посадовець не є носієм адміністративного впливу на державу, а лише реалізує внутрішньокорпоративну владу.

По-третє, в контексті суб'єктивної сторони, обидві норми передбачають прямий умисел, однак у ст. 364 ККУ обов'язковою ознакою є наявність корисливого мотиву або іншої особистої зацікавленості, тоді як в ст. 364-1 це формулювання залишене ширшим – як дія в інтересах третіх осіб або на шкоду інтересам юридичної особи.

Аналіз чинної правозастосовної практики свідчить про часті труднощі при розмежуванні вказаних складів, зокрема у справах, де приватні структури виконують публічні функції в умовах воєнного стану (наприклад, реалізують державні оборонні замовлення, гуманітарні програми, логістику). У такому разі виникає питання: чи є посадова особа такої компанії службовою особою у сенсі ст. 364, чи застосуванню підлягає лише ст. 364-1?

Отже, законодавець повинен чітко розмежувати зони дії кожної норми, враховуючи появу гібридних форм організацій у сучасних умовах. Запропоновано внести до ст. 364-1 КК України примітку, що виключає застосування цієї статті до осіб, які підпадають під ознаки службової особи відповідно до ст. 18 КК України, аби уникнути дублювання та конкуренції норм [19; 29; 85].

Незважаючи на наявність у статті 364-1 КК України базових формальних ознак складу кримінального правопорушення, на практиці її правозастосування стикається з низкою суттєвих проблем. Умовно ці труднощі можна поділити на три групи:

- структурні проблеми законодавчої конструкції. Диспозиція статті 364-1 КК України сформульована занадто загально, без достатнього визначення критеріїв оцінки «використання повноважень всупереч інтересам юридичної особи». Відсутність чітких меж правомірної й неправомірної поведінки службової особи юридичної особи приватного права створює ризики правової сваволі та нерівномірної судової практики;

- практичні труднощі доказування. Правозастосувачам складно довести причинно-наслідковий зв'язок між зловживанням і настанням тяжких наслідків, особливо в умовах корпоративного управління, де рішення часто ухвалюються колегіально або через довірених осіб. Також складність викликає визначення меж суб'єктивної сторони, зокрема наявності корисливого мотиву чи мети;

- невизначеність суб'єкта кримінального правопорушення.

У сучасних корпоративних структурах, що характеризуються складною організаційною побудовою та багаторівневою системою делегації управлінських і господарських повноважень, особливої актуальності набуває питання визначення кола осіб, які можуть визнаватися службовими у розумінні статті 364-1 Кримінального кодексу України. Наявність таких елементів корпоративного управління, як філії та представництва, колегіальні органи управління (наглядові ради, ради директорів), а також інститутів фактичного контролю (бенефіціарні власники, довірені представники), істотно ускладнює однозначне встановлення суб'єкта кримінального правопорушення. Неврегульованість або фрагментарність законодавчого визначення статусу зазначених осіб створює передумови для виникнення колізій у правозастосовній практиці та породжує численні процесуальні спори під час кримінально-правової кваліфікації зловживань повноваженнями. Зазначені проблеми набувають ще більшої гостроти в умовах воєнного стану, коли

функціонування юридичних осіб приватного права зазнає суттєвих трансформацій, а обсяг та характер повноважень службових осіб може змінюватися шляхом застосування нестандартних управлінських механізмів, зокрема через розширене використання довіреностей, оперативні рішення наглядових чи виконавчих органів, тимчасове суміщення функцій або делегування повноважень поза межами звичайних корпоративних процедур. У таких умовах традиційні підходи до формального тлумачення ознак суб'єкта кримінального правопорушення виявляються недостатніми для адекватної правової оцінки фактичної ролі особи у вчиненні зловживання. Отже, подолання виявлених проблем вимагає не лише вдосконалення нормативного регулювання, а й розвитку методологічних підходів до тлумачення та застосування статті 364-1 КК України, з урахуванням реального змісту владно-управлінських повноважень, характеру фактичного контролю та специфіки функціонування корпоративних структур в умовах воєнного стану [1; 33].

Зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права в умовах воєнного стану має не лише кримінально-правові, а й серйозні соціально-економічні наслідки. Такі дії прямо підривають економічну стабільність і державну безпеку у кількох ключових напрямках.

Зловживання посадовців приватного сектору призводять до масштабних ухилень від оподаткування, приховування прибутків, фіктивних операцій з активами тощо. У період воєнного стану, коли державний бюджет мобілізується на фінансування оборони та гуманітарних потреб, це унеможливує ефективне наповнення бюджету та збільшує фіскальний тиск на сумлінний бізнес [21, с. 640–648; 22].

Корупційні ризики та непрозоре корпоративне управління у приватному секторі формують негативний інвестиційний клімат. Міжнародні інвестори уникають юрисдикцій, де правозастосування є нестабільним, а посадовці компаній діють всупереч інтересам акціонерів чи партнерів. Особливо критично це в умовах відновлення економіки після бойових дій.

Неефективне або вибіркоче переслідування правопорушень,

передбачених ст. 364-1 КК України, формує у суспільстві переконання у безкарності. У період війни це шкодить мобілізаційній готовності громадян, дестабілізує суспільну мораль та нівелює ідею державної легітимності як гаранта правопорядку [14, с. 101–126].

Таким чином, боротьба із зловживаннями у приватному секторі повинна розглядатись не лише як кримінально-правове завдання, а як елемент забезпечення економічної безпеки, довіри до держави та стратегічної стійкості суспільства [9; 35; 43; 243, с. 45–52; 247].

Проте норма, об'єктивована у ст. 364 КК України, залишається спеціальною нормою щодо таких норм КК України: ст. 146-1, ч. 2 ст. 184, 211, 328, 330, 364-2, 365-3, 366-2, 366-3, 371, 372, 373, 374, 375, ст. 380. Хоча й існує низка думок, що умисне здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України має ознаки перевищення влади, а не зловживання владою тощо, з чим ми не погоджуємося [158]. Теж є низка кримінальних правопорушень, які можуть вчинятися як службовою особою, так і особою, яка здійснює професійну діяльність (що не пов'язана з наданням публічних послуг), або іншою особою. В тому числі кримінальна відповідальність за такі правопорушення встановлена в таких статтях КК України: 132, 137, 145, 173, 175, 183, ч. 2 ст. 209, 212, 212-1, 218-1, 219, 232, 232-1, 236, 253, 271, 376-1, ст. 381.

У низці норм: ч. 3 ст. 109, ч. 2 ст. 110, ч. 2 ст. 149, ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 154, ч. 2 ст. 158-2, ч. 4 ст. 158-3, ч. 2 ст. 159, ч. 2 ст. 161, ч. 2 ст. 162, ч. 2 ст. 163, ч. 2 ст. 168, ч. 2 ст. 169, ч. 2 ст. 171, ч. 3 ст. 176, ч. 3 ст. 177, ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 201, ч. 2 ст. 201-1, ч. 2 ст. 205-1, ч. 3 ст. 206, ч. 3 ст. 206-2, ч. 3 ст. 229, ч. 3 ст. 240-1, ч. 2 ст. 248, ч. 2 ст. 258-1, ч. 2 ст. 254-4, ч. 2 ст. 262, ч. 4 ст. 267-1, ч. 5, ст. 298, ч. 3 ст. 298-1, ч. 2 ст. 303, ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст. 312, ч. 2 ст. 313, ч. 2 ст. 320, ч. 2 ст. 332, ч. 2 ст. 332-1, ч. 2 ст. 243, ч. 2 ст. 344, ч. 2 ст. 382, ч. 2 ст. 397, ч. 2 ст. 436-1, ч. 2 ст. 447 КК України вчинення кримінального правопорушення «службовою особою з використанням службового становища», «у зв'язку з

виконанням службового обов'язку», «з використанням службового становища», «службовою особою», «шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем», «службовою особою з використанням влади чи службового становища», є кваліфікуючою ознакою кримінального правопорушення. Водночас об'єктивовані у ст. 384 та 385 КК України можуть вступати в конкуренцію із нормою, об'єктивованою в ст. 365-2 КК України.

Є такий спосіб встановити наявність конкуренції загальної та спеціальної норми, відповідно до якого треба припустити, що певної статті в Особливій частині КК немає взагалі та поставити питання про те, чи залишаться караними передбачені нею діяння. Якщо знайдеться інша стаття, яка встановлює за них відповідальність, тоді існує конкуренція [194, с. 270].

Проте досліджувані склади злочинів (ст. 364, 364-1, 365-2 КК України) є злочинами із матеріальним складом. Істотною шкодою у статтях 364, 364-1, 365, 365-2, 367 вважається така шкода, яка у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. А вище вказані склади злочинів передбачають інші наслідки. Тому вище вказані норми не завжди будуть спеціальними стосовно ст. 364 та 364-1 КК України, а лише у випадку, коли передбачають тотожні наслідки. Також обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 364 та 364-1 КК України, є мета – одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи, а вище вказані склади злочинів не містять такої ознаки. Тому вони будуть вступати в конкуренцію загальної та спеціальної норми із ст. 364, 364-1 КК України лише в тих випадках, коли вчиняються з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи. Проте, незважаючи на це, всі ці діяння усе одно є спеціальними видами зловживанням правом службовими особами [44, с. 65].

Положення про те, що при конкуренції загальної та спеціальної норм застосовується норма спеціальна, належить до числа загальновизнаних. Наявні й логічні підстави такого вирішення конкуренції загальної та спеціальної норм, які в цілому зводяться до того, що, оскільки законодавець навмисно виділив

спеціальну норму, застосовувати необхідно саме її [176, с. 112–116; 177, с. 50–65].

Незважаючи на те, що за злочини, вказані в ст. 364 та 364-1 КК України, передбачена кримінальна відповідність в окремій статті КК України (ч. 2 ст. 191 КК України), на практиці діяння, які мають усі ознаки привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, часто кваліфікують за ст. 364 або ст. 364-1 КК України [165].

Наприклад, М. В. Саприкіна зазначає, що помилки у кваліфікації цих злочинів пов'язані з тим, що склади злочинів, передбачених ст. 191 та 364 КК України, мають спільні ознаки, наявність яких без їх всебічного аналізу іноді дуже ускладнює рішення про ту чи іншу кваліфікацію дій винного. Певні складнощі при розмежуванні розкрадання та зловживання службовим становищем, на її думку, пояснюються тим, що в обох випадках посадова особа діє умисно, з корисних намірів, внаслідок здійснення злочину можуть бути спричинені майнові збитки, а самі дії можуть збігатися за зовнішніми ознаками, проте, на думку науковиці, злочин, передбачений ст. 364 КК України, не пов'язаний безпосередньо із безоплатним зверненням (вилученням) посадовою особою у свою власність державного чи колективного майна. Таким чином, для отримання незаконного прибутку посадова особа, зловживаючи владою або службовим становищем, деякий час використовує державні або колективні засоби виробництва, працю підзвітних працівників, механізми тощо [244, с. 130–137].

У п. 23 Постанови Пленуму ВСУ № 10 від 06. 11. 2009 року «Про злочини проти власності» зазначено, що у статті 191 КК передбачено відповідальність за три форми вчинення злочину: привласнення, розтрату або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем. Вони характеризуються умисним протиправним і безоплатним оберненням чужого майна на свою користь чи на користь іншої особи. Предметом привласнення та розтрата є лише те чуже майно, яке було ввірене винній особі чи перебувало в її

законному віданні, тобто таке майно, що знаходилося в неї на законних підставах і стосовно якого вона здійснювала повноваження щодо розпорядження, управління, доставки, використання або зберігання тощо. При привласненні ці повноваження використовуються для обернення винною особою майна на свою користь, а при розтраті – на користь інших осіб, зокрема це може бути відчуження майна іншим особам для споживання як подарунок чи товар, в обмін на інше майно тощо. Заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем полягає в незаконному оберненні чужого майна на свою користь або на користь інших осіб з використанням службовою особою свого службового становища всупереч інтересам служби [204].

Зауважимо, що у судовій практиці досі немає єдиного підходу до кваліфікації заволодіння чужим майном з використанням службового становища. І навіть, коли розглядаються подібні ситуації з подібними обставинами – подібні правовідносини кваліфікуються по-різному. Якщо виходити з положення, що ст. ст. 364 або 364-1 КК України з ч. 2 ст. 191 КК України співвідносяться як загальна та спеціальні норми. То відповідальність за ст. ст. 364 та 364-1 КК України відрізняється від відповідальності за ч. 2 ст. 191 КК України. Тож об'єктом злочинів, відповідальність за які передбачена статтями 364 та 364-1 КК України, є суспільні відносини щодо правильної діяльності службових осіб, у той час як об'єктом злочину, відповідальність за який передбачена у ч. 2 ст. 191 КК України, є суспільні відносини щодо власності. Зловживання владою або службовим становищем при вчиненні діянь, кримінальна відповідальність за які передбачена у ч. 2 ст. 191 КК України, є лише способом вчинення злочину. Основним безпосереднім об'єктом складу злочину, відповідальність за який встановлено у ч. 2 ст. 191 КК України, є суспільні відносини власності, а суспільні відносини щодо правильної діяльності службових осіб є додатковим безпосереднім об'єктом злочину. Тому не можна діяння, вчинене службовою особою з використанням службового становища або повноважень, яке має всі ознаки злочину проти власності, кваліфікувати за ст. 364 або 364-1 КК України, адже такі діяння

посягають на інший об'єкт кримінально-правової охорони, і діяння, які посягають на відносини власності, є більш суспільно небезпечними, ніж діяння, які посягають на правильну діяльність службових осіб. Тому за ч. 2 ст. 191 КК України треба кваліфікувати реалізацію товарів, робіт чи послуг за завищеними цінами, переказ коштів за безтоварними господарськими операціями (фіктивними договорами), безпідставну виплату премій та інші діяння, які мають ознаки кримінальних правопорушень проти власності [103, с. 130–135].

Окремо виділяють проблему розмежування складів кримінальних правопорушень. У кримінально-правовій літературі термін «розмежування» використовують для позначення процесів мислення і їхніх результатів, що полягають у розмежуванні різних явищ, понять [56, с. 43]. У межах системи всіх законодавчих моделей кримінально караної поведінки є множина систем складів кримінальних правопорушень зі спільними ознаками. Ці системи можуть пересікатися, оскільки один і той самий склад кримінального правопорушення може мати кілька груп спільних ознак з різними складами кримінальних правопорушень [56, с. 46].

Зміст розмежування складів кримінальних правопорушень полягає у визначенні місця і зв'язків конкретного складу кримінального правопорушення у системі складів кримінальних правопорушень зі спільними ознаками, як її елемента, що здійснюється шляхом порівняння змісту та встановлення відношення між обсягами понять, що відображають кореспондуючі ознаки складів кримінальних правопорушень [56, с. 48].

За своїм обсягом поняття «розмежування складів кримінальних правопорушень» поширюється на певний мислений процес (діяльність) і його результат. Як діяльність, розмежування складів кримінальних правопорушень - це процес порівняння змісту ознак складів кримінальних правопорушень, що призводить до (встановлення) виявлення їх функцій: спільних, розмежувальних, спеціальних, додаткових; процес визначення типів співвідношення між складами кримінальних правопорушень зі спільними ознаками. Ця діяльність здійснюється з метою виявлення складів кримінальних

правопорушень, які відповідають вчиненому кримінальному правопорушенню. Останнє і є результатом і метою діяльності з розмежування складів кримінальних правопорушень у кримінально-правовій кваліфікації. Цей результат розмежування складів кримінальних правопорушень дасть можливість вибрати норму (норми), яка підлягає застосуванню в кожному конкретному випадку [56, с. 48]. Зазначимо, що необхідність у розмежуванні складів злочинів може виникнути навіть у межах однієї статті кримінального закону.

Особи, уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, можуть виконувати владні, організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції. Тобто особи, уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, можуть зловживати як владою, так і службовим становищем, тому треба з'ясувати, яке саме зловживання було вчинене, і вказувати на це у формулюванні обвинувачення [203].

Коли йдеться про кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, найбільше проблем виникає за розмежування складів кримінальних правопорушень у тих випадках, коли службова особа, крім службових обов'язків, здійснює професійні обов'язки. У цих випадках потрібно пам'ятати про необхідну ознаку службових кримінальних правопорушень – вчинення злочинного діяння з використанням службового становища [44, с. 87].

Ще раніше науковці зазначали, що між службовими кримінальними правопорушеннями і цією ознакою є тісний і безумовний зв'язок. Якщо службова особа вчиняє кримінальне правопорушення без використання свого становища - таке кримінальне правопорушення не буде службовим. Це теоретичне положення слід мати на увазі, коли службова особа одночасно виконує свої вузькопрофесійні обов'язки, які не є службовими. Так, головний лікар може проводити операції як лікар-хірург, директор школи – викладати як учитель, очільник юридичної фірми – виступати в суді як адвокат тощо. У

випадку вчинення такою особою правопорушення, пов'язаного з працею, неодмінно виникає питання, чи буде воно службовим. Правильну відповідь можна отримати, якщо проаналізувати, у зв'язку з якою діяльністю було вчинено кримінальне правопорушення, використовуючи своє службове становище – тоді кримінальне правопорушення буде службовим, чи виключно використовуючи свої професійні функції - тоді службового кримінального правопорушення не буде. Тоді кримінальні правопорушення, суб'єктом яких є службова особа, є суміжними із професійними кримінальними правопорушеннями [61, с. 78–85; 245, с. 10].

Отже, кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та у сфері професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг, треба відмежовувати від кримінальних правопорушень, які вчиняються у зв'язку зі здійсненням професійної діяльності (не пов'язаної з наданням публічних послуг), а саме: Ненадання допомоги хворому медичним працівником (Стаття 139 КК України); Привласнення, розтрата майна (ч. 1 ст. 191 КК України); Порухення правил екологічної безпеки (Стаття 236 КК України); Порухення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту (Стаття 276 КК України); Здійснення професійної діяльності членом екіпажу або обслуговування повітряного руху диспетчером управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи психотропних речовин (Стаття 276-1 КК України); Ненадання допомоги судну та особам, що зазнали лиха (Стаття 284 КК України); Неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден (Стаття 285 КК України); Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (Стаття 319 КК України); Порухення встановленого порядку до клінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів (Стаття 321-2 КК України) [165].

Також кримінальні правопорушення, які вчиняються службовими особами, слід розмежовувати із кримінальними правопорушеннями у сфері

професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Незважаючи на це, суди часом не враховують того, що особи, які надають публічні послуги, не є службовими особами і, крім ст. 365-2 КК України, інкримінують статті, суб'єктом яких може бути лише службова особа.

Щодо розмежування умисних та необережних кримінальних правопорушень, то у випадку неналежного виконання службовою особою або особою, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, своїх обов'язків, також суди нерідко неправильно встановлюють форму вини у подібних випадках, що призводить до неправильної кримінально-правової кваліфікації вченого.

За думкою О. Я. Светлова, серед норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за діяння службових осіб, є лише три загальні, це ті, які передбачають відповідальність за службові зловживання, перевищення та недбалість, усі інші норми – спеціальні щодо них, розглядаючи їх як суміжні [245, с. 16]. З іншого боку, П. П. Андрушко та А. А. Стрижевська, вказували, що перевищення влади або службових повноважень є різновидом зловживання владою або службовим становищем, а основні склади злочинів, передбачені ч. 1 ст. 364 та ч. 1 ст. 365 КК України, співвідносяться між собою як загальна (ч. 1 ст. 364) та спеціальна (ч. 1 ст. 365) [44, с. 244].

О. К. Марін зазначає, що діяння, які традиційно входили у розуміння поняття «перевищення влади чи службових повноважень», охоплюються поняттям «зловживання владою або службовими повноваженнями», і вчинення їх залежно від суб'єкта повинно кваліфікуватися або за ст. 364 КК України – умовно кажучи зловживання службовими особами публічного права чи ст. 364-1 КК України – зловживання службовими особами приватного права за умови вчинення посягання «з метою одержання неправомірної вигоди» [176, с. 112–116].

Гора Р. М. зазначає, що доцільним є визнання перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права різновидом зловживання повноваженнями (так само, як і перевищення влади або

службового становища представниками влади або ж іншими (окрім працівників правоохоронних органів) службовими особами так званих юридичних осіб публічного права – різновидом зловживання владою чи службовим становищем) [67, с. 76– 77].

Хавронюк М. І. дотримується протилежної думки й зазначає, що умисне вчинення дій, які явно виходять за межі наданих повноважень (крім дій, передбачених ч. 2 ст. 365 КК), будь-якою іншою публічною службовою особою, крім працівників правоохоронних органів, може потягнути за собою лише адміністративну, дисциплінарну та цивільно-правову відповідальність, можливостями яких треба користатися повною мірою в усіх необхідних випадках через механізми, передбачені Кодексом адміністративного судочинства, Кодексом про адміністративні правопорушення, Цивільним кодексом, законами, що визначають підстави дисциплінарної відповідальності службових осіб [196].

Ще у пояснювальній записці до закону № 746-VII від 21.02.2014 було вказано, що внесення змін до КК України сприятиме гармонізації національного кримінального законодавства із положеннями Конвенції ООН проти корупції [112; 149– 150].

Щодо відбування покарання, то у разі призначення покарань за сукупністю злочинів, один з яких є корупційним, звільнення від відбування покарання не застосовується (наприклад, в постанові Верховного Суду від 23 лютого 2022 року у справі № 154/675/21 висловлено правову позицію, за змістом якої інкриміновані особі кримінальні правопорушення, передбачені частинами 2, 3 статті 191 КК, є корупційними, у зв'язку з чим суд дійшов правильного висновку, що підстави для застосування до засудженої положень ст. 75 КК відсутні. Чи згідно з правовою позицією, яка викладена в постанові Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 734/631/19, суд дійшов висновку, якщо одне з кримінальних правопорушень, за вчинення якого засуджено особу, є корупційним, звільнення від відбування покарання, остаточно призначеного за вироком суду, не застосовується (ст. 75 КК)) [47, с.

89– 94; 230; 257; 259; 272].

Зрештою наведемо комплексний огляд кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності службовими особами суб'єктів приватного права.

Такий підхід вирішить описану вище проблему та дозволить встановити кримінальну відповідальність як за діяння, які мають ознаки відповідно до вимог кримінального закону та потреб практики. Також такий підхід сприятиме реалізації принципу правової визначеності, бо диспозицію буде сформульовано чітко та зрозуміло.

Низка диспозиції статей XVII розділу Кримінального кодексу України ще містять незрозумілі терміни, не розкриті в чинному законі, і створюючи перешкоди для правильної кваліфікації, також потребують подальшого врегулювання [18, с. 118– 132; 232; 236; 260].

Тут нами викладено пропозицію щодо авторського бачення доповнення статті щодо зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми:

«1. Службова особа юридичної особи приватного права, яка зловживає своїми повноваженнями в умовах воєнного стану, тобто у воєнний час або в період оголошення мобілізації, або в період введення обмежень та заходів, передбачених законом про воєнний стан, що спричиняє шкоду державі або громадянам, тягне за собою відповідальність перед законом.

2. Під зловживанням повноваженнями розуміють такі дії:

- а) незаконне втручання в діяльність владних органів;
- б) зловживання владою для особистого збагачення або користування;
- в) порушення прав і свобод громадян;
- г) використання підроблених або фальсифікованих документів чи інформації.

3. За вчинення зловживання повноваженнями в умовах воєнного стану службова особа юридичної особи приватного права може бути позбавлена відповідних посад та піддана адміністративним, цивільним або кримінальним санкціям відповідно до законодавства.

4. Дії, передбачені цією статтею, розглядаються та розслідуються згідно з процедурами, встановленими відповідно до законодавства про воєнний стан». І це тільки загальне формулювання. Конкретний текст статті потребує детального обговорення і коригувань, а також врахування всієї специфіки законодавства нашої країни» [69, с. 112–116].

Отже, ми здійснили визначення та елементи зловживання владою, а відповідні кримінальні правопорушення класифіковано та розподілено. Висвітили відповідні склади та покарання за ці правопорушення. Важливо розуміти та розглядати ці кримінальні правопорушення, щоб забезпечити належне функціонування суб'єктів приватного права та захистити осіб від зловживання владою, що важливо для розуміння та запобігання зловживанню владою в приватних юридичних особах тощо.

Відсутність чіткої правової регламентації призводить до складнощів у кваліфікації дій службових осіб та відсутності однозначного розмежування між суміжними складами злочинів. Це може призводити до помилок у правозастосуванні, неправомірного переслідування або, навпаки, уникнення відповідальності винними особами. Дослідження цієї теми дозволить розробити більш чіткі критерії та удосконалити законодавчу базу. В сучасних умовах кількість злочинів, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями, значно зростає. Це обумовлює необхідність детального аналізу та розробки нових підходів до їхнього запобігання та розслідування. Ефективна кваліфікація таких злочинів є ключовим елементом у боротьбі з економічними правопорушеннями. Правильна кваліфікація злочинів сприяє забезпеченню соціальної справедливості. Це підвищує довіру населення до правової системи та органів державної влади, оскільки гарантує, що винні особи будуть притягнуті до відповідальності згідно з законом, а невинні не будуть несправедливо покарані. Дослідження міжнародного досвіду та адаптація найкращих практик дозволить удосконалити національне законодавство у відповідності до міжнародних стандартів. Це особливо актуально у контексті євроінтеграції України, де гармонізація національного законодавства з

європейським є важливим етапом. Ефективна боротьба зі зловживанням повноваженнями сприяє поліпшенню економічної безпеки держави. Це зменшує ризики для інвесторів і сприяє поліпшенню інвестиційного клімату, що є важливим для економічного розвитку країни. Розробка чітких критеріїв кваліфікації та розподілу складів кримінальних правопорушень дозволить підвищити ефективність роботи правоохоронних органів та судів. Це забезпечить більш об'єктивний і справедливий підхід до розгляду справ та винесення вироків. Дослідження цієї теми має важливе науково-практичне значення, оскільки сприятиме розвитку кримінального права та кримінології, а також надасть практичні рекомендації для удосконалення правозастосовної діяльності [186, с. 142– 154; 187, с. 47– 52].

Отже, обґрунтування актуальності дослідження кваліфікації та розподілу складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями, полягає в необхідності підвищення ефективності правозастосування, забезпечення соціальної справедливості, адаптації міжнародного досвіду, зміцнення економічної безпеки та поліпшення інвестиційного клімату, а також у науково-практичному значенні для розвитку кримінального права.

3.2. Особливості визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану

Умови воєнного стану створюють додаткові ризики для суспільства, коли зловживання повноваженнями службовими особами може призвести до більш серйозних наслідків, ніж у мирний час. Це обумовлює необхідність жорсткішого підходу до визначення покарань за такі правопорушення. У воєнний час економічна стабільність та ефективне функціонування приватного сектору мають критичне значення для забезпечення національної безпеки.

Зловживання повноваженнями службовими особами може підірвати економічну стабільність та функціонування ключових галузей економіки. Воєнний стан вимагає адаптації правових норм до умов надзвичайної ситуації. Це стосується і визначення покарань за правопорушення, зокрема зловживання повноваженнями, що може включати більш жорсткі санкції та спеціальні процедури розгляду справ. В умовах воєнного стану особлива відповідальність покладається на службових осіб приватних юридичних осіб за забезпечення доброчесності та ефективності їхньої діяльності. Зловживання повноваженнями в таких умовах потребує адекватної реакції з боку держави у вигляді суворих покарань. Україна, як член міжнародної спільноти, зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів у сфері боротьби зі зловживанням повноваженнями та корупцією, особливо в умовах війни. Це передбачає необхідність удосконалення національного законодавства відповідно до міжнародних вимог. У воєнний час захист прав та інтересів громадян набуває особливої актуальності. Зловживання повноваженнями службовими особами може мати серйозні негативні наслідки для громадян, що потребує суворих заходів для їх запобігання та покарання винних. Ефективне та справедливе визначення покарань за зловживання повноваженнями в умовах воєнного стану сприятиме підвищенню довіри населення до правової системи та органів державної влади, що є важливим для підтримання суспільного порядку та стабільності.

Отже, актуальність дослідження особливостей визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права в умовах воєнного стану зумовлена необхідністю забезпечення національної безпеки, правової визначеності, захисту прав громадян та дотримання міжнародних стандартів. Це дослідження сприятиме удосконаленню правового регулювання та підвищенню ефективності боротьби з правопорушеннями в умовах надзвичайної ситуації.

На шляху завершення формування правової та демократичної держави та поступового посилення кримінальної відповідальності службових осіб, сьогодні важливо удосконалити всі види службової діяльності, розробити дієвий

механізм протидії злочинності службових осіб. Бо у ситуації, що склалася, складно не тільки визначати відповідність кримінально-правової оцінки порушення, але й покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану [4].

Існують соціальні, економічні, політичні, організаційні, культурно-виховні та правові заходи боротьби зі злочинністю. І саме інститут покарання має важливе місце в цій системі. А адекватне покарання сприятиме підвищенню ефективності захисту осіб, суспільства, держави від злочинів.

Різні аспекти проблеми розглядалися багатьма українськими вченими та науковцями з галузі, так, зокрема, проблеми кримінального покарання висвітлено в працях таких дослідників: Ю. В. Александров, М. І. Бажанов, Н. А. Беляєв, В. І. Зубкова, В. І. Курляндський, І. С. Ной, С. В. Полубинська, Н. Д. Сергієвський, Д. А. Шестаков. Великий вклад у розроблення питань кримінальної відповідальності безпосередньо за службові кримінальні правопорушення зроблено: Г. М. Анісімовим, П. С. Берзіним, В. І. Борисовим, Л. П. Брич, В. М. Бурдіним, В. О. Гацелюком, О. О. Дудоровим, З. А. Загинею-Заболотенко, Г. М. Зеленовим, В. М. Киричко, О. Квашею, О. М. Костенко, Р. Л. Максимовичем, О. К. Маріним, М. І. Мельником, В. О. Навроцьким, М. І. Пановим, А. А. Стрижевською, В. І. Тютюгіним, П. Л. Фрісом, М. І. Хавронюком. Проте, в наявних дослідженнях злочинів не достатньо розглядалися питання визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, в тому числі в умовах в воєнного стану тощо. А тому й потребують окремого дослідження.

Злочинність – стала константа, що буде існувати завжди. А покарання – це логічний наслідок вчинення злочину. Це метод кримінально-правової боротьби зі злочинністю і безперечно, один із головних і невід’ємних інститутів кримінального права. Його застосування, як свідчить історичний досвід, було і

залишається необхідним інструментом забезпечення та підтримки правопорядку та безпеки у суспільстві, охорони прав та інтересів усіх соціальних груп та кожної людини зокрема [58, с. 41–47]. Нормативне розуміння покарання ґрунтується на обліку суттєвих та змістовних ознак покарання, до яких віднесено такі властивості останнього: покарання є особливою формою здійснення державного примусу; застосування покарання базується на доведенні в установленому законом порядку вини особи у вчиненні злочину, і цей факт відображається у процесуальному рішенні – обвинувальному вирокі суду (який набув чинності); застосування покарання супроводжується обмеженням права і свободи засудженого, що має індивідуальний, особистий характер; а громадський характер покарання забезпечує підстави здійснення негативної оцінки із боку держави як самого факту вчинення злочинного діяння, і особистості злочинця; застосування покарання супроводжується й встановлює причини цілої низки наслідків правового характеру, найбільш суворим зокрема є судимість [144, с. 122].

Відповідно до ч. 1 ст. 50 діючого Кримінального кодексу України, покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вирокіом суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Отже, законодавець визнає покарання заходом примусу, який у цілому відповідає теоретичним уявленням про його сутність, як захід примусу [55, с. 347–348; 242, с. 820].

Законодавець визначив, що покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами (ч. 2 ст. 50 КК). При цьому покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність (ч. 3 ст. 50 КК). Отже, з наведеного можемо констатувати, що спосіб законодавчого формулювання мети покарання свідчить про те, що він базується на змішаній теорії розуміння мети покарання.

Саме шляхом застосування справедливого, невідворотного і своєчасного покарання держава стримує злочинність, веде «наступ» на неї, маючи на меті її

приборкання й максимальне обмеження її проявів. До того ж наявність караності як ознаки кожного злочину, а також реальне застосування покарання сприяє профілактиці злочинності на всіх її рівнях і у всіх її проявах [41, с. 260].

У сьогоднішніх реаліях, незважаючи на військовий стан, кримінальні хроніки пістріють новинами про встановлення фактів та розслідування корупційних правопорушень. Зокрема, про злочини пов'язані з використанням влади чи службового становища відповідно до ст. 364-1 (Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми) Кримінального кодексу України.

При визначенні покарання треба ретельно вивчати обставини справи. Наприклад, на початку вересня 2023 року поліція відкрила кримінальне провадження за ч. 2 ст. 364-1 КК України (Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми) щодо незаконно нарахування та виплати премій членам правління АТ «Житомиргаз» в розмірі 7,9 млн грн: рішення щодо преміювання ухвалили на засіданні наглядової ради АТ «Житомиргаз» 12 травня 2023 року [280]. А Міністерство юстиції України за матеріалами Державного бюро розслідувань подало до Вищого антикорупційного суду позов про застосування санкцій у вигляді стягнення в дохід держави активів ТОВ «Роял Пей» у вигляді цінних паперів і грошових коштів на загальну суму понад 1,8 млрд грн. Під час розслідування Державне бюро розслідувань встановило, що компанія Sia Royal Pay Europe має прямий зв'язок із російським букмекерським брендом 1xBet, який на території України діяв через юридичну особу ТОВ «Твоя беттінгова компанія». У зв'язку з цим Президент України ввів у дію рішення РНБО щодо застосування індивідуальних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів до нерезидентної компанії Sia Royal Pay Europe строком на п'ять років.

Паралельно слідчі ДБР під процесуальним керівництвом прокурорів Офісу Генерального прокурора здійснюють розслідування у кримінальному провадженні, в межах якого інкримінуються:

- ч. 4 ст. 110-2 КК України (фінансування діяльності, спрямованої на насильницьку зміну конституційного ладу чи захоплення влади, а також посягання на територіальну цілісність держави);
- ч. 4, 5 ст. 191 КК України (привласнення або розтрата майна, а також заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем);
- ч. 2 ст. 364 КК України (зловживання владними чи службовими повноваженнями);
- ч. 2 ст. 364-1 КК України (зловживання повноваженнями службовою особою приватноправової юридичної особи).

У межах цього провадження правоохоронні органи з'ясували, що як Sia Royal Pay Europe, так і ТОВ «Твоя беттінгова компанія» належать до однієї комерційної структури, пов'язаної з російським капіталом та діяльністю букмекерської мережі 1xBet. У зв'язку з цим до української компанії-афіліата було застосовано санкції строком на п'ятдесят років.

Крім того, встановлено, що на рахунках Sia Royal Pay Europe у банках України акумульовано кошти російського походження на суму понад 1,8 млрд грн. Ці активи, згідно з рішеннями суду, були арештовані та передані ДБР в управління Національному агентству з питань виявлення, розшуку та управління активами (АРМА). Наразі від розміщення арештованих коштів на депозитних рахунках у державному банку держава отримує приблизно 43 млн грн процентного доходу, що, однак, є недостатнім для покриття потреб в умовах триваючої російської збройної агресії.

Саме тому ДБР, діючи в межах чинного законодавства, ініціювало процедуру конфіскації 100 % активів Sia Royal Pay Europe на користь держави відповідно до положень Закону України «Про санкції» [104; 270].

Або, приклад, коли суд задовольнив клопотання слідства щодо обрання директорці «Харківспецбудмеханізація-7» в обрані міри запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання. 11 квітня 2022 року відбулося засідання Октябрського районного суду міста Полтави, на якому розглянули клопотання слідчого поліції про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого

зобов'язання стосовно підозрюваної – директорки ПП «Харківспецбудмеханізація-7». клопотання було подано в межах кримінального провадження від 6 січня 2022 року, яке відкрито за ст. 364-1 КК України (Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ст. 366-2 КК України (Декларування недостовірної інформації), ст. 367 КК України (Службова недбалість) та ст. 191 КК України (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем). В обґрунтування свого клопотання слідчий послався на те, що директорка цього підприємства упродовж 2022 року, з метою одержання неправомірної вигоди для себе та інших осіб, вчинила службові підроблення 15 актів виконаних робіт за період з 10 червня по 31 липня 2022 року на суму 24 млн 814 тис. грн. За версією слідства, підозрювана свідомо внесла завищені обсяги послуг з прибирання території Полтави, які нею потім передавалися до УЖКГ виконавчого комітету Полтавської міськради. Суд задовольнив це клопотання слідчого. Відповідно, підозрюваній належить: здати на зберігання слідчому свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України та в'їзд в Україну; не відлучатися з Харкова без дозволу слідчого, прокурора або суду; повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи; утриматися від спілкування зі свідками, експертами, іншими підозрюваними у цьому кримінальному провадженні. Раніше Октябрський райсуд Полтави обрав запобіжний захід для фігуранта, колишнього заступника начальника управління ЖКГ виконавчого комітету Полтавської міськради. Це – цілодобовий домашній арешт з використанням засобів електронного контролю. На думку слідства, він приймав акти виконаних робіт із завищеною вартістю робіт (або із виконанням робіт у неповному обсязі) від харківської компанії. Через це сума збитків для бюджету становила приблизно 4 млн грн. За свої послуги у 2022 році споріднені компанії ТОВ «ДБК Квант» та ПП «Харківспецбудмеханізація-7» отримали понад 187 млн 188 тис. грн. Тобто майже 513 тис. грн на день [237]. Офіс цифрової

трансформації ФДМУ запустив сайт, який містить перелік всіх арештованих активів росіян і колаборантів, які передані в управління Фонду. В реєстрі вже розміщені 136 санкційних активів, серед них майно Михайла Шелкова, Володимира Євтушенкова, Аркадія Ротенберга, Володимира Сальдо, Сергія Цекова, президента-втікача Віктора Януковича та ін. (відповідно до повідомлення від 18 вересня 2023 року пресслужби Фонду державного майна України). Надалі арештоване майно буде виставлено на приватизацію або оренду через систему Prozorro. Продажі, де кожний, хто бажає, у режимі реального часу зможе стежити за перебігом аукціону.

Відповідно до даних сайту sanlist.spfu.gov.ua, який містить інформацію про стан справ з усіма конфіскованими активами, що перебувають в управлінні держмайна України, є один актив, який розміщений в Житомирській області – корпоративні права на ПрАТ «Каштан» в м. Коростишів, які належали херсонському колаборанту Володимиру Сальдо. В травні 2023 року Вищий антикорупційний суд конфіскував статки цього колаборанта. Стало відомо також, що на початку вересня 2022 року був накладений арешт на активи підприємства в Житомирській області, кінцевим бенефіціаром якого є родина екснардепа-зрадника, гауляйтера тимчасово окупованої Херсонщини Володимира Сальдо, діяльність бізнес-структури пов'язана з видобутком та обробкою граніту. В січні 2023 року житомирянина, який керував підприємством родини херсонського гауляйтера ПрАТ «Каштан», оголосили про підозру за ч. 2 ст. 364-1 (Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми) та за ч. 2 ст. 209 (Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом) КК України [275].

Треба зазначити, що крім основних видів покарань у санкціях ч. 1–2 ст. 364-1 КК України передбачено також обов'язкове додаткове покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років (у ч. 1) та до трьох років (у ч. 2 статті). Це можна обґрунтувати тим, що зміст цього покарання полягає в тому, що винний

позбавляється права обіймати посади або займатися певною діяльністю, якою він займався на час вчинення злочину та використав для його вчинення. Специфіка ж зловживання повноваженнями посадовцем юридичної особи приватного права якраз і визначається тим, що така посадова особа зловживає правами та обов'язками всупереч інтересам юридичної особи приватного права, якими вона наділена саме у зв'язку з посадою або діяльністю, що займається в цій юридичній особі. Отже, передбачення покарання, що розглядається, в санкціях ч. 1–2 ст. 364-1 КК України потребує вдосконалення, для досягнення як цілей спеціальної превенції, так й загальної. Щодо практики призначення судами додаткового покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, то її узагальнення за 2019–2023 рр. свідчить про його застосування в середньому у 72,2 % випадків (найбільший показник у 2018 р. – 93,3 %, найменший у 2017 р. – 55,6 %). Отже, що решта випадків припадає на ті випадки, коли особа звільняється від його відбування [49, с. 123; 219].

Не можна також оминати увагою, такий ймовірний вид покарання, як громадські роботи. Як ніколи, зараз (та в майбутньому) є потреба у прибиранні вулиць, сміття, благоустрою населених пунктів, ремонту будинків, споруд, доріг, комунікацій, вантажно-розвантажувальних, сільськогосподарських робіт тощо. При виконанні покарання може враховуватися професія, а може особа також залучатися до виконання і некваліфікованих, у тому числі трудомістких робіт (прибирання сміття, розчищення доріг та вулиць від снігу тощо). Громадські роботи, здатні, по-перше, здійснити морально-виховний вплив на правопорушника через залучення його до суспільно корисної праці, і, по-друге, забезпечити візуальне сприйняття суспільством попередження про негативні наслідки протиправної поведінки [42, с. 169]. З огляду на це громадські роботи можуть виступити альтернативою штрафу як виду покарання за зловживання службовою особою юридичної особи приватного права. До того ж, практика застосування громадських робіт в низці країн світу відображає профілактичне значення цього виду покарання [229, с. 98]. Щодо розміру цього покарання, то,

враховуючи специфіку суб'єкта злочину, передбаченого ст. 364-1 КК України, вважаємо за можливе запропонувати встановити їх на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин.

Закінчуючи розгляд покарання, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що злочин, передбачений ст. 364-1 КК України, включений до переліку тих, за які згідно зі ст. 96-1 КК України може застосовуватися такий захід кримінально-правового характеру, як спеціальна конфіскація, що полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених цим Кодексом, за умови вчинення умисного кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само передбаченою частиною першою статті 364-1 цього Кодексу. Вона застосовується на підставі: обвинувального вироку суду; ухвали суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності; ухвали суду про застосування примусових заходів медичного характеру; ухвали суду про застосування примусових заходів виховного характеру. У випадках, коли об'єктом спеціальної конфіскації є майно, вилучене з цивільного обороту, вона може бути застосована на підставі: ухвали суду про закриття кримінального провадження з інших підстав, аніж звільнення особи від кримінальної відповідальності та ухвали суду, постановленої в порядку ч. 9 ст. 100 Кримінального процесуального кодексу України, за клопотанням слідчого чи прокурора, якщо кримінальне провадження закривається ними [253; 258]. Цю статтю визнано такою, що відповідає Конституції України (є конституційною), згідно з Рішенням Конституційного Суду (№ 1-р/2022 від 30.06.2022). А такий вид покарання не є видом ані основного, ані додаткового покарання і не підміняє його [239].

Підсумовуючи, виділимо, що ми погоджуємося з тими науковцями, які теж зазначали надмірну м'якість санкцій досліджуваної статті і резерви для їх

подальшого вдосконалення у напрямі посилення покарання для того, щоб забезпечити можливість досягнення ним цілей, визначених у законі.

Зважаючи на складності обставин та багатоаспектність злочину, передбаченого ст. 364-1 КК України, є позитивним те, що санкції його частин є альтернативними та відносно визначеними, що дозволяє судам індивідуалізувати покарання з урахуванням особи винного та обтяжуючих чи пом'якшуючих покарання обставин, що дозволяє досягти конкретної мети покарання. Хоча, на нашу думку, санкції ч. 1–2 ст. 364-1 КК України за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права недостатньо суворі. Обґрунтуємо. По-перше, з 2018 року (№ 2617-VIII від 22.11.2018 року) не було жодних змін до даної статті, в тому числі у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану (№ 2102-IX від 24.02.2022 року) та ухваленням Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану» (№ 2124-IX від 15.03.2022 року). По-друге, в одній з редакцій Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 р. [111] санкція ч. 1 ст. 364-1 КК є покарання у виді виправних робіт, які згідно до ст. 57 КК України відбуваються за основним місцем роботи (останнє, якраз не повинно бути обов'язковою умовою; бо ускладнює або унеможлиблює відбування покарання у виді виправних робіт, бо, з одного боку, особа не може обіймати посаду чи займатися діяльністю, у зв'язку з якою вона вчинила злочин, а з іншого – неприпустимим є її примусове працевлаштування). По-третє, можливо є сенс змінити верхню фіксовану межу на відкриту та визначати її у судовому порядку, виходячи з матеріальної (фінансової та моральної шкоди, завданої винуватцями) за аналогією з підвищеною матеріальною відповідальністю (№217/95-ВР від 06.06.1995 року).

Зважаючи на вищенаведене, робимо висновок, що сьогодні чинні редакції

санкцій ч. 1–2 ст. 364-1 КК України потребують трансформацій, а саме вдосконалення на предмет узгодження передбаченого в них покарання із ступенем суспільної небезпечності злочину шляхом забезпечення їх співрозмірності, а також на предмет узгодження з іншими санкціями, насамперед тими, що встановлюють покарання за суміжні злочини тощо.

Умови воєнного стану значно підвищують рівень суспільної небезпеки від будь-яких кримінальних правопорушень, зокрема зловживання повноваженнями. Це пояснюється тим, що в таких умовах ресурси та функціонування держави та суспільства є більш вразливими до зловживань, що може мати катастрофічні наслідки для економіки та національної безпеки. У воєнний час забезпечення стабільності економіки та ефективного функціонування приватного сектору має вирішальне значення. Будь-які зловживання з боку службових осіб можуть підірвати довіру до бізнесу, знижувати інвестиційну привабливість і порушувати економічну стабільність. Це обумовлює необхідність встановлення жорстких заходів покарання для запобігання таким злочинам. Воєнний стан вимагає адаптації законодавства до специфічних умов надзвичайної ситуації. Це стосується і кримінально-правових норм, зокрема тих, що регулюють відповідальність за зловживання повноваженнями. Необхідно враховувати, що в умовах воєнного стану кримінальні правопорушення можуть мати більш серйозні наслідки, що вимагає жорсткіших санкцій. Службові особи приватних юридичних осіб відіграють ключову роль у забезпеченні доброчесності та ефективності діяльності своїх організацій. У воєнний час особлива відповідальність покладається на них за дотримання законодавства та етичних норм. Це обґрунтовує необхідність посилення відповідальності за зловживання повноваженнями. Ефективна боротьба зі зловживаннями повноваженнями є важливим елементом забезпечення національної безпеки. Зловживання повноваженнями можуть призводити до втрат державних ресурсів, зриву стратегічних планів та інших негативних наслідків, що підривають обороноздатність та стійкість держави в умовах воєнного стану. Україна, як

частина міжнародного співтовариства, повинна дотримуватися міжнародних стандартів у сфері боротьби зі зловживанням повноваженнями та корупцією. Умови воєнного стану потребують особливої уваги до виконання міжнародних зобов'язань, що обґрунтовує необхідність адаптації національного законодавства. У воєнний час захист прав та інтересів громадян набуває особливої актуальності. Зловживання повноваженнями службовими особами може мати серйозні негативні наслідки для громадян, тому забезпечення справедливого покарання за такі дії є необхідним для підтримання довіри населення до держави та правової системи. Правильне визначення покарань за зловживання повноваженнями в умовах воєнного стану сприятиме підвищенню справедливості та ефективності правозастосування. Це важливо для підтримання громадського порядку та забезпечення дотримання закону всіма членами суспільства [12].

З метою підвищення ефективності притягнення до кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права в умовах воєнного стану, а також забезпечення належного рівня кримінально-правового захисту суспільних відносин у сферах економіки, національної безпеки та оборони, особливої актуальності набуває необхідність формування комплексного підходу до подолання наявних прогалин правового регулювання. Йдеться не лише про вдосконалення нормативного змісту статті 364-1 КК України, а й про підвищення якості правозастосування, зокрема рівня доказування у кримінальних провадженнях цієї категорії, а також про зміцнення функціональної дисципліни посадових осіб юридичних осіб приватного права, які виконують суспільно значущі функції в умовах воєнного стану. У сучасних умовах саме приватний сектор дедалі частіше залучається до виконання завдань оборонного, логістичного, фінансового та ресурсного забезпечення держави, що об'єктивно підвищує ризики зловживання наданими повноваженнями та вимагає адекватної кримінально-правової реакції. Водночас існуючі труднощі у визначенні кола службових осіб, встановленні фактичного обсягу їхніх

повноважень, доведенні умислу та причинно-наслідкового зв'язку між зловживанням і заподіяною шкодою суттєво ускладнюють реалізацію кримінальної відповідальності. У зв'язку з цим доцільним є врахування низки науково обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавчої бази, оптимізацію методик доказування, а також підвищення превентивного потенціалу кримінально-правових норм, що регулюють відповідальність за зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права в умовах воєнного стану [17; 182; 184, с. 273–276]:

- передбачити в КК України окрему кваліфікуючу ознаку в складі ст. 364-1 – вчинення правопорушення в умовах воєнного стану або з використанням воєнного положення для отримання неправомірної вигоди;

- у КПК України – розширити можливості для досудового арешту майна та документів, пов'язаних з такими зловживаннями, у контексті безпеки і мобілізаційних ресурсів;

- врахувати положення законопроекту № 9534, що стосується боротьби з економічними злочинами під час війни (станом на липень 2024 – пройшов перше читання);

- узгодити практику розмежування відповідальності за ст. 364 та 364-1 КК з урахуванням аналітичних довідок НАБУ щодо зловживань у корпоративному управлінні державними та приватними компаніями (звіт НАБУ, 2023) [226];

- запровадити механізми обов'язкового аудиту господарської діяльності підприємств, які під час воєнного стану залучають державні субвенції, відповідно до рекомендацій НАЗК [181];

- уніфікувати тлумачення терміна «службова особа юридичної особи приватного права» на підставі рішень КАС ВС, зокрема: Постанова від 20.03.2023 у справі № 820/13594/22 – щодо делегованих повноважень директора та Постанова від 16.01.2024 у справі № 9901/68/23 – щодо кваліфікації зловживань у неопублічних АТ, які виконують оборонні контракти

(також пропонуємо таблицю системних рекомендацій щодо вдосконалення механізму притягнення до відповідальності за ст. 364-1 КК України, Додаток Ж) [7; 12; 23; 119; 124; 182; 188; 220; 222; 223; 235].

Отже, обґрунтування актуальності дослідження особливостей визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права в умовах воєнного стану базується на необхідності забезпечення національної безпеки, правової визначеності, захисту економічної стабільності, дотримання міжнародних стандартів та захисту прав громадян. Це дослідження сприятиме удосконаленню правового регулювання та підвищенню ефективності боротьби з правопорушеннями в умовах надзвичайної ситуації.

Висновки до розділу 3

1. У процесі дослідження правозастосовної практики, судових рішень та наукових джерел було виявлено низку істотних проблем, що ускладнюють ефективну кваліфікацію кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права. Однією з ключових виявлених проблем є нечітке розмежування складів цих діянь із суміжними кримінально-правовими нормами, зокрема зі статтями, що передбачають відповідальність за службове підроблення, шахрайство, привласнення чи розтрату майна, легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом тощо. Через наявність елементів суміжності часто виникають труднощі при визначенні домінуючої кримінально-правової кваліфікації, що впливає як на кваліфікаційну оцінку, так і на встановлення обставин, що обтяжують або пом'якшують покарання. Крім того, простежується відсутність єдиної методики розмежування між зловживанням повноваженнями та злочинами, вчиненими з використанням службового становища, що створює передумови для неоднозначного тлумачення дій осіб, які мають ключові управлінські або фінансові позиції у

приватному секторі.

2. Особливої уваги заслуговує проблема різночитання у судовій практиці понять «повноваження» та «службова особа юридичної особи приватного права», що, незважаючи на певну регламентацію у чинному законодавстві, залишається неоднозначною у практичному застосуванні. Зокрема, відсутність чітких критеріїв щодо ідентифікації службових осіб приватного сектору ускладнює розмежування між суб'єктами, які можуть або не можуть нести кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями. Це породжує випадки, коли кримінально-правовій оцінці піддаються дії осіб, які де-факто здійснюють вплив на управлінські або господарські процеси, однак не мають формального статусу службової особи. А тому виникає потреба у подальшому нормативному конкретизуванні суб'єктного складу злочину та уточненні ознак, що дозволяють ідентифікувати службову особу саме в контексті діяльності юридичних осіб приватного права.

3. Дослідження практики призначення покарань за вказане кримінальне правопорушення в умовах воєнного стану засвідчило, що обставини, пов'язані з воєнною агресією, значно впливають на оцінку ступеня суспільної небезпечності діяння та особи винного. Зловживання повноваженнями у період надзвичайних викликів державі, особливо у сферах постачання товарів, гуманітарної допомоги, будівництва чи ремонту критичної інфраструктури, розглядається як злочин, що спрямований не лише проти власності чи господарських інтересів, але й має ознаки підриву національної безпеки. У зв'язку з цим у правозастосовній практиці простежується тенденція до призначення більш суворих покарань з урахуванням наявності обтяжуючих обставин, пов'язаних із особливими умовами воєнного стану. Проте одночасно виявлено й суперечливі рішення, в яких такі обставини не були належним чином враховані, що свідчить про відсутність єдиного підходу в судовій практиці.

4. Також встановлено, що в умовах воєнного стану змінюється суспільна оцінка діянь, пов'язаних із неналежним використанням владно-управлінських

ресурсів у приватному секторі, що призводить до зростання очікувань суспільства щодо невідворотності покарання та посилення ролі кримінально-правових механізмів захисту публічного інтересу. У цьому контексті особливої актуальності набуває потреба у запровадженні системного аналізу всіх обставин, що впливають на ступінь вини та межі відповідальності особи. Треба також враховувати, що загальні принципи призначення покарання, визначені у Кримінальному кодексі України, потребують адаптації до обставин, зумовлених воєнним станом, шляхом надання суду більш широкого інструментарію для індивідуалізації відповідальності, а також визначення меж дискреції при призначенні покарання у таких складних і нестандартних ситуаціях.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено комплексне наукове узагальнення теоретичних і прикладних аспектів вивчення протиправного заволодіння майном підприємств, установ, організацій, що дозволило сформулювати новий підхід до розуміння сутності цього виду злочинності та його запобігання. У результаті опрацювання широкого кола наукових джерел, нормативно-правових актів, статистичних матеріалів та емпіричних даних автором отримано нові наукові результати, що поглиблюють кримінологічне знання у сфері вивчення механізмів протиправного заволодіння майном юридичних осіб. Сформульовані положення, висновки та пропозиції мають теоретичну новизну, прикладну значущість і спрямовані на вдосконалення як наукового розуміння, так і практичного забезпечення попередження таких посягань, включно з визначенням специфіки їх кримінологічної характеристики, чинників, що їх зумовлюють, а також суб'єктів і засобів запобігання:

1. У процесі комплексного теоретичного аналізу наукових джерел, сучасних кримінологічних досліджень та нормативно-правових актів, що регулюють питання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права, було виявлено, що сучасна вітчизняна юридична наука ще не виробила єдиного цілісного підходу до визначення правової природи зазначеного виду кримінального правопорушення. Хоча окремі аспекти службових злочинів у публічному секторі є відносно добре дослідженими, глибокий аналіз саме зловживань повноваженнями службовими особами у приватній сфері залишається досить фрагментарним і незавершеним. Виявлено значні теоретичні прогалини, що стосуються як визначення статусу службової особи у приватних юридичних особах, так і формування уявлення про кримінально-правові ознаки такого правопорушення. Ці проблеми ускладнюють узгодження норм кримінального права з реаліями розвитку корпоративних відносин, де функції управління дедалі частіше здійснюють особи, наділені

повноваженнями, які не завжди відповідають традиційним уявленням про службову особу. Тенденції розвитку господарських структур та інституційних форм власності зумовлюють необхідність оновлення доктринальних підходів, а також глибшого наукового осмислення предмета і об'єкта кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями в корпоративному середовищі. Водночас відсутність єдиних наукових позицій щодо меж повноважень службових осіб у приватному секторі і критеріїв їх визначення породжує правову невизначеність, що має негативний вплив на практику кримінального переслідування та судового розгляду справ.

2. Історико-правовий аналіз законодавчих джерел та нормативних змін у сфері кримінальної відповідальності за зловживання службовими повноваженнями виявив складний і багатоступеневий процес формування правового механізму, спрямованого на регулювання діяльності службових осіб у недержавному секторі. Під час дослідження було встановлено, що в різні історичні періоди, зокрема в часи становлення української правової системи, питання відмежування публічної служби від приватної неодноразово порушували, однак з огляду на динамічність суспільних і економічних змін не було досягнуто остаточного законодавчого врегулювання. Виявлено, що нормативне закріплення кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями у приватному секторі набуло системного характеру лише в XXI столітті, особливо з ухваленням спеціальної статті 364-1 Кримінального кодексу України, що вперше чітко ідентифікувала корпоративну службу як самостійний об'єкт кримінально-правової охорони. Водночас простежується тенденція, коли законодавець, реагуючи на виклики часу та нові види злочинності, намагається адаптувати чинні норми, проте не завжди створює комплексний і гармонійний правовий механізм. Це зумовлює необхідність подальшого удосконалення законодавства для забезпечення повної відповідності кримінально-правового регулювання сучасним реаліям, зокрема з урахуванням трансформації корпоративного управління, появою нових форм власності та широкого впровадження інноваційних бізнес-моделей.

3. Порівняльно-правовий аналіз практики країн з розвиненими правовими системами засвідчив існування різних концептуальних підходів до криміналізації зловживань повноваженнями службових осіб приватного сектору, що свідчить про глобальне визнання суспільної небезпеки таких діянь та необхідність ефективного правового реагування. Зокрема, у країнах Західної Європи, таких як Німеччина та Італія, поширено практику розширення визначення службових злочинів, що дозволяє залучати до кримінальної відповідальності осіб, які виконують управлінські функції у приватних компаніях, фактично інтегруючи поняття службової особи в корпоративну сферу. Навпаки, у правових системах США та Великої Британії спостерігається тенденція до створення спеціальних окремих складів кримінальних правопорушень, спрямованих на протидію злочинам у корпоративній сфері, що підкреслює прагнення деталізувати і конкретизувати критерії кримінальної відповідальності з урахуванням економічної специфіки. Ці підходи, хоч і відрізняються за формою, мають спільну мету – посилити правовий захист економічних інтересів суспільства та бізнесу від зловживань службовими повноваженнями. Отримані результати вказують на необхідність системного врахування кращих закордонних практик при реформуванні національного кримінального законодавства, із одночасним врахуванням особливостей українського правового, економічного і соціального контексту, що дасть змогу підвищити ефективність попередження та розслідування таких правопорушень.

4. Загалом підсумовуючи результати дослідження першого розділу, треба наголосити, що незважаючи на наявні нормативні зміни і певний прогрес у наукових дослідженнях, актуальність та гострота проблематики кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права залишаються високими. Існує потреба у розробці єдиних теоретичних підходів і уніфікованих методологічних засад, які забезпечать однозначність у визначенні складу злочину, визначенні його об'єкта, суб'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторін. Вдосконалення наукового апарату та правового регулювання у цій сфері сприятиме не лише підвищенню

якості кримінально-правового захисту, а й посиленню механізмів протидії злочинам у приватному секторі, що у свою чергу підвищить рівень економічної безпеки країни і довіру до системи правосуддя. Таке завдання є дуже актуальним в умовах динамічних змін у господарському житті України, глобалізації економіки та викликів воєнного часу, що ставлять перед кримінальним правом нові вимоги щодо адаптації до сучасних реалій.

5. Під час дослідження встановлено, що об'єктом зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, які забезпечують нормальну та добросовісну службову діяльність у межах приватноправових організацій. Обґрунтовано, що родовим об'єктом цього кримінального правопорушення виступають суспільні відносини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, видовим об'єктом – суспільні відносини, що забезпечують належне виконання службових функцій службовими особами юридичних осіб приватного права, а безпосереднім об'єктом – конкретні відносини, пов'язані з реалізацією повноважень у межах компетенції та в інтересах юридичної особи. Доведено, що безпосередній об'єкт має складну структуру, включаючи основний об'єкт (порядок здійснення службової діяльності) та додатковий об'єкт, яким можуть бути охоронювані законом майнові й немайнові права та інтереси громадян, юридичних осіб, суспільства або держави. Шкода таким об'єктам може мати як матеріальний, так і нематеріальний характер. Встановлено, що недостатня визначеність категорії «інтереси юридичної особи» у ст. 364-1 КК України ускладнює правозастосування та зумовлює потребу її доктринальної конкретизації. Зроблено висновок, що в умовах воєнного стану охоронювані суспільні відносини у сфері приватної службової діяльності набувають підвищеної значущості, оскільки їх порушення становить загрозу економічній безпеці держави та стабільності підприємницького середовища.

6. За результатами дослідження встановлено, що об'єктивна сторона

кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364-1 КК України, виражається в умисному використанні службовою особою юридичної особи приватного права своїх організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських повноважень всупереч інтересам такої юридичної особи, що спричиняє істотну шкоду охоронюваним законом правам та інтересам громадян, держави, суспільства або інших юридичних осіб. Доведено, що об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення може проявлятися як у формі активних дій, так і у формі умисної бездіяльності, за умови наявності причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою службової особи та настанням суспільно небезпечних наслідків. Така особливість зумовлює підвищені вимоги до доказування саме факту використання повноважень, а не лише формального статусу особи. Обґрунтовано, що ключовими конструктивними ознаками об'єктивної сторони є: використання повноважень у межах наданої компетенції; вчинення діяння всупереч законним інтересам юридичної особи приватного права; настання істотної шкоди або тяжких наслідків; наявність прямого причинного зв'язку між діянням і наслідками. Відсутність хоча б однієї з цих ознак виключає кримінальну відповідальність за ст. 364-1 КК України та зумовлює перекваліфікацію діяння на дисциплінарне, цивільно-правове або адміністративне правопорушення. Виявлено, що оціночний характер категорії «істотна шкода» створює істотні труднощі у правозастосовній практиці та призводить до неоднакового тлумачення складу злочину, що потребує подальшої законодавчої конкретизації або формування стабільної судової практики. Зроблено висновок, що чітке розмежування правомірного використання повноважень і кримінально караного зловживання ними має принципове значення для забезпечення правової визначеності, дотримання принципу законності та ефективної протидії зловживанням у приватному секторі, з урахуванням сучасних викликів цифровізації та трансформації бізнес-процесів.

7. За результатами дослідження встановлено, що суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364-1 КК України, є спеціальним і

характеризується наявністю у особи статусу службової особи юридичної особи приватного права, наділеної організаційно-розпорядчими або адміністративно-господарськими повноваженнями. Визначальним для визнання особи суб'єктом цього кримінального правопорушення є не формальна назва посади, а фактичний характер виконуваних управлінських функцій та реальна можливість впливу на діяльність юридичної особи. Обґрунтовано, що кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями можлива лише за умови наявності тісного причинно-функціонального зв'язку між службовим становищем особи та вчиненим діянням, тобто використання саме службових повноважень усупереч інтересам юридичної особи. Дії, вчинені поза межами таких повноважень, виключають кваліфікацію за ст. 364-1 КК України. Зроблено висновок, що сучасні форми корпоративного управління, цифровізація бізнесу та фактичне делегування управлінських функцій зумовлюють необхідність ширшого, функціонального підходу до визначення суб'єкта зловживання повноваженнями, що дозволяє уникнути прогалин у правозастосуванні та забезпечити ефективну кримінально-правову охорону інтересів юридичних осіб приватного права.

8. Під час дослідження встановлено, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364-1 КК України, характеризується обов'язковою наявністю вини у формі умислу та спеціальної мети – одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб. Наявність такої мети зумовлює прямоумисний характер ставлення винної особи до самого діяння, що виключає можливість його вчинення з необережності. Обґрунтовано, що психічне ставлення службової особи до суспільно небезпечних наслідків зловживання повноваженнями може мати як умисний, так і необережний характер, що зумовлює можливість існування поряд із «чистою» умисною формою вини також змішаної форми вини. Такий підхід відповідає матеріальній конструкції складу злочину, передбаченого ст. 364-1 КК України, та поліоб'єктному характеру цього посягання. Доведено, що мотив злочину не є конструктивною ознакою складу зловживання повноваженнями,

однак його встановлення має важливе значення для з'ясування спрямованості умислу, ступеня суспільної небезпечності вчиненого та індивідуалізації покарання. При цьому мотиви вчинення цього злочину можуть мати як корисливий, так і немайновий характер, що зумовлено широким законодавчим розумінням неправомірної вигоди. Зроблено висновок, що правильне встановлення суб'єктивної сторони зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права має ключове значення для правильної кримінально-правової кваліфікації, відмежування цього злочину від суміжних складів, а також для забезпечення відповідності національної правозастосовної практики міжнародним антикорупційним стандартам, зокрема положенням Конвенції ООН проти корупції та Кримінальної конвенції Ради Європи.

9. У процесі дослідження правозастосовної практики, судових рішень та наукових джерел було виявлено низку істотних проблем, що ускладнюють ефективну кваліфікацію кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права. Однією з ключових виявлених проблем є нечітке розмежування складів цих діянь із суміжними кримінально-правовими нормами, зокрема зі статтями, що передбачають відповідальність за службове підроблення, шахрайство, привласнення чи розтрату майна, легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом тощо. Через наявність елементів суміжності часто виникають труднощі при визначенні домінуючої кримінально-правової кваліфікації, що впливає як на кваліфікаційну оцінку, так і на встановлення обставин, що обтяжують або пом'якшують покарання. Крім того, простежується відсутність єдиної методики розмежування між зловживанням повноваженнями та злочинами, вчиненими з використанням службового становища, що створює передумови для неоднозначного тлумачення дій осіб, які займають ключові управлінські або фінансові позиції у приватному секторі.

10. Особливої уваги заслуговує проблема різночитання у судовій практиці

понять «повноваження» та «службова особа юридичної особи приватного права», що, незважаючи на певну регламентацію у чинному законодавстві, залишається неоднозначною у практичному застосуванні. Зокрема, відсутність чітких критеріїв щодо ідентифікації службових осіб приватного сектору ускладнює розмежування між суб'єктами, які можуть або не можуть нести кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями. Це породжує випадки, коли кримінально-правовій оцінці піддаються дії осіб, які де-факто здійснюють вплив на управлінські або господарські процеси, однак не мають формального статусу службової особи. А тому виникає потреба у подальшому нормативному конкретизуванні суб'єктного складу злочину та уточненні ознак, що дозволяють ідентифікувати службову особу саме в контексті діяльності юридичних осіб приватного права.

11. Дослідження практики призначення покарань за вказане кримінальне правопорушення в умовах воєнного стану засвідчило, що обставини, пов'язані з воєнною агресією, значно впливають на оцінку ступеня суспільної небезпечності діяння та особи винного. Зловживання повноваженнями у період надзвичайних викликів державі, особливо у сферах постачання товарів, гуманітарної допомоги, будівництва чи ремонту критичної інфраструктури, розглядається як злочин, що спрямований не лише проти власності чи господарських інтересів, але й має ознаки підриву національної безпеки. У зв'язку з цим у правозастосовній практиці простежується тенденція до призначення більш суворих покарань, з урахуванням наявності обтяжуючих обставин, пов'язаних із особливими умовами воєнного стану. Проте одночасно виявлено й суперечливі рішення, в яких такі обставини не були належним чином враховані, що свідчить про відсутність єдиного підходу в судовій практиці.

12. Також встановлено, що в умовах воєнного стану змінюється суспільна оцінка діянь, пов'язаних із неналежним використанням владно-управлінських ресурсів у приватному секторі, що призводить до зростання очікувань суспільства щодо невідворотності покарання та посилення ролі кримінально-

правових механізмів захисту публічного інтересу. У цьому контексті особливої актуальності набуває потреба у запровадженні системного аналізу всіх обставин, що впливають на ступінь вини та межі відповідальності особи. Треба також враховувати, що загальні принципи призначення покарання, визначені у Кримінальному кодексі України, потребують адаптації до обставин, зумовлених воєнним станом, шляхом надання суду більш широкого інструментарію для індивідуалізації відповідальності, а також визначення меж дискреції при призначенні покарання у таких складних і нестандартних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Abramovsky A. Honest Services Fraud as a Criminal Breach of Fiduciary Duty. *New Criminal Law Review*. 2015. Vol. 18. No. 1. URL: <https://www.jstor.org/stable/10.1525/nclr.2015.18.1.100>
2. Antonov O., Lineva E. The Concept, Types and Structure of Corruption. 2021. URL: https://arxiv.org/abs/2106.09498?utm_source=chatgpt.com
3. Bribery Act 2010. United Kingdom. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/contents>
4. Cherkashyn I. I., Filei Yu. V. Criminal law sanctions for misappropriation, embezzlement or seizure of property through abuse of office : Law and Safety. 2023. № 2. URL: <https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/644/543><https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/644/543>
5. Code pénal français. Article 314-1 «Abus de confiance». Légifrance. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006417223
6. Coffee J. Gatekeepers: The Professions and Corporate Governance. Oxford : Oxford University Press, 2006. 361 s.
7. Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, 1997. *OECD*. URL: <https://www.oecd.org/corruption/oecdantibriberyconvention.htm>
8. Corporate Officers' Role in Corporate Governance: What Officers Need to Know. Sidley Austin LLP. URL: <https://www.sidley.com/en/insights/publications/2023/05/corporate-officers-role-in-corporate-governance-what-officers-need-to-know>
9. Corruption and private sector abuse in wartime economies. 2023. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/publications/war-economies-private-sector-abuse>
10. Criminal Charges for Breach of Fiduciary Duty. GRGB Law. URL:

<https://www.grgblaw.com/wisconsin-trial-lawyers/criminal-charges-for-breach-of-fiduciary-duty>

11. Fiduciary Issues in Federal Criminal Prosecutions. *FindLaw*. URL: <https://corporate.findlaw.com/corporate-governance/fiduciary-issues-in-federal-criminal-prosecutions.html>
12. Fourth Evaluation Round – Evaluation Report on Ukraine, 2023. *GRECO*. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/ukraine>
13. GRECO. Fourth Evaluation Round. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Evaluation Report on Ukraine. Strasbourg, Council of Europe, 2023.
14. Henckaerts J.-M. War crimes in international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. 1999. Vol. 81, No. 835. P. 287–304.
15. Huber B. The Concept of Abuse of Power in Corporate Criminal Law. Berlin : Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, 2018. 22 s.
16. Huber B. The concept of abuse of power in corporate criminal law: A German perspective. *German Law Journal*. 2018. Vol. 19(3). S. 475–493.
17. Jackson, et al. Trust as a Weapon of War: Fighting Corruption and Corporate Crime in Ukraine. *Law & Social Change*. 2024. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-024-10191-5?utm_source=chatgpt.com
18. Martynenko V. Features of Criminal Responsibility for Misuse of Power or Employment Provided by Public Workers : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ : Академія внутрішніх справ, 2017. С. 118–132.
19. Maume P. Conflict of interest and disclosure under company law: a continental-European perspective. *ResearchGate*. 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/283538376_Conflict_of_interest_and_disclosure_under_company_law
20. Merritt J., Simmons M. Fiduciary Law and Corporate Accountability in the Common Law. *Oxford Journal of Legal Studies*. 2019. Vol. 39. No. 3. S. 422–

21. Nesterenko A., Maryniak N., Trush M. et al. Comparative analysis of the essence of abuse of power in international legal sciences and Ukraine : Cuestiones Políticas. 2021. Vol. 39. No. 70. S. 640–648.

22. Nicolás-Carlock J. R., Luna-Pla I. Organized crime behavior of shell company networks in procurement: prevention insights for policy and reform : arxiv.org, 2023. URL : https://arxiv.org/abs/2307.10028?utm_source=chatgpt.com

23. OECD. Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions. Paris: OECD Publishing, 1997. URL: <https://www.oecd.org/corruption/oecdantibriberyconvention.htm>

24. Private Sector Corruption: A Neglected Threat. 2020. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/news/private-sector-corruption-a-neglected-threat>

25. Private Sector Corruption: A Neglected Threat. 2021. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/news/private-sector-corruption-neglected-threat>

26. Rogach O. Я. Zlovzhvannya pravom: teoretyko-pravo-ve doslidzhennya : монографія. Ужгород : Lira, 2011. 368 с.

27. Sarbanes–Oxley Act of 2002. Public Law 107–204, 116 Stat. 745. URL: <https://www.congress.gov/107/plaws/publ204/PLAW-107publ204.pdf>

28. Schroeder W. Economic Criminal Law in Germany. Comparative Economic Crime Studies. Berlin : Springer, 2018. S. 115–139.

29. Sieber U. Criminal liability of directors of a private limited company: a comparative study. Criminal Law Forum. 2012. Vol. 23. Issue 3. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10609-012-9189-x.pdf>

30. Strafgesetzbuch (StGB). § 299. Bestechlichkeit und Bestechung im geschäftlichen Verkehr. URL : https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/__299.html

31. Strafgesetzbuch (StGB). Кримінальний кодекс Німеччини. § 299. Підкуп у діловому обігу. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/__299.html

32. Think Brave (Liga.Zakon) кейс: справа № 761/5301/17 (ПАТ «Банк

Національний Кредит») за ст. 364-1 КК України. Аналіз кримінальної відповідальності керівника підприємства. 2025. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/236938_krimnalna-vidpovdalnst-kervnika-pdprimstva-tskav-keysy-sudovo-praktiki?utm_source=chatgpt.com

33. Tiedemann K. Private bribery or lawful business practices? A comparative analysis. SSRN. 2024. URL: <https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/5225119.pdf>

34. United Nations Convention against Corruption : adopted by General Assembly resolution 58/4 of 31 Oct. 2003. Chapter II, art. 12.

35. United Nations Office on Drugs and Crime. The Costs of Corruption: Economic and Institutional Impact. UNODC, 2022. URL: <https://www.unodc.org/documents/corruption>

36. United States Code. Title 18 – Crimes and Criminal Procedure. Chapter 63 – Mail Fraud and Other Fraud Offenses. Офіц. вид. Washington : U.S. Government Publishing Office, 2024. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title18/part1/chapter63>

37. Vorobey P., Matviichuk V., Khar I. et al. Usurpation of power under current conditions: political and legal concept : Cuestiones Políticas. 2023. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/39781/44961>

38. White R. D. Environmental Crime : A Reader. Willan Publishing, 2009. 376 s.

39. Адміністративна відповідальність : мультимедійний навч. посіб. *Кафедра адміністративного права і процесу.* URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/adm-vidpov/pages/rozdil_1.html

40. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / ред. В. Б. Авер'янов. Київ : Юрид. думка, 2007. Т. 1 : Загальна частина. 592 с.

41. Александров Ю. В., Клименко В. А. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : МАУП, 2004. 328 с.

42. Алімов К. О. Історичні витоки інституту громадських робіт та

перспективи його розвитку в галузі адміністративного права. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 1. С. 169–175.

43. Аналітичний звіт щодо фінансових зловживань у сфері оборонних закупівель (2022–2023). *Національне антикорупційне бюро України*. URL: <https://nabu.gov.ua/reports>

44. Андрушко П. П., Стрижевська А. А. Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика : навч. посіб. Київ : Юрисконсульт, 2006. 344 с.

45. Анісімов Г. М. Зловживання повноваженнями у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика. *Вісник кримінального судочинства*. 2013. № 2. С. 25–31.

46. Анісімов Г. М. Особливості кваліфікації злочинів, що вчиняються шляхом зловживання службовим становищем. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 2 (3). С. 250–268. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/3_21.pdf

47. Антонюк І. В. Проблеми вдосконалення законодавства про відповідальність за службові злочини в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 1. С. 89–94.

48. Баулін Ю. В., Бородін С. В., Дудоров О. О. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник; за ред. Ю. В. Бауліна. Харків : Право, 2017. 456 с.

49. Баулін Ю.В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. та ін. Кримінальне право України : Особлива частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-е вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

50. Беленчук А. А. Теоретичні засади зловживання повноваженнями службовою особою: питання суб'єкта. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 42–46.

51. Блінов О. Ю. Кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями в умовах особливого періоду: проблеми кваліфікації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. № 93. С. 173–179.

52. Бобкова І. С. Правові засади криміналізації зловживань у приватному секторі в контексті міжнародних зобов'язань України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 121–124. URL: <https://www.lsej.org.ua>

53. Бойко А. М., Брич Л. П., Грищук В. К., Дудоров О. О., Мельник М. І. та ін. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка 9-е вид., перероб. та допов. Київ : Юридична думка, 2012. 1313 с.

54. Борисов В. І., Тацій В. Я., Тютюгін В. І. та ін. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-е вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

55. Брич Л. П. Теорія розмежування складів злочинів : монографія. Львів. Львів. держ. ун-т внутрішніх справ. 2013. 712 с.

56. Брич Л., Навроцький В. Ознаки посадової особи та кваліфікація господарських злочинів, вчинених нею. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 2. С. 68–71.

57. Брич Л., Навроцький В. Суб'єкт ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів за чинним Кримінальним кодексом України: дискусійні питання. *Підприємництво, господарство та право*. 1999. № 7. С. 41–47.

58. Бровко І. Д. Службові злочини в умовах особливого періоду: кримінально-правові аспекти. *Форум права*. 2022. № 3. С. 102–108.

59. Василевич В. В. Кримінально-правова охорона власності : монографія. Київ : Юридична думка, 2012. 320 с.

60. Вдовиченко А. І. Службова особа приватного права: проблеми доктринального і законодавчого визначення. *Право України*. 2021. № 12. С. 78–85.

61. Вереша Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2004. 277 с.

62. Вереша Р. В. Проблеми вини в теорії кримінального права : навч. посібник. Київ : Атіка, 2005. 464 с.
63. Вереша Р. В. Форми вини в кримінальному праві України : монографія. Київ : Алерта, 2006. 284 с.
64. Вирок № 128362386, 23.06.2025, Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/128362386/>
65. Вирок Оболонського районного суду м. Києва від 08.07.2019 : справа № 756/7373/19, провадження № 1-кп/756/997/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82911639>
66. Вирок Жовтневого районного суду м. Полтава у справі № 554/4055/15-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43515283>
67. Гальченко К. С. Особливості зловживання повноваженнями в умовах війни: кримінально-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 2. С. 112–116.
68. Гармаш Д. О. Кримінальна відповідальність за порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом: підстави криміналізації та склад злочину: монографія. Харків : ФІНН, 2011. 184 с.
69. Гацелюк В. О., Дудоров О. О. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: основні підходи до проблеми. *Кримінальне право. Загальна частина* : підручник ; за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. Київ : Істина, 2011. 1112 с.
70. Гладких В. І. Зловживання владою та службовим становищем: проблеми кваліфікації. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 3. С. 45–49.
71. Глушков І. В. Корупційні ризики у сфері діяльності службових осіб юридичних осіб приватного права. *Юридичний вісник*. 2021. № 1. С. 58–62.
72. Головкін Б. В. Кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями приватними службовими особами. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2019. № 1. С. 134–140.

73. Гора Р. М. До питання про зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 6. С. 134–137. URL: <http://lsej.org.ua>

74. Гора Р. М. Значення юридичних осіб публічного права для вивчення об'єкта злочину, передбаченого ст. 364-1 КК України : стаття. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 10. С. 161–175.

75. Гора Р. М. Кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми : автореф. дис. на здобуття кандидата юридичних наук (доктора філософії) : 12.00.08. Харків : [б. в.], 2016. 20 с.

76. Гора Р. М. Кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 208 с.

77. Гришук В. К. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Атіка, 2001. 416 с.

78. Гришук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина : навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2006. 568 с.

79. Гришук В. К. Службові злочини у кримінальному праві України. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2014. 312 с.

80. Грінченко Є. О. Особиста зацікавленість як ознака корисливої мети у складі корупційного правопорушення. *Вісник кримінального судочинства*. 2023. № 1. С. 49–53.

81. Губанов С. В. Службова особа юридичної особи приватного права: правовий статус та особливості притягнення до відповідальності. *Юридична Україна*. 2021. № 6. С. 35–41.

82. Дагель П. С., Котов Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. 243 с.

83. Демчук П. On Article 364 of the Criminal Code of Ukraine — a Frankenstein. Transparency International Ukraine. 2023. URL: <https://ti-ukraine.org/en/blogs/on-article-364-of-the-criminal-code-of-ukraine-a-frankenstein>

84. Денисова Т. А. Поняття функцій покарання та їх загальна характеристика. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1 (17). С. 222–227.

85. Джужа О. М., Черней В. В., Савченка А. В. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 2-е вид., перероб. і допов. станом на 5 березня 2018 року. Додаток до видання містить зміни до Кримінального Кодексу України станом на 11 січня 2019 року. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

86. Дудоров О. А., Зеленов Г. М. Істотна шкода і тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів у сфері службової діяльності: проблеми тлумачення кримінального закону. *Право України*. 2015. № 12. С. 69–82.

87. Дудоров О. О. Зловживання повноваженнями у кримінальному праві України: проблеми кваліфікації. *Вісник кримінального судочинства*. 2014. № 2. С. 21–27.

88. Дудоров О. О. Посадові злочини: метод. вказівки до вивчення глави Особливої частини Кримінального кодексу України для студ. фак. управління із спец. 6.0601 «Правознавство». Бердянськ, 1997. 43 с.

89. Дудоров О. О. Причинний зв'язок: кримінально-правові аспекти. *Вісник Запорізького національного університету*. Серія : Юридичні науки. 2012. № 4 (1). С. 214–221.

90. Дудоров О. О., Зеленов Г. М. Істотна шкода і тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів у сфері службової діяльності: проблеми тлумачення кримінального закону. *Право України*. 2015. № 12. С. 69–82.

91. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : ЦУЛ, 2014. 944 с.

92. Дячкін О. П. Зловживання службовими повноваженнями : суспільна небезпечність і кримінальна відповідальність. *Право і суспільство. Науковий журнал. Питання кримінального права та криминології*. 2012. № 3(39). С. 179–

184.

93. Економічна кримінальна відповідальність у правових системах зі змішаною структурою (на прикладі Швейцарії та ПАР). *Comparative Law Journal*. 2022. № 2. С. 47–59.

94. Екснардеп Пресман отримав умовний термін за незаконне отримання компенсації за житло. *Інтент. Усі регіони*. URL: <https://intent.press/news/crime/2021/eksnardepa-presmana-zasudili-na-tri-roki-umovno-za-nezakonne-otrimannya-kompensaciyi-na-zhitlo-vid-derzhavi/>

95. Єдиний звіт про кримінальні корупційні правопорушення за січень-грудень 2014 року URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=

96. Єдиний звіт про кримінальні корупційні правопорушення за січень-грудень 2015 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=

97. Єдиний звіт про кримінальні корупційні правопорушення за січень-грудень 2016 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=

98. Єдиний звіт про кримінальні корупційні правопорушення за січень-грудень 2017 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820

99. Єдиний звіт про кримінальні корупційні правопорушення за січень-грудень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820#

100. Житний О., Клочко А. Деякі проблеми звільнення від відбування покарання з випробуванням особи, яка засуджується за корупційний злочин. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Право. 2017. Вип. 24. С. 111–114.

101. Журавель В. А. Особливості кваліфікації злочинів, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями. *Часопис Київського університету права*. 2022. № 3. С. 130–135.

102. За ініціативи ДБР подано позов щодо стягнення у дохід держави мільярдних активів компанії «SIA ROYAL PAY EUROPE», пов'язаної з російським букмекером URL: <https://dbr.gov.ua/news/za-iniciativi-dbr-podano-pozov-shhodo-styagnennya-u-dohid-derzhavi-milyardnih-aktiviv-kompanii-sia-royal-pay-europe-povyazanoi-z-rosijskim-bukmekerom>

103. За ініціативи СБУ заарештовано 2,1 млрд грн активів українських компаній, які належать російським корпораціям. *LB.ua. Дорослий погляд на світ.* URL: https://lb.ua/society/2022/07/08/522578_initsiativi_sbu_zaareshtovano_21.html

104. Завдали 27 млн грн збитків товариству – підозрюють голів правління та наглядової ради. *Офіс Генерального прокурора.* URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/zavdali-27-mln-grn-zbitkiv-tovaristvu-pidozryuyut-goliv-pravlinnya-ta-naglyadovoyi-radi>

105. Державний правовий режим воєнного стану в Україні : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 28. Ст. 250.

106. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції : Закон України від 21.12.2010 року № 2808-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2011. № 25. Ст. 188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2808-17#Text>

107. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 01.05.2016 року № 3207-VI. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3207-17#Text>

108. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 11.06.2009 року № 1508-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2009. № 46. Ст. 699. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-17#Text>

109. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 07.04.2011

року № 3207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 41. Ст. 414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3207-17#Text>

110. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції : Закон України від 21 лютого 2014 року № 746-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746-18#Text>

111. Про державну службу : Закон України від 16.12.93 року № 3723-XII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-12#Text>

112. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

113. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

114. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 року № 3206-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17#Text>

115. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

116. Про підприємництво : Закон України від 7 лютого 1991 р. № 698-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 14. Ст. 168.

117. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 240.

118. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

119. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 7 квітня 2011 року № 3207-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3207-17#Text>

120. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15 листопада 2011 року № 4025-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17#Text>

121. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 07.04.2011 року № 3207. *Голос України*. 2011. № 109. С. 7.

122. Звіт про діяльність за 2023 рік. *Національне антикорупційне бюро України*. URL: <https://nabu.gov.ua>

123. Зловживання владою або службовим становищем: диспозиція і санкції ст. 364-1 КК України. *Юридичний блог Radako.com.ua*. 2025. Рада адвокатів Київської області. URL: https://radako.com.ua/kryminalna-vidpovidalnist-za-zlovzhivannya-vladoyu-sluzhbovym-stanovyshhem-chy-povnovazhennyamy-za-kk-ukrayiny/?utm_source=chatgpt.com

124. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від... *Судовий GPS. ipLex*. URL: https://iplex.kiev.ua/sud_gps.php?page=217101

125. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 КК України): коментар до законодавства та аналіз змісту. *Мега-Інфо*. 2023. С. 12–20. URL: https://mego.info/матеріал/стаття-364-1-зловживання-повноваженнями-службовою-особою-юридичної-особи-приватного-права-н?utm_source=chatgpt.com

126. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права (ст. 364-1 КК України): аналіз диспозиції і складових злочину. *Turii.com.ua*. 2023. URL: <https://turii.com.ua/publikatsii/vidpovidalnist-za-zlovzhivannya-povnovazhennyami-posadovoju-osobuju-juridichnoi-osobi->

privatnogo-prava-nezalezho-vid-organizacijno-pravovoi-formi/?utm_source=chatgpt.com

127. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : навч.-практ. посіб. / за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна. Харків : Право 2014. 232 с.

128. Зубар Т. С. Службова особа юридичної особи приватного права: теоретико-правові аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 63. С. 153–156.

129. Інтереси служби: які ж вони? URL: <https://justtalk.com.ua/post/interesi-sluzhbi-yaki-zh-voni>

130. Кальман О. І. Кримінально-правова охорона приватного сектора економіки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 2. С. 109–113.

131. Карпов В. С. Суб'єкт злочину: загальнотеоретичні проблеми : монографія. Харків : Право, 2006. 328 с.

132. Касаційний кримінальний суд. Постанова від 29 верес. 2020 р. у справі № 529/1143/18. *Верховний Суд*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92074899>

133. Кваліфікація окремих видів злочинів : мультимедійний підруч. навч. дисципліни. Навчальна академія внутрішніх справ. URL: https://arm.naiou.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture_4.html

134. Кириченко О. П. Суб'єктивна сторона злочину в сучасному кримінальному праві : монографія. Харків : Право, 2019. 312 с.

135. Кириченко О. С. Кваліфікація зловживання повноваженнями: сучасний стан і проблеми. *Юридична наука*. 2021. № 2. С. 100–105.

136. Клименко В. А., Мельник Н. І., Хавронюк Н. І. Кримінальна відповідальність за посадові злочини. Київ : Бліцінформ, 1996. 198 с.

137. Коваленко В. П. Зловживання владою працівниками правоохоронних органів : монографія. Київ : Атіка, 2012. 204 с.

138. Коваленко В. П. Кримінальна відповідальність за зловживання

владою або службовим становищем працівником правоохоронного органу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2009. 233 с.

139. Кодекс законів про працю №322-VIII від 10.12.1971 року. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

140. Кодекс України Про адміністративні правопорушення №80731-X від 07.12.1984 року. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

141. Козаченко О. В. Змістовні та суттєві властивості покарання. *Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (м. Харків, 9–10 жовтня 2014 р.) / редкол. : В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2014. С. 121–126.

142. Коментар до ст. 364-1 КК України: аналіз змісту та об'єктивної сторони злочину. *Mego.info*. 2023. URL : https://mego.info/матеріал/стаття-364-1-зловживання-повноваженнями-службовою-особою-юридичної-особи-приватного-права-н?utm_source=chatgpt.com

143. Коржанський М. Й. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Київ : Атіка, 2002. 432 с.

144. Конвенція ООН проти корупції, прийнята резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї ООН від 31 жовтня 2003 року. Ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року.

145. Конвенція ООН проти корупції, ратифікована України від 18 жовтня 2006 року № 251-V. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

146. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text

147. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : прийнята 31 жовт. 2003 р. Генеральною Асамблеєю ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

148. Конституція України від 13 квітня 2012 року №9627-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

149. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/para4348#n4348>

150. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання : навч. посіб. / автор. кол. : В. В. Василевич, О. М. Джужа, А. О. Джужа, О. Г. Колб, С. О. Колб, І. О. Колб, Н. В. Кулакова, Ю. О. Левченко, А. В. Микитчик, С. І. Мінченко, С. А. Мозоль, Т. В. Миронюк, Г. С. Поліщук, Е. В. Расюк, А. В. Савченко; за ред. проф. О. М. Джужи та доц. Е. В. Расюка. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 340 с.

151. Костенко О. М. Роль доктрини в кримінальному праві. *Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали міжвузівської наукової студ. конф. 30 січня – 2 лютого 2000 р. Косів, 2000. С. 26–28.

152. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем настає для службової особи незалежно від існування в неї певних домовленостей з іншою фізичною чи юридичною особою, яка отримала неправомірну вигоду – ОП ККС ВС. *Портал сучасного права. Supreme Observer*. URL: https://so.supreme.court.gov.ua/news/1046/kryminalna-vidpovidalnist-za-zlovzhivannia-vladoiu-abo-sluzhbovym-standovysh%D1%81hem-nastaie-dlia-sluzhbovoi-osoby-nezalezhno-vid-isnuvannia-v-nei-pevnykh-domovlenostei-z-inshoiu-fizychnoiu-chy-iurydychnoiu-osoboju-iaka-otrymala-nepravomirnu-vyrodu-%E2%80%93-op-kks-vs-?utm_source=chatgpt.com

153. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України): роз'яснення Верховного Суду. Пресслужба Верховного Суду, 2025. *Судова влада України. Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1757922/?utm_source=chatgpt.com

154. Кримінальна відповідальність службових осіб у сучасних умовах:

особливості застосування ст. 364-1 КК України. 2025. URL: https://jurliga.ligazakon.net/aktualno/14069_kriminalna-vdpovdalnst-sluzhbovikh-osb--u-suchasnikh-umovakh?utm_source=chatgpt.com

155. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173). *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text

156. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Т. 2. Луганськ : Елтон-2, 2012. 704 с.

157. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є.О. Письменського. 2-е вид. Київ : Дакор, 2013. 786 с.

158. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-е вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

159. Кримінальний кодекс Латвійської Республіки / Latvijas Republikas Kriminālkodekss : likums Nr. 268 / Saeima; 09.04.1998. *Latvijas likumi*. URL: <https://likumi.lv/ta/id/318953-latvijas-kriminalkodekss>

160. Кримінальний кодекс України : науково-практ. коментар / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : Юрист, 2021. 1248 с.

161. Кримінальний кодекс України : науково-практ. коментар / за ред. О. М. Литвака. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 976 с.

162. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.05.2023).

163. Кримінальний кодекс Української РСР. Вид. офіц. Київ : Вид-во Верховної Ради УРСР, 1961. 128 с.

164. Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччина *StGB* : Gesetz über die Bestrafung von Straf- und Vergehensbestimmungen (Bundesrepublik Deutschland) ; § 266 Untreue. Gesetze im Internet. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/__266.html

165. Кримінальні провадження. Юридична компанія «Науменко та Партнери». URL: <https://naumenko.company/practice-area/kryminalni->

provadzhennya

166. Курафєєв В. В. Кримінальна відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками (ст. 161 КК України): аналіз складу злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України. Харків, 2018. 222 с.

167. Куц В., Триньова Я. Поняття корупційних злочинів та їх види. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 4. С. 32–36.

168. Лемешко О. М. Аналіз змін та доповнень до КК України щодо протидії корупції. *Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (Харків, 8–9 жовт. 2015 р.) / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2015. С. 390–392.

169. Лист Мін'юсту Про тлумачення понять «службова особа» і «посадова особа», використовуваних в чинному законодавстві України. *Радник*. URL: <https://radnuk.com.ua/pravova-baza/lyst-min-iustu-pro-tlumachennia-poniat-sluzhbova-osoba-i-posadova-osoba-vykorystovuvanykh-v-chynnomu-zakonodavstvi-ukrainy/>

170. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. 573 с.

171. Лихова С. Я. Юридичні особи як суб'єкти кримінальної відповідальності за КК України. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 4. С. 128–132.

172. Ліфт – «убивця»: що і як призвело до загибелі немовляти в Сумах. *Уніан*. URL: <https://www.unian.ua/incidents/10400802-lift-ubivcsya-shcho-i-yak-prizvelo-do-zagibeli-nemovlyati-v-sumah.html>

173. Марін О. К. Потенційні проблеми застосування норм про злочини у

сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг. *Забезпечення єдності судової практики у кримінальних справах в контексті подій 2013–2014 років в Україні* : матеріали Міжнародного симпозиуму (24–25 жовтня 2014 року, м. Львів). Київ, 2014. С. 112–116.

174. Марін О. Поняття та природа зловживання можливостями спеціального статусу за кримінальним правом України. *Вісник УжНУ*. Серія : Право. 2021. № 65. С. 50–65.

175. Матишевський П. С. Кримінальне право України: загальна частина : підруч. для студентів юридичних вузів і факультетів. Київ : А. С. К., 2001. 352 с.

176. Мельниченко В. С. До проблеми кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Право і суспільство*. 2020. № 3. С. 45–57.

177. Мельниченко В. С. Фізична особа – підприємець як суб'єкт вчинення «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми». *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. Вип. 89 / редкол. : Г. І. Чанишева та ін. Одеса : Гельветика, 2021. С. 49–54.

178. Методичні рекомендації щодо виявлення та розслідування зловживань в корпоративному секторі, 2022. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua>

179. Методичні рекомендації щодо запобігання зловживанням у державному та приватному секторі, 2023. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua>

180. *Методологія проведення громадської антикорупційної експертизи*. Українське юридичне товариство. URL: <https://justice.org.ua/teoriya-i-praktika/ekspertni-visnovki/metodologiya-provedennya-gromadskoj-antikoruptionsijnoji-ekspertizi>

181. Монін І. В Про особливості визначення покарання за зловживання

повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 273–276.

182. Монін І. В. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права: визначення основних термінів. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2019. № 3(65). С. 357–363.

183. Монін І. В. Кваліфікація та розподіл складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, із суміжними складами. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2023. Т. 34(73). № 5. С. 142–154.

184. Монін І. В. Основні поняття зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Львів, 18–19 жовтня 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 47–52.

185. Монін І. В. Про особливості визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2024. № 7(67). С. 369–374. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7>.

186. Монін І. В. Про стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2022. № 4(78). С. 80–87.

187. Монін І. В. Щодо об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Чинники розвитку юридичних наук у XXI столітті* : матеріали

Міжнародної науково-практ. конф., м. Дніпро, 5–6 листопада 2021 р. Дніпро : ГО «Правовий світ», 2021. 104 с. С. 79–83.

188. Монін І. В. Щодо особливостей визначення об'єкта складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Юридичний вісник*. 2022. № 5. С. 299–310.

189. Монін І. В. Щодо особливостей об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Науковий вісник публічного та приватного права* : зб. наукових пр. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. Вип. 2. С. 100–107.

190. Монін І. В. Щодо особливості застосування норми за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 215–220.

191. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 511 с.

192. Настільна книга детектива, прокурора слідчого, судді: коментар антикорупційного законодавства / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : ВД «Дакор», 2016. 496 с.

193. Науковий висновок М. І. Хавронюка щодо способу застосування Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21 лютого 2014 року № 746-VII. URL: <https://pravo.org.ua/ua/news/5059>

194. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України ; відп. ред. С. С. Яценко. 4-е вид., перероб. та допов. Київ : А.С.К., 2005. 848 с.

195. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-е вид., перероб. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.

196. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : у 2 т. Т. 2. URL: <http://mego.info/матеріал/розділ-xvii-злочини-у-сфері-службової-діяльності-та-професійної-діяльності-повязаної-з-нада?page=2>

197. Нетеса Н. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони або використання надр: монографія. Харків : Право, 2013. 304 с.

198. Ніколенко Р. О. Кримінально-правова протидія зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2019. 230 с.

199. Об'єкт злочину. Юридична енциклопедія : у 6 т. ; ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4 : Н-П. 720 с.

200. Обов'язки осіб уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Головне управління ДПС у Луганській області. URL: <https://lg.tax.gov.ua/diialnist/zapobigannya-proyavam-koruptsii-/informatsiyni-materiali/445900.html>

201. Огляд судової практики ККС у складі ВС у провадженнях про злочини проти власності. *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_KKS.pdf?fbclid=IwAR201PReOX aZVtcFMZ3PoN99khu6zS4Nhfb_KnHa3KMf_AWSfYZ0Gx6ORGU

202. Округ нардепа Пресмана: фірми з кримінальним шлейфом дерибаняють держсубвенції. Блогери За добре врядування. URL: <https://bloggers4gg.org.ua/2018/07/okrug-nardepa-presmana-firmi-z-kriminalnim-shlejfom-deribanyat-derzhsubvencii/>

203. Організація державної влади. *Конституційний Суд України*. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/5-organizaciya-derzhavnoyi-vlady>

204. Остапенко О. І. Цифровізація у кримінальному праві: виклики та перспективи. Вісник кримінального судочинства. 2022. № 1. С. 22–28.

205. Павленко Т. А. Об'єкт злочину в доктрині кримінального права. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2018. № 3(83). С. 92–102.

206. Пінаєв А. А. Курс лекцій з загальної частини кримінального права. Книга 1. Про злочин. Харків : Харків юрид., 2001. 289 с.

207. Пінаєв А. А. Особливості складів злочинів з подвійною та змішаною формами провини: навч. посібник. Харків : Юрид. ін-т, 1984. 52 с.

208. Пінаєв О. О. Кримінальне право України. Загальна частина. Харків : Харків юрид., 2005. 664 с.

209. Питання кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права: питання застосування ст.364-1 щодо зловживання повноваженнями службовою особою приватного права. Збірник наукових праць / за ред. Церкуник Р. В. Харків : Питання права, 2017. № 5. ч. 1. С. 150–165.

210. Податківці заявили про кримінальне правопорушення щодо посадових осіб за умисне ухилення від погашення податкового боргу. Державна податкова служба України. Офіційний портал. URL: <https://cv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-439334.html>.

211. Податківці заявили про кримінальне правопорушення щодо посадових осіб за умисне ухилення від погашення податкового боргу. Головне управління ДПС у Чернівецькій області. gov.ua. URL: <https://cv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/439334.html>

212. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02 грудня 2010 року. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

213. Поєдінок В. Окремі проблеми правового становища суб'єктів господарювання державного сектора економіки. Право України. №6. 2018. С. 57–70.

214. Політика запобігання та протидії корупції Релігійної Місії «Карітас-Спес» Римсько-Католицької Церкви в Україні. Caritas-Spes. URL: <https://caritas-spes.org/en/news/news/politika-zapobigannja-ta-protidii-korupcii-religijnoi-misii->

karitasspes-rimskokatolickoi-cerkvi-v-ukraini.html

215. Полянський Т. Т. Феномен зловживання правом (загальнотеоретичне дослідження). Львів : Галиц. друкар, 2012. 456 с.

216. Постанова Верховного Суду України № 707/661/17 від 09.02.2022: суб'єктивна сторона зловживання владою або службовим становищем. *Судова практика. Юридична газета.* 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/aktualno/14069_krimnalna-vdpovdalnst-sluzhbovikh-osb--u-suchasnikh-umovakh?utm_source=chatgpt.com

217. Постанова Верховного Суду України № 724/1662/17 від 18.01.2023: визначення поняття «службової особи» в частині застосування ст. 364-1 КК. *LIGA:Zakon.* 2023. URL : https://jurliga.ligazakon.net/aktualno/14069_krimnalna-vdpovdalnst-sluzhbovikh-osb--u-suchasnikh-umovakh?utm_source=chatgpt.com

218. Постанова Верховного Суду України № 757/11969/18-к від 10.02.2025 : практика кваліфікації злочинів за ст. 364 КК України. *ipLex.* URL : <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=125228095&red=1000032b5ded3820a2c396e28306bb8ee016cc&d=5>

219. Постанова КАС ВС від 16.01.2024 у справі № 9901/68/23. *Верховний Суд України.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua>

220. Постанова КАС ВС від 20.03.2023 у справі № 820/13594/22. *Верховний Суд України.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua>

221. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 29 вересня 2020 р. у справі № 529/1143/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92180625>

222. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 25.11.2021 р. у справі № 686/6974/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

223. Постанова Касаційного кримінального суду у справі № 755/12530/18 від 16.11.2022. *ZakonOnline.* URL : https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/107429128?utm_source=chatgpt.com

224. Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші

правопорушення, пов'язані з корупцією : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.05.1998 року № 13. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-98#Text>

225. Про судову практику у справах про хабарництво : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5. *Верховний Суд України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>

226. Потильчак А. О. Окремі кримінологічні аспекти призначення громадських робіт як альтернативного виду покарання. *Юридичний вісник*. 2011. № 1 (18). С. 96\015099.

227. Правова система ipLex. Розділ щодо ст. 364-1 КК України: аналіз складів злочинів, юридичної природи норм. *Reddit*. URL: https://iplex.kiev.ua/sud_gps.php?page=217101&utm_source=chatgpt.com

228. Практика засуджень за корупційні злочини у 2014–2019 роках: статистичний аналіз. Верховний Суд України. URL : <https://supreme.court.gov.ua>

229. Приклади судового рішення за ст. 364-1 КК України: справа № 714/76/20 від 13.02.2020. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. *Zakon on line*. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87628171?utm_source=chatgpt.com

230. Приходько А. А. Запобігання та протидія корупції : термінологія законодавства. *PRIKHODKO&PARTNERS*. URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/zapobigannya-ta-protydiya-korupcziyiterminologiya-zakonodavstva/>

231. Про судову практику у справах про злочини проти безпеки виробництва : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09>

232. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії злочинам в економічній сфері : Проект Закону від 20.07.2023 року № 9534. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42014>

233. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності в

умовах воєнного стану : Проект Закону від 05.07.2023 року № 9534. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42487>

234. Пругло Я. Директорку харківської компанії підозрюють у фальсифікації актів виконаних робіт з прибирання робіт з прибирання Полтави на 24,8 млн. грн. Полтавщина. URL: <https://poltava.to/news/70860/>

235. Рішення ЄСПЛ у справі «The Sunday Times v. the United Kingdom» (№. 1), 26 квітня 1979 р., серія А, № 30.

236. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України (щодо спеціальної конфіскації) м. Київ від 30 червня 2022 року № 1-р/2022 Справа № 1-22/2020(391/20). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-22/#Text>

237. Рогач О. Я. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження : монографія. Ужгород : Ліра, 2011. 368 с.

238. Російське вторгнення в Україну (2022). *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Російське_вторгнення_в_Україну_\(2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Російське_вторгнення_в_Україну_(2022))

239. Савченко А. В., Кришевич О. В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг. Науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України ; за заг. ред. В. І. Шакуна. Київ : Алерта, 2012. 160 с.

240. Савчук Б. В. Антикорупційна політика в умовах воєнного стану: фіскальні втрати та управлінські виклики. *Юридична наука*. 2023. № 4. С. 45–52.

241. Саприкіна М. В. Про деякі спірні питання кваліфікації злочинів, передбачених ст. 191 КК України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 4. С. 130–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2009_4_18/

242. Светлов А. Я. Відповідальність за посадові злочини. Київ : Наук. думка, 1978. 304 с.

243. Светлов А. Я. Відповідальність за посадові злочини. Київ : Наукова думка, 1978. 393 с.

244. Підвищення прозорості в управлінні публічними фінансами в умовах війни. *Світовий банк*. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/feature/2023/05/16>

245. Сисоєв Д. О. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми: кримінально-правова характеристика : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : «МП Леся», 2016. 23 с.

246. Сисоєв Д. О. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно правової форми: кримінально правова характеристика : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 268 с.

247. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. ; Акад. наук Укр. РСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 5. 1974. 840 с.

248. Словник української мови : в 11 т. URL: http://ukrht.org/slovnyk/slovnyk_ukramskoi_movy_v_11_tomakh

249. Сухонос В. В., Сухонос В. В. (мол.), Білокінь Р. М., Бондаренко О. С. Кримінальне право України (Загальна частина) : підручник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В. В. Сухоноса. Суми : Університетська книга, 2024. 476 с.

250. Стаття 100. Зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про спеціальну конфіскацію. *Протокол.ua*. Юридичний інтернет ресурс. URL : https://protocol.ua/ua/kriminalniy_protseusualniy_kodeks_ukraini_stattya_100/

251. Стаття 364-1. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової

форми. Практика Верховного Суду з корупційних злочинів (узагальнення проведено суддею Лесею Федорак станом на 22.08.2022). *Судова влада України. Вищий антикорупційний суд.* URL: https://hcac.court.gov.ua/hcac/gromadyanam/supreme_practice/4728

252. Стаття 364-1. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. (п.п. 6, 10 ППВСУ від 26 грудня 2003 р.; СПВСУ (2008-2009). С. 153-154; 187-191; СПВСУ 2010. С. 393-397). *Мего-Інфо.* URL: <http://mego.info/матеріал/стаття-364-1-зловживання-повноваженнями-службовою-особою-юридичної-особи-приватного-права-н>

253. Стаття 364-1. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Мего-Інфо.* URL: <http://mego.info/матеріал/стаття-364-1-зловживання-повноваженнями-службовою-особою-юридичної-особи-приватного-права-н>

254. Стаття 364-1. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Протокол UA.* URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_364_1/?utm_source=chatgpt.com.

255. Стаття 96-1. Спеціальна конфіскація. *Протокол.ua.* URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_96_1/#google_vignette

256. Суб'єкт злочину: хто є службовою особою у межах ст. 364-1 КК України. *Actum.com.ua.* 2025. URL: https://www.actum.com.ua/blog-3-1/stattja-364-kku-zlovzhyvannja-vladoju-abo-sluzhbovym-standovyshchem?utm_source=chatgpt.com

257. Судова практика притягнення до відповідальності за службові злочини: аналіз застосування ст. 364 і ст. 364-1 КК України. *Pravo.ua.* 2025. URL: https://pravo.ua/sudova-praktyka-prytyahnennia-do-vidpovidalnosti-za-sluzhbovi-zlochyny/?utm_source=chatgpt.com

258. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві :

монографія. Харків : Право, 2016. 256 с.

259. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України : навч. посіб. Харків : УкрЮА, 1994. 76 с.

260. Тенденції злочинності 2018: детальний огляд. *Резонанс.ua*. 2019. URL: <https://resonance.ua/tendencii-zlochinnosti>

261. Тенденції і протидія злочинності: аналіз загального стану злочинності в Україні за 2018 рік у порівнянні зі статистичними даними за 2013–2017 роки. *LexInform*. 2019. URL: <https://lexinform.com.ua>

262. Тищенко В. М. Визначення поняття «інтересів юридичної особи» в контексті ст. 364-1 КК України. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 1. С. 43–51.

263. Турій А. Відповідальність за зловживання повноваженнями посадовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. URL: <https://turii.com.ua/publikatsii/vidpovidalnist-za-zlovzhivannya-povnovazhennyami-posadovoju-osoboju-juridichnoi-osobi-privatnogo-prava-nezalezchno-vid-organizacijno-pravovoi-formi/>

264. Тютюгін В. І., Гродецький Ю. В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: загальна характеристика. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1 (4). С. 272–295. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_17.pdf

265. У Львові поштарі придумали схему крадіжок айфонів: 8 поцупили. *DailyLviv.com*. Щоденний Львів. URL: <https://dailylviv.com/news/kryminal/u-lvovi-poshtari-prydumaly-skhemu-kradizhok-aifoniv-8-potsupyly-109591>

266. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>

267. Україна хоче конфіскувати активи компанії, пов'язаної з російським букмекером 1xBet. *Укрінформ*. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3805862-ukraina-hoce-konfiskuvati-aktivni-kompanii-povazanoi-z-rosijskim-bukmekerom-1xbet.html>

268. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.

269. Ухвала Бабушкінського районного суду № 115566017 від 12.12.2023: застосування ст. 364-1 КК України. *Судовий документ*. 2023. URL: https://youcontrol.com.ua/en/catalog/court-document/115566017/?utm_source=chatgpt.com

270. Ухвала Корольовського районного суду м. Житомира від 07 жовтня 2015 р., судова справа № 705/5278/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52031301>

271. Фаренюк С. І. Кримінально-правова охорона службових відносин у приватному секторі. *Вісник кримінального судочинства*. 2020. № 3. С. 45–52.

272. ФДМУ запустив сайт з переліком санкційних активів, є один в Житомирській області – корпоративні права Сальдо. *Житомир.info*. URL: https://www.zhitomir.info/news_216469.html

273. Філончук Г. А. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми: окремі питання аналізу об'єктивної сторони злочину / тези допов. Міжнар. науково-практ. конф. (Харків, 17 жовт. 2019) / МВС України та ін. Харків : ХНУВС, 2019. С. 170–172.

274. Хашев В. Г. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2010. 259 с.

275. Цивільне право України : загальна частина ; за ред. проф. І. А. Бірюкова і Ю. О. Заїки. Київ : Алерта, 2014. 510 с.

276. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-ГУ. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

277. Члени правління АТ «Житомиргаз» незаконно виписали собі премій на 7,9 млн грн, поліція відкрила кримінальне провадження. *Житомир.info*.

URL: https://www.zhitomir.info/news_216727.html

278. Чудик Н. О. Проблеми відбування покарання у виді арешту в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 2(2). С. 175–179.

279. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відпов. ред.) та інші. Київ : Українська енциклопедія, 1998. Т. 1. 672 с.

280. Як змінилися результати роботи правоохоронців з початком великої війни. *Слово і діло*. 2023. 21 серпня. URL: <https://www.slovoidilo.ua>

281. Яциніна М.-М. Істотна шкода й тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів, що передбачають відповідальність за службові зловживання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 167–169.

282. Яциніна М.-М. Об'єкт зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за КК України. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/download/398/394>

283. Яциніна М.-М. Об'єктивна сторона складів злочинів, що передбачають відповідальність за службові зловживання: окремі аспекти. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2016. № 3. С. 185-190. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/3_2016.pdf

284. Яциніна М.-М. С. Зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за кримінальним кодексом України (ст. 364, 364-1, 365-2 КК України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 23 с.

285. Яциніна М.-М. С. Зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за ст. 364, 364-1, 365-2 КК України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 210 с.

286. Яциніна М.-М. Суб'єктивна сторона службових зловживань. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2017. С. 171–173. URL : <http://www.jurnaluljuridic.in.Ua/archive/2017/2/41.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

Дослідження проводить Інститут економіки та права Класичного приватного
університету

**Тема: «ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ
ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА НЕЗАЛЕЖНО ВІД
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ»**

Шановні респонденти!

Просимо Вас відповісти на питання анкети, розробленої для визначення сучасного стану та тенденцій зловживань службовими особами під час дії воєнного стану.

Дослідження проводиться для отримання об'єктивної та реальної інформації для підготовки матеріалів дисертації з цієї проблеми.

Вибравши найбільш прийнятний для Вас варіант відповіді, позначте його. Якщо питання передбачає декілька відповідей, позначте всі варіанти, які вважаєте правильними. Якщо жоден із запропонованих варіантів відповідей не відображає Ваш погляд, то запропонуйте власну відповідь.

Вкажіть Ваш вік, стаж роботи в юридичній сфері (в тому числі в правоохоронних органах) та посаду. Вказувати прізвище та підписувати анкету не обов'язково. Дякуємо за Ваш час та допомогу!

1. Ваш вік:

- а) 18 – 25 років;
- б) 26 – 35 років;
- в) 36 – 45 років;
- г) 46 – 55 років;
- д) 56 років і більше.

2. Ваш стаж роботи/стаж у правоохоронних органах:

- а) до 2 років;
- б) від 2 до 5 років;
- в) від 5 до 10 років;
- г) від 10 років до 15 років;
- д) 15 років і більше.

3. У вашій роботі чи стикаєтеся з практикою розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми за умов воєнного стану:

- а) так;
- б) ні;
- в) інше (власна думка)? _____

---

4. Зловживання повноваженнями:

а) чи стикалися ви з випадками зловживання повноваженнями в юридичних особах приватного права під час воєнного стану?

б) які конкретні ситуації вам відомі або мали у провадженні?

в) які можуть бути наслідки зловживання повноваженнями під час воєнного стану для юридичної особи, держави, суспільства в цілому?

---

5. У ролі якої сторони ви брали участь у провадженнях? _____

---

6. На які проблемні моменти ви звернули увагу, що потребують обговорення чи законодавчого врегулювання? _____

---

7. Як ви ставитеся до декриміналізації ст. 364-1 КК України? _____

---

8. Як ви ставитеся до криміналізації ст. 364-1 КК України? _____

---

9. Чи вважаєте ви, що стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми на належному рівні:

а) так;

б) ні;

в) інше (власна думка)? _____

---

10. Чи знайомі ви з історією законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми:

а) так;

б) ні;

в) інше (власна думка)? _____

---

11. Чи можна сказати, що в Україні взагалі не несуть кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в законодавстві закордонних країн:

а) так;

б) ні;

в) інше (власна думка)? _____

---

12. Як ви вважаєте, чи є проблеми зі встановленням елементів складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми на практиці:

- а) так;
  - б) ні;
  - в) інше (власна думка)?
-

---

13. Чи знайомі вам складності кваліфікації та розподілу складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми із суміжними складами в умовах воєнного часу:

- а) так;
  - б) ні;
  - в) інше (власна думка)?
-

---

14. З якими особливостями визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану ви стикаєтеся у своїй роботі? _____

---

15. Як ви ставитеся до поступової криміналізації в цій ситуації:

- а) можлива;
  - б) ні;
  - в) інше (власна думка)?
-

---

16. Назвіть, будь-ласка, основні, на вашу думку, проблеми в реалізації відповідальності за такі злочини: _____

---

17. Запобіжні заходи:

а) які заходи вважаєте ви найбільш ефективними для запобігання зловживанням повноваженнями в умовах воєнного стану; _____

б) чи бере участь ваш орган в процедурі або контрольному механізмі щодо уникнення зловживань під час воєнного стану? _____

---

18. Ваші пропозиції: а саме які кроки вважаєте ви необхідними для посилення контролю та запобігання зловживанням повноваженнями в організаціях під час воєнного стану? _____

Аналітична довідка анкети

(окремо для: слідчих, прокурорів, суддів, слідчих суддів, експертів (спеціалістів), поліцейських, адвокатів та викладачів)

Це дослідження було направлено на виявлення стану дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми під час дії воєнного стану; складу зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми та особливості застосування норми за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану тощо. Дослідження проводилося у формі опитування серед слідчих, прокурорів, суддів, слідчих суддів, експертів (спеціалістів), поліцейських, адвокатів та викладачів. В анкетуванні взяли участь 80 респондентів.

Отримані дані дозволили зробити такі висновки:

1. Найбільше у відсотковому відношенні респондентів у віці 26–45 років.
2. У більшості опитаних стаж роботи у правоохоронних органах від 5 до 10 років.

Хоча приблизно 5-а частина з них не мали досвіду роботи у правоохоронних органах.

3. 68 % відповіли позитивно.

4. 74 % відповіли позитивно. Зловживання повноваженнями під час воєнного стану може мати серйозні наслідки для різних суб'єктів: юридичних осіб, держави та суспільства в цілому. Якщо підсумувати відомості, отримані від респондентів, то наслідками зловживання повноваженнями під час воєнного стану вони називають: у вигляді юридичної відповідальності: юридична особа може бути притягнута до відповідальності за порушення законодавства під час воєнного стану, включно із зловживанням повноваженнями, що передбачатиме фінансові втрати: штрафи, конфіскація майна або інші фінансові санкції; для держави це втрата довіри, негативний вплив на довіру громадян до державних інституцій і органів влади; міжнародної репутації: зловживання повноваженнями може погіршити міжнародний образ держави, її стосунки з іншими країнами та міжнародними організаціями; для суспільства в цілому: вказали, що це стосуватиметься порушення прав людини, таке зловживання повноваженнями може призвести до порушення прав людини, репресій, профілактичних арештів та інших форм незаконного обмеження свобод громадян, а також соціальної напруги: зловживання повноваженнями можуть спричинити соціальні протести,

невдоволення населення та загальну напругу в суспільстві тощо.

5. Представники поліції, інших правоохоронних органів, що проводять розслідування щодо вчинення злочину, пов'язаного із зловживанням повноваженнями, адвокати (зі сторони захисту та обвинувачення).

6. Ось деякі проблемні моменти, на які вказали опитувані: визначення зловживання повноваженнями: не завжди чітко визначено, що вважається зловживанням повноваженнями, і це може викликати різні тлумачення в судовій практиці; відповідальність юридичної особи: визначення конкретних механізмів відповідальності юридичних осіб за дії їх службових осіб може бути складним; законодавче врегулювання: вдосконалення законодавчої бази для забезпечення ефективного виявлення, розслідування та покарання зловживань повноваженнями; прозорість та відкритість: забезпечення доступу до інформації про діяльність юридичних осіб, їх власників та управління для підвищення відповідальності; міжнародне співробітництво: розвиток міжнародного співробітництва у сфері боротьби з зловживанням повноваженнями для ефективною протидії транснаціональним корупційним схемам.

7. Декриміналізація цієї статті може бути розглянута з різних поглядів. З одного боку, це може відкрити двері для зловживань та корупції серед посадових осіб, які можуть відчутися себе некараними. З іншого боку, декриміналізація може бути спрямована на зменшення кількості неправомірних переслідувань і застосування статті у випадках, коли це дійсно необхідно.

Вирішення цього питання потребує уважного розгляду і зваженого підходу, щоб забезпечити справедливість та дотримання прав людини в Україні.

8. Криміналізація таких дій є спробою забезпечити відповідальність за зловживання владою та уникнення корупції. Однак дотримання принципу справедливості та прав людини також є важливими. Важливо, щоб закони були чіткими і справедливими, і їх застосування було прозорим і непередбачуваним. Також вказують, що вона може бути ефективним способом боротьби з корупцією та зловживаннями владою.

9. Більшість опитаних вибрали варіант «Інше» і надали деякі пояснення.

Стаття 364-1 Кримінального кодексу України була введена в межах антикорупційних реформ в Україні з метою боротьби з корупцією у сфері бізнесу та інших приватних секторах.

Стан дослідження цієї статті і її застосування в Україні може бути оцінений як початковий. З одного боку, це важливий крок у напрямі посилення відповідальності службових осіб приватних компаній. З іншого боку, питання застосування цієї статті може викликати певні труднощі у судовій практиці через її новизну та специфіку.

Для того щоб оцінити належний рівень дослідження цієї статті, потрібен час для формування судової практики та аналізу результатів її застосування. Проте можна сказати, що ця стаття є важливим кроком в напрямі розширення кримінальної відповідальності за зловживання службовим становищем у приватному секторі України.

10. Респонденти знайомі з концепцією кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. Зазначають, що це питання часто регулюється законодавством країни і може містити в собі різні види зловживань, такі як шахрайство, розкрадання, корупція та інші дії, які завдають шкоди організації або третім особам через дії службової особи.

У різних країнах існують різні законодавчі акти, які регулюють це питання, і вони можуть мати свої особливості та нюанси. У деяких країнах така відповідальність може бути передбачена в Кримінальному кодексі або інших спеціалізованих законодавчих актах.

Історія цього регулювання розпочалася з розвитком торговельного та корпоративного права в різних країнах.

Спочатку ці питання регулювалися переважно цивільним та адміністративним законодавством. Проте з часом виникла потреба в кримінальному регулюванні для захисту інтересів суспільства від серйозних зловживань та корупційних дій у сфері бізнесу та управління.

Багато країн включили статті про кримінальну відповідальність за корупцію, шахрайство, розкрадання та інші злочини, пов'язані з зловживанням повноваженнями, у свої Кримінальні кодекси або інші спеціалізовані законодавчі акти.

Особливо активний розвиток цього напрямку законодавства відбувся в країнах з розвинутими ринковими економіками, де бізнес-структури мають значний вплив на економіку та соціальну сферу.

З часом було ухвалено міжнародні конвенції та угоди, які спрямовані на боротьбу з корупцією та зловживанням повноваженнями на міжнародному рівні.

У кожній конкретній країні регулювання може мати свої особливості, залежно від історичних, культурних, економічних та політичних умов.

11. 29 % респондентів відповіли «Ні».

У багатьох законодавствах закордонних країн кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права також існує. Проте конкретні норми та санкції можуть відрізнятися залежно від національного законодавства кожної країни.

Наприклад, в більшості європейських країн і США існують закони, які передбачають кримінальну відповідальність для осіб, які зловживають своїми повноваженнями юридичних

осіб. Це може бути кваліфіковано як шахрайство, зловживання довірою, корупція та інші злочини, залежно від конкретних обставин і наслідків дій.

Тому можна сказати, що багато країн, включно з Україною, встановлюють кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. Однак конкретний зміст і санкції можуть відрізнятися залежно від країни та її законодавства.

12. Відсотки відповідей опитуваних, розділилися приблизно однаково: по третині на «Так», «Ні» та «Інше».

У встановленні елементів складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права, називають такі проблеми, що виникають на практиці:

- визначення статусу службової особи: іноді може бути складно визначити, хто саме вважається службовою особою в юридичній особі приватного права;
- докази про зловживання: зібрання достатніх доказів про те, що службова особа зловживала своїми повноваженнями, також може бути викликом;
- організаційна структура: залежно від організаційно-правової форми юридичної особи може виникнути ряд питань стосовно відповідальності і зв'язків між службовою особою та юридичною особою;
- критерії зловживання: визначення, що саме вважається зловживанням повноваженнями, може бути розмитим і потребує чіткого визначення;
- специфіка доказів: у деяких випадках може бути важко зібрати матеріальні докази зловживання повноваженнями, особливо якщо вони були вчинені у таємниці або за межами офіційних обов'язків.

13. 71 % відповіли «Так». Респонденти вказали, що знайомі у своїй практиці з питаннями кваліфікації та розподілу складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. Умови воєнного часу можуть ускладнювати ситуацію, адже воєнний стан може впливати на діяльність підприємств та організацій, а також на поведінку їхніх представників.

В умовах воєнного часу зловживання повноваженнями може мати серйозні наслідки для безпеки держави, економічної стабільності та добробуту громадян. Тому такі дії часто кваліфікуються як злочини проти державної безпеки, господарських інтересів чи інших важливих сфер життєдіяльності держави.

Склади кримінальних правопорушень у цих випадках можуть включати:

Зловживання службовим становищем (ст. 364 КК України).

Шахрайство (ст. 190 КК України).

Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом обману або зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України).

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України).

Ці правопорушення можуть бути пов'язані з різними аспектами діяльності підприємств та організацій, включаючи фінансові операції, контрактні відносини, закупівлю товарів та послуг, інвестиційну діяльність тощо.

14. Ось декілька особливостей, які перерахували респонденти:

- загальна нестабільність: умови воєнного стану часто супроводжуються загальною нестабільністю, що може ускладнювати збір доказів та проведення справедливих судових розглядів;

- особливі процедури: у воєнний час можуть застосовуватися особливі судові процедури та механізми, які можуть відрізнятися від звичайних цивільних процедур;

- зміни у законодавстві: умови воєнного стану можуть призвести до прийняття специфічних законодавчих актів, які регулюють питання зловживання повноваженнями під час воєнного стану;

- збільшений контроль: держава може здійснювати більш строгий контроль за діяльністю приватних юридичних осіб, що може призвести до збільшення кількості перевірок та аудитів;

- посилені відповідальність і покарання: у воєнний час може бути посилена відповідальність за порушення законодавства, включаючи зловживання повноваженнями, що може призвести до більш суворих покарань;

- міжнародний аспект: Умови воєнного стану можуть включати міжнародний аспект, оскільки воєнний стан може впливати на міжнародні відносини та міжнародне право.

15. Абсолютна більшість (83 %) респондентів відповіли про пріоритетність поступової криміналізації ст. 364-1 КК України. Пропорційність та справедливість, коли важливо забезпечити, щоб будь-які заходи щодо криміналізації відповідальності були пропорційними і справедливими. Це означає, що вони повинні бути ретельно розглянуті і спрямовані на реальне запобігання зловживанням з урахуванням конкретних обставин і контексту.

При цьому важливо врахувати ризики втручання в права і свободи, криміналізація відповідальності юридичних осіб також може виникнути з ризиком втручання в права і свободи. Тому важливо ретельно розробляти законодавство з урахуванням принципів законності, пропорційності та прав людини.

Крім кримінальної відповідальності, пропонують також розглядати інші форми

санкцій та механізми відшкодування для постраждалих сторін. Це може включати штрафи, цивільні справи і інші заходи для відновлення збитків.

Загалом поступова криміналізація відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права може бути важливим кроком для забезпечення правопорядку і відповідальності, але вона повинна бути впроваджена з обережністю і з урахуванням всіх відповідних факторів.

16. Реалізація відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права стикається з низкою інших проблем, серед яких називають: відсутність чітких і однозначних нормативно-правових визначень низки термінів і понять, що відповідно може ускладнювати встановлення відповідальності за зловживання повноваженнями. А недоліки або прогалини у законодавстві можуть призводити до розбіжностей у тлумаченні і застосуванні правових норм.

Також вони вказували на неефективність контролю і нагляду (недостатню ефективність механізмів контролю та нагляду за діяльністю юридичних осіб, завдяки чому на практиці допускаються зловживання повноваженнями без належного виявлення і покарання винних осіб.

Серед іншого, відмічають недостатність ресурсів для проведення розслідувань: Відсутність достатніх фінансових, технічних та людських ресурсів у правоохоронних органах може ускладнювати проведення розслідувань щодо зловживання повноваженнями.

Корупція та вплив лобістських груп: наявність корупції серед урядових структур або вплив лобістських груп може заважати ефективному виявленню та покаранню осіб, які зловживають своїми повноваженнями.

Недостатня свідомість громадськості: відсутність свідомості громадськості щодо їх прав і можливостей контролю над діяльністю юридичних осіб може призводити до бездіяльності або безвідповідальності владних структур.

Слабка внутрішня контрольна система: недостатня розробка і впровадження внутрішньої контрольної системи в юридичних осіб може сприяти зловживанню повноваженнями з боку працівників.

Ці проблеми потребують комплексного підходу для їх вирішення, що може включати в себе зміни в законодавстві, посилення механізмів контролю, підвищення свідомості громадськості і реформи внутрішньої контрольної системи в юридичних осіб.

17. Називають: створення незалежних комітетів, комісій або органів, які мають за завдання контролювати дії урядових органів і військових сил, щоб запобігти зловживанням; прозорість і доступ до інформації (забезпечення громадськості доступу до інформації про дії урядових структур і військових сил під час воєнного стану, щоб стежити за їх діяльністю та

реагувати на можливі зловживання); системи звітності і обліку (наприклад: розроблення систем звітності, обліку і аудиту, які дозволять вчасно виявляти і реагувати на будь-які випадки зловживань або порушень під час воєнного стану) та регулярні тренування та навчання, це проведення регулярних тренувань і навчання для працівників юридичних осіб з питань етики, прав людини та відповідального використання повноважень під час воєнного стану.

18. Запропонували наступні кроки для посилення контролю та запобігання зловживанням повноваженнями в організаціях під час воєнного стану: посилення контролю та запобігання зловживанням повноваженнями в організаціях під час воєнного стану є критично важливим для забезпечення ефективного управління та безпеки:

- розробка чітких інструкцій та процедур: встановлення чітких інструкцій та процедур щодо використання повноважень під час воєнного стану. Це допоможе уникнути непорозумінь та забезпечити однакове розуміння інструкцій у всьому персоналу;

- системи моніторингу та аудиту: впровадження систем моніторингу та аудиту для постійного контролю за діяльністю та використанням ресурсів;

- тренінги та навчання: проведення регулярних тренінгів та навчань з питань воєнного права, етики та професійної поведінки;

- створення етичних кодексів: розробка та впровадження етичних кодексів для усіх працівників організації, які працюють у воєнний період;

- зовнішній контроль: впровадження зовнішнього контролю та незалежних органів для оцінки діяльності та ефективності організацій;

- звітність та прозорість: забезпечення високого рівня звітності та прозорості діяльності організацій перед публікою та відповідними державними органами;

- строга відповідальність за порушення: встановлення строгих санкцій та відповідальності за недотримання процедур та вчинення зловживань повноваженнями;

- залучення громадськості: залучення громадськості до процесу контролю та нагляду за діяльністю організацій, що діють у воєнний період.

Прокуратура України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ПРОКУРАТУРА
пр-т Дмитра Яворницького, 38, м. Дніпро, 49044 телефон: (056) 718-13-22
e-mail: 101@prk.dp.ua, web: https://dnipr.gp.gov.ua
Код ЄДРПОУ 02909938

АКТ

**впровадження у діяльність Дніпропетровської обласної прокуратури
результатів дисертаційного дослідження за темою «Зловживання
повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права
незалежно від організаційно-правової форми за умов воєнного стану»
аспіранта кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Інституту економіки та права Класичного приватного
університету Моніна Івана Володимировича**

Результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Інституту економіки та права Класичного приватного університету Моніна І. В. з теми «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми за умов воєнного стану» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, знайшли своє відображення у висновках, методичних рекомендаціях та пропозиціях, які сприяли підвищенню ефективності діяльності правоохоронних органів України: формуванню нових підходів до юридичного аналізу складу зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми та особливостей застосування норми за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, в тому числі - в умовах воєнного стану.

У цьому плані дисертант вірно виділяє проблему аналізу загальнотеоретичних засад дослідження відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, юридичного аналізу об'єкту, суб'єкту, об'єктивної та суб'єктивної сторін складу зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми та особливостей застосування норми за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану.

Висновки, пропозиції та рекомендації практичного характеру знаходять своє відображення в професійній підготовці працівників прокуратури, підвищення їх кваліфікації; організації взаємодії співробітників з різними підрозділами органів внутрішніх справ та розв'язанні низки дискусійних питань діяльності правоохоронних органів під час участі в науково-практичних відомчих конференціях практичних працівників, а також знайшли своє відображення в наукових публікаціях у виданнях України та зарубіжних наукових виданнях.

Заступник керівника

Дніпропетровської обласної прокуратури

Олександр САВЕНКО

Заводський районний суд м. Запоріжжя
69106, м. Запоріжжя, вул. Мирослава Симчича, 65, тел. 099-55-49-125
e-mail: inbox@zv.zp.court.gov.ua

ДОВІДКА

про впровадження у діяльність Заводського районного суду міста Запоріжжя результатів дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Інституту економіки та права Класичного приватного університету

Моніна Івана Володимировича

Результати дисертаційного дослідження Моніна Івана Володимировича за темою: "Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми за умов воєнного стану" використовуються суддями Заводського районного суду міста Запоріжжя при розгляді кримінальних справ (проваджень), що пов'язані зі встановленням зловживань повноваженнями, тобто умисного, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використання всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень, під час вирішення завдань судового провадження; обґрунтуванням своїх рішень науковими положеннями та у якості надійного наукового забезпечення застосування норм кримінального права.

Голова Заводського районного суду м. Запоріжжя

Руслан СІНЄЛЬНІК

Класичний
Приватний
Університет

Україна, 69002 тел. (061) 787-33-96
м. Запоріжжя, (061) 764-67-50
Жуковського, 70 "Б" факс (061) 228-07-78

CLASSIC
PRIVATE
UNIVERSITY

70 "B", Zhukovskogo st., tel. (061) 787-33-96
69002 Zaporizhja, (061) 764-67-50
UKRAINE fax (061) 228-07-78

№ _____

04 Вересня 2023 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Класичного приватного університету Моніна Івана Володимировича
«Зловживання повноваження службовою особою юридичної особи приватного
права незалежно від організаційно-правової форми за умов воєнного стану»

Теоретичні положення, висновки та рекомендації, сформульовані в результаті дослідження теоретичних і практичних проблем кваліфікації зловживання повноваження службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми за умов воєнного стану, знайшли застосування в межах наукової тем Класичного приватного університету «Розвиток системи кримінальної юстиції, правоохоронної та правозахисної діяльності в Україні у воєнний та повоєнний періоди» (державний реєстраційний номер 0123U102119). Роль автора полягає в комплексному аналізі складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364-1 Кримінального кодексу України, та формулюванні на цій основі теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства і відповідної практики. Розроблені дисертантом теоретичні положення та практичні рекомендації, обговорені на засіданнях кафедри кримінального права, процесу та криміналістики, запроваджені у навчальний процес і знайшли відображення при викладанні дисципліни «Кримінальне право України».

Ректор Класичного
приватного університету

[Handwritten signature]

Віктор ОГАРЕНКО

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові
результати дисертації:*

1. Монін І. В. Про стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2022. № 4(78). С. 80–87.
2. Монін І. В. Щодо особливостей визначення об'єкта складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Юридичний вісник*. 2022. № 5. С. 299–310.
3. Монін І. В. Кваліфікація та розподіл складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, із суміжними складами. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2023. Т. 34(73). № 5. С. 142–154.
4. Монін І. В. Щодо особливостей об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Науковий вісник публічного та приватного права* : зб. наукових пр. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. Вип. 2. С. 100–107.
5. Монін І. В. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права: визначення основних термінів. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2019. № 3(65). С. 357–363.
6. Монін І. В. Про особливості визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права

незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2024. № 7(67). С. 369–374.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Монін І. В. Основні поняття зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Львів, 18–19 жовтня 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 47–52.

8. Монін І. В. Щодо об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. *Чинники розвитку юридичних наук у XXI столітті* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Дніпро, 5–6 листопада 2021 р. Дніпро : ГО «Правовий світ», 2021. С. 79–83.

9. Монін І. В. Щодо особливості застосування норми за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 215–220.

10. Монін І. В. Про особливості визначення покарання за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми в умовах воєнного стану. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 273–276.

До проєкту додаткових положень до статті 364-1

Обґрунтування необхідності внесення змін і доповнень до статті 364-1 Кримінального кодексу України зумовлене істотним зростанням рівня суспільної небезпеки зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права в умовах воєнного стану. Воєнний стан об'єктивно супроводжується розширенням дискреційних повноважень управлінського персоналу, спрощенням процедур закупівель, обмеженням контролю та підвищеною концентрацією фінансових і матеріальних ресурсів, що створює сприятливі умови для вчинення корупційних та інших службових кримінальних правопорушень. За таких умов чинні санкції та механізми кримінально-правового реагування не забезпечують належного рівня превенції і не відповідають реальному ступеню шкоди, яка завдається суспільним, державним та економічним інтересам.

Пропозиції щодо змін і доповнень до національного законодавства, у тому числі з урахуванням міжнародного досвіду.

Відповідно до обґрунтування необхідності посилення відповідальності за зловживання повноваженнями в умовах воєнного стану:

- внести зміни до Кримінального кодексу України, передбачивши більш суворе покарання за зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права в умовах воєнного стану, враховуючи підвищену суспільну небезпеку таких правопорушень;

- визначення спеціальних умов відповідальності за воєнного стану: додати до чинного законодавства положення, що регулюють особливості відповідальності за правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану, зокрема визначення обтяжуючих обставин та умов, що пом'якшують відповідальність;

- впроваджувати електронні системи управління, які забезпечать

автоматизований контроль за діями службових осіб і мінімізують людський фактор. У тому числі з метою моніторингу та аналізу даних, що дозволить виявляти потенційні ризики зловживань на ранніх стадіях;

- розробити та впровадити механізми забезпечення прав та законних інтересів потерпілих від зловживання повноваженнями, включно із створенням спеціальних фондів для компенсації збитків та надання правової допомоги потерпілим;

- внести зміни до законодавства щодо посилення контролю та нагляду за діяльністю службових осіб юридичних осіб приватного права, зокрема запровадити додаткові механізми внутрішнього (кожна юридична особа приватного права має розробити та впровадити систему внутрішнього аудиту, яка включатиме регулярні перевірки діяльності службових осіб) та зовнішнього аудиту в умовах воєнного стану. Встановлення чітких процедур: впровадити чіткі процедури для затвердження і контролю фінансових операцій та управлінських рішень, що зменшить можливість зловживання повноваженнями;

- запровадити нові антикорупційні заходи та ініціативи, зокрема обов'язкову декларацію майнового стану та доходів службових осіб, що дозволить знизити ризик зловживання повноваженнями;

- внести зміни до законодавства, що регулює корпоративне управління, для забезпечення більшої прозорості та підзвітності службових осіб, включаючи вимоги до звітності та розкриття інформації про діяльність компаній в умовах воєнного стану.

Обов'язкова публікація звітів: ввести обов'язкову публікацію фінансових звітів та інформації про діяльність компанії, що підвищить прозорість і дозволить акціонерам та громадськості контролювати дії керівництва.

Розкриття інформації про конфлікти інтересів: вимагати від службових осіб розкривати будь-які потенційні конфлікти інтересів і впровадити механізми для їх врегулювання;

- враховуючи досвід країн з розвиненою правовою системою,

запровадити кращі міжнародні практики запобігання зловживанням повноваженнями, зокрема стандарти корпоративної етики, механізми захисту викривачів (whistleblowers) (впровадити механізми для захисту працівників, які повідомляють про зловживання повноваженнями, включно із забезпеченням їхньої анонімності та захисту від репресій, а також створити спеціальні гарячі лінії для прийняття повідомлень про корупційні дії та зловживання повноваженнями) та спеціальні програми навчання для службових осіб;

- розглянути можливість створення спеціалізованих органів або підрозділів у межах існуючих правоохоронних структур, які будуть займатися розслідуванням правопорушень, пов'язаних із зловживанням повноваженнями в умовах воєнного стану;

- налагодити контакти з правоохоронними органами: встановити тісну співпрацю з правоохоронними органами для швидкого реагування на випадки зловживання повноваженнями;

- розробити механізми обміну інформацією між компаніями та правоохоронними органами для виявлення та розслідування корупційних правопорушень;

- активізувати міжнародну співпрацю та обмін інформацією щодо боротьби зі зловживаннями повноваженнями, зокрема через участь у міжнародних організаціях та ініціативах, спрямованих на протидію корупції та забезпечення корпоративної відповідальності;

- впровадити програми підвищення правової обізнаності та навчання для службових осіб юридичних осіб приватного права щодо дотримання законодавства, етичних норм та стандартів корпоративної поведінки, зокрема в умовах воєнного стану. В тому числі інформаційні кампанії для підвищення обізнаності громадськості щодо проблем зловживання повноваженнями та методів їх запобігання та створення механізмів для залучення громадськості до контролю за діяльністю службових осіб, зокрема через громадські організації та ЗМІ.

Антикорупційні тренінги: регулярно проводити тренінги для службових

осіб, спрямовані на підвищення їхньої обізнаності щодо корупційних ризиків та методів їх уникнення.

Кодекс етики: розробити та впровадити кодекс етики, який визначатиме стандарти поведінки для службових осіб та передбачатиме відповідальність за його порушення.

Реалізація цих пропозицій сприятиме вдосконаленню національного законодавства, підвищенню ефективності запобігання та протидії зловживанням повноваженнями службових осіб в умовах воєнного стану та забезпеченню захисту прав і свобод громадян, держави та юридичних осіб, корупційних ризиків та зміцненню правопорядку в умовах воєнного стану.

Доцільним є нормативне закріплення спеціальних умов кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями, вчинене під час воєнного стану, шляхом визначення цієї обставини як кваліфікуючої ознаки складу кримінального правопорушення. Такий підхід узгоджується з логікою кримінального законодавства, відповідно до якої вчинення злочину в умовах надзвичайних правових режимів об'єктивно підвищує його суспільну небезпеку. Окрім того, законодавче визначення воєнного стану як обтяжуючої обставини дозволить уніфікувати судову практику та уникнути довільного врахування цієї обставини при призначенні покарання.

Посилення кримінальної відповідальності має супроводжуватися розвитком превентивних механізмів, зокрема впровадженням електронних систем управління та автоматизованого контролю за діяльністю службових осіб юридичних осіб приватного права. Такі системи дозволяють мінімізувати людський фактор, забезпечити прозорість управлінських рішень та створити умови для раннього виявлення ризиків зловживання повноваженнями. Важливе значення має також запровадження обов'язкових механізмів внутрішнього та зовнішнього аудиту, що передбачають регулярну перевірку фінансово-господарської діяльності, чітке документування управлінських рішень та розмежування повноважень.

Особливу увагу треба приділити механізмам забезпечення прав та

законних інтересів потерпілих від зловживання повноваженнями. Доцільним є створення спеціальних компенсаційних механізмів, у тому числі фондів відшкодування шкоди, а також розширення доступу потерпілих до правової допомоги. Паралельно необхідно вдосконалити законодавство у сфері корпоративного управління шляхом посилення вимог до прозорості, підзвітності та розкриття інформації, включно з обов'язковою публікацією фінансової звітності та декларуванням конфліктів інтересів службовими особами.

З урахуванням міжнародного досвіду доцільним є впровадження стандартів корпоративної етики, механізмів захисту викривачів та спеціальних програм навчання службових осіб. Практика держав із розвиненою правовою системою свідчить, що ефективна протидія зловживанням повноваженнями можлива лише за умови поєднання кримінально-правових, організаційних та освітніх заходів. Запровадження механізмів анонімного повідомлення про зловживання, захисту від репресій та міжнародного обміну інформацією істотно підвищує ефективність виявлення і розслідування таких правопорушень.

Викласти нові положення статті у такому формулюванні:

«Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми під час воєнного стану

Зловживання повноваженнями в умовах воєнного стану:

Умисне, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, використання службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми своїх повноважень усупереч інтересам такої юридичної особи, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам чи інтересам громадян, юридичних осіб або державним чи громадським інтересам, — ...

карається штрафом від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років з

позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки:

Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки,...

карається штрафом від десяти тисяч до двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки в умовах воєнного стану:

Діяння, передбачене частинами першою або другою цієї статті, вчинене в умовах воєнного стану, —...

карається штрафом від двадцяти тисяч до п'ятидесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років», з конфіскацією майна або спеціальною конфіскацією.

Комплексні рекомендації з удосконалення кримінальної політики у сфері зловживання повноваженнями службовими особами приватного сектору

Рівень	Пропозиція	Обґрунтування
Законодавчий	Внести зміни до санкцій ч. 1 і ч. 2 ст. 364-1 КК України	Запровадити диференціацію покарання за розміром шкоди та умови воєнного стану
	Уніфікувати призначення додаткового покарання (позбавлення посади)	Враховує зміни у судовій практиці 2018–2023 рр.
	Адаптувати норму до умов воєнного стану	Аналогія із Законом № 2124-ІХ від 15.03.2022
Правозастосування	Розробити методичні рекомендації для прокурорів та суддів	Узагальнити підходи до суб'єктивної сторони злочину
	Визначити правила оцінки делегованих повноважень у корпораціях	Важливо для правильної кваліфікації складу злочину
	Уточнити обставини підвищеної небезпеки під час війни	Сприяє врахуванню контексту воєнного стану
Міжнародна інтеграція	Урахувати рекомендації GRECO, OECD щодо приватного сектору	Поглиблює інтеграцію до антикорупційної системи ЄС
Аналітична підтримка	Створити публічну базу судових рішень за ст. 364-1 КК	Підвищує прозорість і сприяє навчальній та експертній роботі

У таблиці систематизовано пропозиції з удосконалення нормативно-правової бази, правозастосовної практики, міжнародного співробітництва та аналітичного супроводу щодо зловживання повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права в умовах воєнного стану. Такий підхід дозволить сформулювати цілісну модель реагування на ці кримінальні

правопорушення з урахуванням практичних викликів, стандартів верховенства права та досвіду країн ЄС тощо.

Список використаних джерел:

1. Fourth Evaluation Round Reports. Council of Europe. *GRECO*. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco>
2. Organisation for Economic Co-operation and Development. *OECD Anti-Bribery Convention*. URL: <https://www.oecd.org/corruption/>
3. Аналітичний звіт, 2023. *Національне антикорупційне бюро України*. URL: <https://nabu.gov.ua>
4. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 15 березня 2022 року № 2124-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 15. Ст. 110.
5. Постанова Верховного Суду від 16.01.2024 у справі № 9901/68/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>
6. Постанова Верховного Суду від 20.03.2023 у справі № 820/13594/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо боротьби з економічними злочинами в умовах воєнного стану: Проект Закону України № 9534. URL: <https://itd.rada.gov.ua>

Додаток 3

Таблиця

Зловживання повноваженнями у приватному секторі – підходи закордонних країн

Країна	Нормативна база / стаття	Підхід до криміналізації приватних зловживань	Ключові ознаки складу	Особливості судової практики / підходу
Німеччи на (ФРН)	§ 299 StGB (Strafgesetzbuch)	Пряме кримінальне покарання за комерційну корупцію у приватному секторі	Надання/отримання переваги в обмін на неналежну поведінку у господарських зносинах	Активно використовується при розслідуванні міжкорпоративних «відкатів»; суб'єкт – будь-яка особа, що діє від імені підприємства
США	Foreign Corrupt Practices Act (FCPA); Sarbanes–Oxley Act	Поширене поняття corporate abuse of power – зловживання довірою інвесторів/партнерів	Шахрайство, зловживання посадою, підробка фінансових звітів	Значна кількість кейсів щодо корпоративної відповідальності; штрафи можуть перевищувати сотні мільйонів доларів
Велика	Bribery Act	Приватні	Організаційна	Відомі справи

Британія	2010	компанії прямо несуть відповідальність за невжиття запобіжних заходів щодо корупції	відповідальність + індивідуальна	проти транснаціональних корпорацій; можливість угоди про співпрацю з прокуратурою
Італія	Codice Penale – art. 2635	Злочини зловживання довірою у комерційному середовищі (abuso di potere)	Службова особа – посадова особа корпорації, яка шкодить підприємству	Розвинене поняття внутрішньої шкоди інтересам компанії (шкода акціонерам, власникам) Розвинене поняття внутрішньої шкоди інтересам компанії (шкода акціонерам, власникам)
Франція	Code pénal, Art. 445-1, 435-2	Криміналізація активного/пасивного підкупу у приватному	Службовець, що діє від імені компанії, приймає чи	Високий стандарт доказування; тісно пов'язано

		секторі	надає незаконну вигоду	з антикорупційними директивами ЄС
Україна	Ст. 364-1 КК України	Обмежене тлумачення службової особи приватного сектору; проблемна дефініція «інтересів»	Організаційно-розпорядчі / адміністративно-господарські функції	Судова практика неоднорідна; відсутність єдиних підходів до розмежування між «публічним» і «приватним» інтересом

Висновки з таблиці. Європейські країни поступово розширюють кримінально-правовий захист на приватний сектор, проте використовують різні моделі, це Континентальна модель (ФРН, Італія, Франція): створення окремих складів злочинів у сфері комерційної діяльності та Англосаксонська модель (США, Велика Британія): акцент на корпоративну відповідальність і систему комплаєнсу.

Україна намагається імплементувати подібні норми через ст. 364-1 КК, однак: відсутнє чітке визначення «інтересів юридичної особи»; неоднорідна судова практика; відсутня доктринальна уніфікація терміна «службова особа у приватному праві» тощо.

Список використаних джерел:

1. Code pénal (France). Article 445-1. URL : <https://www.legifrance.gouv.fr>
2. Codice Penale della Repubblica Italiana. Articolo 2635.
3. Foreign Corrupt Practices Act of 1977, 15 U.S.C. §§ 78dd-1, et seq.
4. Strafgesetzbuch (StGB). §299 – Bestechlichkeit und Bestechung im geschäftlichen Verkehr. *Bundesministerium der Justiz*. 2024. URL : https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/__299.html
5. The Bribery Act 2010 (UK). *UK Parliament*. URL : <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/contents>
6. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>